

Віталій ПОСТОЛАТІЙ

**ПІСЛЯ
МАЙДАНУ**

Віталій Постолатій

Після Майдану

Кіровоград

2016

ББК 002
УДК 76.1
П 63

Постолатій В.В. Після Майдану. / Віталій Володимирович Постолатій. – Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2016. – 88 с.

В основу книги лягли післямайданівські дописи автора в кіровоградській обласній газеті «Народне слово». Ця книга – це своєрідний політичний щоденник автора, його роздуми про життя наше, про шлях наш тернистий, про те куди ми йдемо. Погляди відомого науковця і публіциста В.В. Постолатія за час, що минув після Майдану, зазнав певної еволюції. Перші його враження: «Нарешті прийшли до влади справжні патріоти, демократи й реформатори!» Потім з'явився сумнів: «Чи наша наша влада?» І нарешті постало прокляте питання: «Чи не є злочинною нинішня влада?» Чому і як змінювалися погляди автора на події, що відбуваються в сучасній Україні, і має відповісти ця книга.

ББК 002
УДК 76.1

Життя після казки (замість передмови)

Чарівний Принц одружується з Попелюшкою, відбувся Майдан і три Товстуни – тирані й деспоти – тікають зі свого Межигір'я від народного гніву, а люди веселяться, радіють і дивляться грандіозну циркову виставу... Саме так закінчується більшість дитячих казок і дорослих романів, але грандіозним весіллям чи феєричним святкуванням перемоги добра над злом не закінчується життя. Після казки воно продовжується. Більше того, коли закінчується казка, тоді й починається справжнє життя, життя без прикрас та ілюзій. Зникає кудись висока піїтика і з'являється сувора проза життя з усіма своїми клопатами, трясковинами, меркантильністю.

У казці, на Майдані, як правило, проявляються кращі риси, світлий бік душі людини. Після казки переможці можуть стати новими Драконами і дати знову розгулятися Нечисті. Тема цієї книги досить невдячна. Вона розповідає про життя після казки. Але це не хроніка подій, а опис тих емоцій, які вони викликали, це – роздуми і прокляті питання, які породило життя після казки, життя після Майдану.

Коли виник намір надрукувати цю книгу, були сумніви щодо актуальності матеріалів, які писалися рік-півтора тому. Проте в ході роботи над книгою, вичитки матеріалів з подивом зрозумів, що старі дописи не менш актуальні, ніж тоді, коли вперше з'явилися на сторінках кіровоградської обласної газети «Народне слово». Бо життя в країні наче завмерло. Проблеми не вирішуються, а лише накопичуються. При цьому багаті стають ще багатшими, а бідні перетворюються у злидених. Уже ніхто нікого не люструє. Так що переляк у корупціонерів давно минув. Україна нагадує човен без керма і вітрил. Ні стратегії, ні тактики, ні озвученого плану реформ, ні окреслених перспектив. Вічне питання: «Куди йдемо?» залишається без чіткої відповіді. Якщо нинішній стан в країні можна зхарактеризувати одним словом, то це слово – зневіра. Але вихід є. це – державотворення і жорсткий контроль за владою, щоб менше крала і нарешті працювала на країну.

Січень 2016 р.

*Моїм онукам з побажанням жити
зовсім в іншій країні, без підлої влади,
корупції й бідності.*

Після Майдану

Частина 1. Рефлексії

Ми живемо в інформаційному світі. Десятки каналів телебачення по 24 години на добу виплескують на нас потік новин. А ще є Internet. Ця наростаюча лавина загрожує накрити нас з головою, забити памороки, перегріти й відключити мозок. Щоб триматися на плаву цього буремного інформаційного моря, потрібно різноманітні новини об'єднувати в процеси й тенденції, шукати їхні причини, витoki й наслідки, рушійні сили й напрямки руху. Саме таку мету я завжди ставив перед собою. Якщо процес підмічено вірно, то стара й нова інформація чітко лягає в логічну послідовність.

Дані матеріали писалися протягом тривалого часу і є моїми рефлексіями на події в країні, спробою їх осмислення. Вони, з одного боку, є об'єктивними, бо спроможні пояснити те, що відбувається з нами і навколо нас; з іншого боку, вони є глибоко суб'єктивними, бо це саме моє відчуття українських реалій і потуг, це саме моє відношення до того, що відбувається навколо.

Майдан: спогади про майбутнє

Майдан... Це один із найсвітліших спогадів мого життя. Можливо, тому, що доба, коли ми там несли варту, видалася спокійною. Було спілкування з майданівцями з різних куточків країни, була тиха морозна груднева ніч, був неповторний дух Майдану, були надії і мрії...

Звіряче побиття молоді на Майдані не могло залишити байдужим, тому при першій нагоді я поїхав туди, хоча розумів, що революцію творять мрійники, а її плодами користуються негідники. Розумів, що її хмільний романтичний період швидко закінчиться. А потім прийде, як писав колись Олексій Толстой, похмурий ранок...

Романтика обірвалася несподівано й раптово, обірвалася на злеті, обірвалася тоді, коли була розстріляна Небесна сотня. Дехто з загиблих потрапив на Майдан прямо з потяга: вокзал, Майдан і – вічність... Сьогодні рахунок полеглих і скалічених йде вже на тисячі...

Ті події називали Революцією гідності. Але гідність якось мало стикується з розгулом тотальної бідності в Україні. Адже за рік гривня схудла вдвічі, а пенсії та зарплати залишилися на довоєнному рівні.

Золотий батон Януковича змінив господаря. Його, як і багато чого іншого, прибрали до рук мародери. За деякими оцінками, і сьогодні продовжують розкрадатися мільярди, а волонтери збирають з миру копійки, щоб допомогти армії. Три місяці тримали в Запоріжжі під арештом бійців з Волині, які вимушені

були відійти на територію Росії, проте не чути про кримінальні справи проти генералів, через бездіяльність або тупість яких загинули сотні бійців. Прокуратура розслідує обставини закупки африканського вугілля, проте забула про діяння колишніх. Треба мати чималу уяву, фантазію, щоб говорити про успіхи, реальні здобутки нової влади. Що далі? Зараз уся надія на новообраний парламент.

У новій Верховній Раді буде дві групи: фракція «миру» (голубів, капітулянтів, дерибанщиків) і фракція «війни» (яструбів, боротьбістів, реформаторів, патріотів). Назва завжди умовна і залежить від того, хто і з якою метою нею користується. В залежності від того, яка фракція домінуватиме, відповідно розвиватимуться й події.

Оптимістичний сценарій. Гору беруть реформатори й патріоти. Державні інтереси у них домінують над особистими. Словом, «жила би страна родная – и нету других забот». Вони швидко долають корупцію, у першу чергу в силових і правоохоронних структурах. Кожна гривня, виділена на АТО, потрапляє за призначенням. Робити гроші на війні, жирувати, коли народ бідує, стає ганебно. Армію, силові структури, високі кабінети очищено від покидьків та дурнів. Олігархи разом з народом затягли паски. Проведено амністію капіталів і колишні казнокради та інші прихвизатори добровільно чи примусово-добровільно повернули в бюджет з офшорів і схованок десятки, а то й сотні мільярдів. В Україну прийшли інвестиції, проведено реформи. Виграно війну з Росією. Відновлено наші кордони, повернуто Крим. Захід нам аплодує і списує всі борги, як це зробив колись для Польщі. Вже нинішнє покоління українських людей житиме як при комунізмі, матиме рівень життя не нижчий, ніж у наших західних сусідів. Путін від заздрості й безсилля з'їдає свою найкращу краватку. Порошенко і Яценюк стають національними героями, а не національною ганьбою, як їхні попередники... Усі раптом згадали, що Кенігсберг – гордість німецьких моряків, це Прусія – споконвічна німецька земля, яка давно мріяла повернутися додому, там з'явилися дуже ввічливі зелені чоловічки зі зброєю, щоб проводити референдуми...

Про новоросійську підкову усі давно забули. Натомість говорять про українську, яка проходить через Брянськ, Курськ, Вороніж, Кубань і Таганрог. Ми активно допомагаємо тамтешнім ополченням зброєю, добровольцями, шлемо туди гуманітарні конвої один за одним...

У Сибіру китайськомовні вимагають почути їхній голос, визнати їхню мову в Росії другою державною або, як мінімум, регіональною. Казанські та астраханські татари написали свої місцеві підручники з історії, де згадали Росії усе...

Особисто я вважаю подібний сценарій ну аж занадто оптимістичним....

Песимістичний сценарій. Гору беруть ті, хто хоче залишити в країні все, як було. Лише самим стати або залишитися на фінансових потоках, корупційних

схемах, примножити чи сколотити у мутній воді капітали й сховати їх подалі від України. А потім відлетіти у теплі краї. Олігархи й чиновники багатіють на фоні суцільного зубожіння. Реформи, боротьба з корупцією імітуються й забалакуються, війну програно, економіку розвалено остаточно. Ситуація в країні стабільно нестабільна. Стає можливим усе: від військового перевороту й максимальної радикалізації до відновлення диктатури олігархату, від втрати частини територій (тієї, яку сусіди називають Новоросією) до втрати незалежності й державності, від розвалу країни за югославським сценарієм із захопленням її частин до повного поділу її території між східними й західними сусідами.

Один з варіантів цього сценарію – це стан, який умовно можна назвати вільним падінням. На території, що залишилася від України, вже багато років говорять про реформи, боротьбу з корупцією, про те, що ми все ще кудись ідемо, що Мойсей 40 років водив євреїв по пустелі, а наш шлях не легший і не короткий. У політику прийшло вже третє покоління молодих реформаторів з європейською освітою, проте вони мало чим, навіть прізвищами, відрізняються від політиків попередніх генерацій – своїх батьків і дідів.

Пенсії знецінилися настільки, що їх взагалі перестали виплачувати. Старих батьків утримують діти, які працюють переважно за кордоном. Ніхто вже не сподівається, що ми повернемо наші борги, проте гроші потроху нам усе ще дають, але не живим зеленим налом, а на погашення поточних наших виплат по цих боргах. Україна міцно посіла належне їй місце у світі поряд з Афганістаном, Гондурасом, Ефіопією та іншими аналогічними країнами.

З огляду на втрачені можливості за час, що минув після Майдану, песимістичний сценарій виглядає загрозливо реалістичним. Тому потрібно негайно почати робити все, щоб він не матеріалізувався.

«Народне слово», 27 листопада 2014 р.

Третя спроба державотворення

«Говорят, уродина, но это наша Родина...»

Пісня гурту ДДТ

Вже майже рік точиться російсько-українська гібридна війна. Гинуть наші хлопці, страждає населення Донбасу. Але крім російського імперіалізму маємо ще одного ворога – внутрішнього. І це не просто якісь там запроданці-сепаратисти, божевільні бабусі, які щиро вірять, що навколо них живуть одні фашисти й бандерівці, що лише Путін, прийшовши, дасть їм можливість

розмовляти російською, читати не Шевченка, а Пушкіна та підвищити пенсії. Запроданців-сепаратистів – декілька сотень, нехай тисяч. За нормальних умов вони ніколи б не «строїли погоди». Бабусі не беруть до рук автоматів чи вибухівку, найчастіше лише ностальгують за Радянським Союзом, за тим часом, коли вони були молодими, їздили до родичів у Ленінград, Куйбишев чи Горький, коли ковбаса коштувала по 2,80, хліб – 16 коп., кефір – 13 коп., а таблетки від кашлю – 1 коп.

Внутрішнім ворогом українського народу протягом двох десятиліть була, як це не парадоксально звучить, українська держава. Щоб вона стала такою, чимало зусиль доклали і Кравчук, і Кучма, і Ющенко, і Янукович. Кожен з них робив свій внесок – більший чи менший – тому й отримав кожний свою порцію нелюбові України.

До крилатих слоганів Кравчука крім «маємо те, що маємо» належить і такий: «Коли господар будує, родина бідує». Але господар, що будує, не краде сам у себе, не їсть під ковдрою сало, якщо родина перебивається на картоплі. А за Кравчука, коли мільйони ледь животіли, окремі державотворці-спритники ой як зажирували! Починалася «прихвати́зація», корупція стала неофіційною державною політикою. Тоді саме Кравчук задав такий вектор державотворення, вказав напрямок.

Прем'єр Кучма першим з високих трибун голосно заявив, що в Україні править бал мафія, і... успішно очолив її, ставши президентом. Це при ньому корупція й дерибан колишньої загальнонародної власності породили олігархат – цю ракову пухлину України.

А потім була спроба підкилимно передати владу Януковичу, і була помаранчева революція. Народ піднявся не стільки проти масової фальсифікації (досить згадати, як на тих виборах рахували голоси, наприклад, у Кіровограді), скільки проти тієї моделі держави, яку започаткував Кравчук і виплекав Кучма. Держави, у підвалини якої були закладені зло, несправедливість, корупція, дерибан і олігархат, влада мізерної меншості над більшістю. Та модель держави дала можливість декільком десяткам сімей зосередити в своїх руках 90 відсотків національного багатства. Але чи була вона ефективною для народу?

Ряд підприємств після «прихвати́зації», отримавши «ефективного власника», був просто знищений (наприклад, багато цукрових заводів, в тому числі нашої області – «Друкмаш», завод Таратути в Кіровограді, інші). Скоротилася кількість робочих місць. У 1990-х рр. народжуваність упала до мінімуму, а смертність значно зросла. Нас було 52 мільйони, в області – 1,5 мільйона, в Кіровограді – 300 тисяч. Скільки залишилося?

Нашою національною мрією стало бажання виїхати з України. І виїжджали, хтось – назавжди, хтось – на заробітки, а хтось, з окраїн, вирішив залишити цю

ганебну і некомфортну державу Кравчука-Кучми, не виходячи зі свого дому – разом з сусідами, рідним містом, регіоном. Корупція, дерибан і олігархат не просто робили державу потворною, не просто нищили мораль, усе здорове, що ще залишалося в народі – вони стали живильним ґрунтом сепаратизму...

Ющенко, як колись і Горбачова, народ зненавидів не за те, що він був найгіршим, а за те, що не виправдав тих величезних надій і сподівань, які на нього покладалися. Новий «месія» щось говорив про любих друзів і маленьких українців, націю, голодомор, і калинові гаї і т.п. Але що він зробив конкретно, щоб державу чиновників і крадіїв зробити державою народу і для народу, щоб люди не клякли від жаху, коли та держава раптом поверталася до них обличчям, схожим на лик Горгони? А ще люди ніколи не пробачать Ющенку те, що, засліплений з'ясуванням стосунків з Тимошенко, він посадив на трон Януковича.

Жах, який готував нам Кучма, через п'ять років матеріалізувався. Матеріалізувався через зневіру, яку посіяв Ющенко, через відсутність реальних здобутків «демократичної» влади, через втому, яка наступила після помаранчевого Майдану.

Так як крали при Януковичу, як крало його найближче оточення, як крав він сам особисто, в Україні не крав ще ніхто. Корупція і дерибан набули хворобливих, інколи гротескних розмірів.

Євроінтеграція, яку влада вирішила відтермінувати, стала лише останньою краплею, що переповнила чашу народного терпіння, іскрою, яка потрапила у діжку з порохом. І вибухнув Євромайдан. Пружина народного невдоволення почала швидко і нестримно розпрямлятися. Люди вийшли на площі не лише заради підписання договору про асоціацію, не лише проти Януковича як конкретної особи. Чи не головною вимогою Майдану було – змінити державу концептуально. З держави чиновників і казнокрадів зробити її загальнонародною, соціально справедливою та відповідальною, без корупції й дерибану.

Люди загинули на Майдані, гинуть тепер у холодних донецьких степах не за те, щоб колишня опозиція була владою, не за те, щоб Порошенко був президентом, а Яценюк – прем'єром. За це можна віддати свій голос на виборах, але не життя. Люди гинуть за омріяну ними державу, за те, якою вона має бути, але ще не стала. А держава, якою вона продовжує залишатися, б'є їх у спину. В котлах неоголошеної війни полягли кращі з кращих. Хто винен? Хто відповість? На АТО виділяються мільярди з бюджету, надходить велика допомога від людей, з-за кордону. Чи все це доходить до передової? Чи не пересівається на корупційному ситі? Чому деякі родичі героїв, які загинули на сході, яких ховали під залпи почесної варті, не можуть отримати допомогу від держави як родини учасників АТО? Чи не є оті зрада, корупція і

несправедливість при проведенні АТО з боку високопосадовців ударом у спину тим, хто там, на Донбасі, боронить Україну?

Українська держава все ще продовжує залишатися внутрішнім ворогом України. Адже за дев'ять місяців після Майдану демонтажу старої державної машини так і не відбулося, нові демократичні принципи в її підвалини так і не було закладено. Зрозуміло, що війна, але в такий непростий час і діяти потрібно адекватно – набагато швидше й ефективніше, робити так, щоб дії чи бездіяльність нової влади, деякі призначення на високі посади не породжували подив і запитання, розчарування й обурення.

Новообраним очільникам залишилося досить мало часу для конкретних дій, аби народ повірив, що вони здатні виконати вимоги Майдану. А головна з цих вимог, як на мене, проста і зрозуміла: довести революцію гідності до логічного завершення – змінити підвалини держави, а не прізвище на олімпі, зробити те, що не вдалося за Ющенка.

Є відчуття того, що без народного контролю, тиску на владу лихі люди знову вкотре забалакають реформи, присплять і знову обернуть Україну як липку.

Те, як спокійно пройшли заходи на річницю початку Майдану, нехай не заспокоює владу. Просто народ видав їй останній кредит довіри. Після важкої зими на річницю загибелі Небесної сотні люди можуть бути налаштовані значно радикальніше, якщо не відчують, що реальні зміни почалися. А потім прийде квітень, коли після першого тепла і весняних громовиць з новою силою можуть заговорити «гради». І тоді ніяка локшина на вухах вже не повисне, можуть спитати жорстко – спитати так, як ніколи ще не питали.

Тож реформи потрібно було починати ще вчора, реформувати потрібно швидко, і в першу чергу державну машину. Фактично потрібно створювати зовсім нову державу на принципах, протилежних тим, які працюють сьогодні. Завдання надскладне, але, якщо його не вирішити, може не бути ні держави, ні України.

Перший шанс побудувати нормальну державу ми втратили в 1991 році, другий – при Ющенкові, третій втрачаємо зараз. А четвертого шансу в Україні може вже й не бути.

Під час першої спроби ні влада, ні народ не були готовими до державотворення, тому й зліпили те, що зліпилося. Під час другої спроби народ заявив про свій намір жити в іншій – європейській країні, але після помаранчевого Майдану якимось заспокоївся, невинувато поклав великі надії на вождів. Зараз народ заплатив дуже високу ціну, щоб дозволити очільникам ошукати себе знову, забалакати свою мрію про гідну державу й красиву Україну.

«Народне слово», 18 грудня 2014 р.

Лики війни

Війна – це смерть і горе, зло і страждання. У цій іпостасі вона знайома багатьом, але цим не вичерпуються усі її прояви.

Колись наше життя було чорно-білим, а істина – одна-єдина. Її визначала генеральна лінія партії, яка, до речі, час від часу робила круті повороти. Хто мав недостатню політичну гнучкість і не встигав змінювати свої погляди відповідно до змін цієї лінії, швидко опинявся на узбіччі. Зараз визнано, що світ кольоровий, а істина має багато відтінків та граней. Звичайно, таке складне явище, як війна, не є однозначним. Досить подивитися, як його висвітлюють наші та російські ЗМІ, щоб зрозуміти це. Часом здається, що у нас і у них говорять зовсім про різні події, які відбуваються на протилежних кінцях світу. Але тут усе дуже просто. Ми з нашим північним сусідом живемо у паралельних інформаційних світах, які не перетинаються і побудовані на зовсім різних системах цінностей, понять і законів логіки. Навіть слова для висвітлення подій на сході підбираються різні. З нашої точки зору ця війна – це просто АТО. Ми боремося з терористами, сепаратистами, російськими козачками і регулярними підрозділами. Ми не стріляємо по містах, усіляко оберігаємо мирне населення. Росіяни говорять, що «київська хунта» спрямувала у Новоросію карателів, бандерівців і Правий сектор, щоб нищити мирних людей, старих і дітей. Ополченці захопили покинуту українську зброю і боронять свою землю від окупантів. А Росія в цей час бореться за мир у всьому світі й, зокрема, на Донбасі. А ще відбувається світова змова проти неї тощо.

Нинішня війна має вже досить значний перелік загиблих, скалічених, сиріт, безхатченків, обездолених. Війна б'є по наших нервах і гаманцях. Йдемо з дружиною містом. Із білборду на нас дивиться красивий юнак у військовому однострої. Напис: «Герої не вмирають» свідчить про те, що його якраз уже немає серед живих.

– Боже, так це ж Діма! Я його вчила. Він був один у матері, і вона ростила його сама. Він був старанним і добрим хлопчиком... Як матір переживе таке горе!? – говорить дружина. Ми підійшли ближче. Я зняв шапку. Хвилину мовчки вдивлялися в очі на портреті...

З'являється бажання не чути про цю війну, не слухати новини, відгородитися від усього цього. Але, прагнучи винести себе за дужки війни, чи не відгородимося ми від тих, кому від неї дісталось найбільше? Чи не скаже їм черговий український чиновник: «Я вас туди не посилав». Про цю війну між колись братніми народами навряд чи будуть складати пісні. Про неї згодом

спробують забути, але як забути її тим, хто пройшов через неї і по кому пройшлася вона, чиї долі було обпалено пекельним її вогнем?

Війна – це навіть благо. Звичайно, не для всіх. Цілі імперії жили з війни. Збирати орду й нападати на сусідів було святом. Війна давала і державі, і ординцям здобич, вирішувала на певний час усі їхні проблеми. А потім орда знову вирушала в похід...

І зараз є ще «гуси війни», найманці, які за гроші ладні воювати де завгодно і з ким завгодно. Навіть проти власного народу. У таких не виникає докорів сумління, коли вони закладають вибухівку, на якій можуть підірватися їхні земляки, знайомі. Є ті, для кого війна – це своєрідне сафарі, можливість отримати такий адреналін, який не купити ні за які гроші. Приїхати в Донецьк і постріляти зі справжнього кулемета у бік «укропів» – це не те, що в якомусь фільмі знятися. А тут справжня зброя, і можливо, чиясь справжня смерть...

Війна збагачує тих свої дітей, для яких вона – мати рідна. Безконтрольні кредити, бюджет, допомога інших країн, які можна переполовинювати, військові замовлення за космічними цінами тощо. Під час Першої світової дехто з російських чиновників та підприємців збагатився казково, але разом вони довели імперію до краху. А потім утратили все... А ще війна – це мародерство, зловживання владою, злочини проти мирного населення, особи й людяності тощо. Ми навіть до кінця не уявляємо того, як діти війни можуть на ній заробляти і який драйв одержувати.

Війна – це маніпуляція. Під час війни людьми значно легше маніпулювати. Більшість росіян щиро вірить, що Росія зовсім непричетна до цієї війни, що це – внутрішній український конфлікт, що народ Донбасу воює з фашистами, що малайзійський борт збили з українського військового літака...

Війна впливає на рейтинги. Мала переможна війна, «буря в пустелі», пошук міфічної зброї масового знищення, яка загрожує потрапити до якихось терористів, може значно додати голосів чинній владі на чергових виборах. Чеченська війна і знаменита фраза: «Мочити в сортирах» зробили Путіна національним російським лідером.

Якби не було Криму, війни, про що б ми зараз говорили? Імовірно, про соціальну справедливість, корупцію, злам олігархату, перезавантаження влади, злочини на Майдані, реформи й добробут для усіх. Але війна все це зробила неактуальним, другорядним. Ми можемо не дочекатися правди про розстріл Небесної сотні й спалення одеситів, повернення вкрадених компанією Януковича грошей, чесної очищеної влади, подоланої корупції, соціальної справедливості та іншого, про що мріялося рік тому. До цих питань влада, можливо, повернеться. Коли прийде час. Повернеться потім, через півроку, рік, ще краще – після війни, коли Крим знову стане українським, а в Севастополі відбудеться анонсований з

високої трибуни парад нашої перемоги. А до того часу – непопулярні реформи й виживання чи жирування, хто як зможе. На війні як на війні.

Тож прошарок дітей війни, які користуються усіма її плодами в повній мірі, достатньо широкий – і в нас, і в Росії. Яструби будуть плекати, підтримувати війну, використовувати її в своїх інтересах.

Війна – це ще момент істини. Звичайно, на деякий час людей можна зазомбувати. Так, на повну потужність працюють пропагандистські машини. Так, дехто і через багато років буде щиро вірити в те, що чує сьогодні, як досі окремі люди вірять у те, що почули 30-50 років тому. Але є частина суспільства, яка думає, співставляє, аналізує і робить висновки. У червні 1941 р. багато довоєнних міфів розвіялося, як курява від німецьких танків: і про непереможність Червоної Армії, і про війну малою кров'ю та на чужій території тощо. Весна минулого року показала усе безсилля наших силових структур – Крим здали без жодного пострілу, коли на Донбасі тільки починало тліти і АТО можна було провести за день-два, дали розгорітися полум'ю.

Нинішня війна ставить незручні питання, і на них люди, принаймні собі, мають дати відповідь. Дехто з росіян уже публічно просить вибачення за все те зло, яке зробила їхня держава Україні. Але й нам належить чесно відповісти на багато запитань, які ми озвучили на Майдані і після нього. Ці питання були нами вистраждані. Щоб їх поставити й вимагати відповіді, було заплачено занадто дорогу ціну. Нам наче й обіцяли усе вирішити, навести лад, утвердити справедливість і гідність. Але якось непомітно вирішення нагальних проблем, які постали, перетворилося в горизонт: ми до нього, а він – від нас. Нова влада ризикує втратити імідж виразників волі Майдану, перестає сприйматися як нова і все більш нагадує стару. Чи легко, наприклад, нам, пересічним громадянам, знайти 10 відмінностей між старою, пшонківською, і новою прокуратурою? І хто винен, що наша влада є саме такою? Хіба не ми обирали до парламенту наших старих депутатів? Невже ми серйозно сподівалися, що вони відстоюватимуть ідеали Майдану, ініціюватимуть реформи для людей, а не для олігархів, здолають корупцію? Тож від кого ми чекаємо вирішення наших проблем і чи дійсно ми обрали саме тих? Чи знову «пряме народовладдя» і новий майдан? Питання, часто без відповіді, сумніви і складні, непрості виклики, які з'являються чи не щодня.

Будь-які війни, навіть столітні, рано чи пізно закінчуються миром. Скажу більше, будь-яка війна – це боротьба за мир, але на інших умовах, це примус до миру слабшого сильним на умовах останнього. І лише якщо опір виявився неочікувано сильним чи в ході війни з'ясовується, що перемогти нікому не вдається, сили приблизно рівні, що агресор переоцінив себе, а майбутні жертви можуть бути занадто великими, то вчорашні вороги можуть погодитися на почесний мир на основі обопільних компромісів, поступок і домовленостей так,

щоб кожна сторона «зберегла обличчя». Ми зараз з нашим північним сусідом перебуваємо у стані неоголошеної війни. Чому наш сусід її розпочав? Він хотів, щоб ми вічно були недодержавою і недонацією, незрозумілою територією, його сателітом, слабкими, уразливими й недорозвиненими, такою собі Мексикою при ньому – без власної зовнішньої політики, без власних національних інтересів, власних амбіцій. І тоді був би вічний мир між васалом і сюзереном. Була б дружба народів, тощо. При потребі на васала можна було б прикрикнути, дати публічного ляпаса чи трохи грошей, поставити його на місце, але то був би мир.

Якби весною-влітку нам вдалося змобілізуватися, якби не підвели генерали, якби нам ефективно допомогли наші західні партнери, а не просто підвищували свою стурбованість, то можна було б примусити нашого сусіда до прийняттого для нас миру, отримати таки новий шанс стати нормальною, сильною, неподільною, розвинутою європейською державою. Але за гідний мир потрібно було боротися, сам по собі він не прийшов би. Сусід не подарував би. Переможно закінчити АТО Порошенко планував до Дня незалежності. Але натомість отримали вторгнення групи російських військ, Іловайський котел, сотні вбитих, поранених і полонених. З вересня російсько-українська війна стала затяжною, тліючою. Її полум'я то пригасає, то спалахує з новою силою..

Мала вітчизняна війна. Критична маса людей, для яких та «гібридна» дивна війна на сході стала саме вітчизняною, є достатньо великою. Широкий розмах підтримки армії, волонтерство, наша небайдужість – тому свідчення. Та війна є правою. Адже не ми її розпочали, не ми полізли на чужу землю відстоювати «український світ» на Кубані, в Сибіру чи на Далекому Сході, де живуть мільйони українців чи їх нащадків, не ми постійно вчимо сусіда, як йому жити. А якщо наша справа є праведною, справедливою, то ми готові до боротьби й жертв заради перемоги. Але боротьба за більш-менш почесний мир у нових умовах – це набагато ефективніша антитерористична операція, це пропаганда й контрпропаганда, це реальна боротьба з корупцією, з п'ятою колоною, з олігархатом, який вичікує і нічим і ніяк не допомагає Україні, а часто й навпаки.

Наші вороги – не лише ті, які прийшли на нашу землю зі зброєю, не лише колаборанти, які підтримали агресора, але й нездари або запродавці, які засіли у штабах, владних коридорах, політикумі, в судах і прокуратурах. Це – покидьки, які за Іудині срібники готують теракти в Києві й Харкові, Одесі й Запоріжжі, здають інформацію про пересування наших військових, це – бариги, які накручують собі любимим на військових поставках, це олігархи, які 20 років грабували країну, а зараз навіть на бронежилет для солдата не витратяться. А ще – дурні та провокатори. Тож можна лише уявити, якою важкою й виснажливою є боротьба за мир. Але цей шлях маємо пройти. Україна поставлена в умови, коли мусить воювати на два фронти, проти зовнішнього і внутрішнього ворога. Народ усіляко

підтримує своє військо, яке мерзне у донецьких степах, гине під «градами», але боронить свою землю. «Другий фронт» мала б відкрити влада проти олігархату й корупції, але чомусь ніяк не відкриває. Скоро мине рік, відколи опозиція, підтримана Майданом, стала владою. Скільки гарних і правильних слів за цей рік було виголошено, а де ж справи? У тому числі й кримінальні. Де обіцяний «другий фронт», який все ще – ось-ось не сьогодні, так завтра, не завтра, так і скоро?

Після Майдану склався новий суспільний договір. Ми відстоюємо свою незалежність і територіальну цілісність, боремося з агресором, йдемо на жертви, а влада приборкує апетити олігархату й долає корупцію, проводить реформи, метою яких є добробут для усіх, а не лише для обраних. Але, схоже, свою частину суспільного договору влада виконувати чомусь не поспішає. Чому? Чи свої обов'язки вона бачить в іншому? У чому? Чи є кроки влади прозорими й зрозумілими для людей? Чи говоримо, декларуємо одне, а мовчки, потай від народу робимо інше? Чи наша наша влада?

Зараз справа йде наче до «миру» – заморожування конфлікту як мінімум до тепла, максимум на багато років, утворення виразки на тілі України на зразок Придністров'я. Але «мир» з утратою Криму, проблемами на Донбасі – це не той мир, на який ми очікували, це більше схоже на капітуляцію, можливо, не таку ганебну, яку отримали німці у 1945-му, але все-таки капітуляцію. То що далі? Що день прийдешній нам готує? Багато питань, але як мало відповідей.

Тож війна, як бачимо, багатолика. З усіма її проявами ми лише починаємо знайомитися. І дай Бог, щоб це знайомство закінчилося якомога швидше, але гідно, не ганебно для нації.

«Народне слово», 22 січня 2015 р.

Корупція, що вбиває

Хтось із класиків сказав, що в Росії дві біди – дурні й дороги. У нас, в Україні, і дурнів вистачає, та й дороги не кращі... Але це так, дріб'язок порівняно зі справжнім українським лихом – корупцією.

Корупція – це вроджена вада української держави. Вона дісталася нам у спадок від тих часів, коли було виголошено: «Куй залізо, поки Горбачов». Тоді у світле капіталістичне майбутнє навипередки ринув різний підприємливий люд. У цьому потоці ловців удачі були також бандити й авантюристи, менти й чиновники. Красиво жити хотілось усім, але далеко не всі опинилися на хлібних місцях у потрібний час. А ті, хто опинився, своє, як правило, не втрачали. Совість, мораль відійшли тоді на задній план. Були, звичайно,

винятки, але не вони визначали тенденцію. І вона ця, тенденція, виявилася настільки сильною, що ні розвал Союзу, ні отримання незалежності, ні зміни президентів на неї суттєво не вплинули. Нові відносини між державою і бізнесом, чиновниками й людьми почали будуватися, як правило, на корупції. Хабарі, відкати, замовні вбивства, кришування, рекет, прихвати́зація, рейдерство, дерибан – все це розквітло буйним цвітом у лихих 90-х. Стартові капітали робилися у досить каламутній воді, далеко не завжди праведними методами й здебільшого мали вагому кримінальну чи корупційну складову. Влада конвертувалася у гроші, а гроші – у владу. Держава зачиналася у гріхові корупції й аморальності. І влада плекала цей гріх, як могла. Адже для неї він обертався золотим дощем, зорепадом можливостей. За 23 роки жоден президент, жоден уряд не виявив політичної волі провести реальну боротьбу з цим злом. Нова демократична влада, яка прийшла на хвилі Майдану, про корупцію зараз говорить, але, здається, лише тільки говорить...

Маючи на початку 90-х років найкращі стартові умови, шанс стати розвинутою європейською державою ми профукали. Зараз часто говорять, що реформи в Україні ще не починалися, що їх конче потрібно провести і що, зрозуміло, вони будуть дуже непопулярними, на межі або за межею виживання простого люду. Це – брехня. Радикальні економічні реформи Кучма таки успішно провів. Олігархат було розбудовано в усій його красі. Просто народу ці реформи, крім злиднів, нічого не дали, тому й урочистостей з приводу їх завершення не було. Свято наступило лише для обраних, для олігархів, для тих, хто, скориставшись владою, зумів украсти неміряно. Тепер усі інші, їхні діти, онуки й правнуки, маленькі українці й пересічні громадяни, мали б за копійки працювати на обранців долі.

У напрямку, обраному Кравчуком, Кучма вибив таку глибоку колію, що український віз не може з неї вибратися й досі. А ось Кучміні наступники, вдовольняючись його спадком, реформ не проводили. Вони лише в силу своїх талантів і розуміння використовували у цілях своїх і свого оточення вибудовану корупційну державну машину. Янукович у повній мірі відчув усі можливості для особистого збагачення виплеканого Кучмою монстра. Але така державна машина, запрограмована лише на особисте збагачення її очільників, виявилася зовсім непридатною і неефективною для чогось іншого.

Прийшла війна, звідки ніколи не чекали, – з колись братньої Росії. Війна вимагає добре підготовленої й озброєної армії і міцного тилу. Одне й друге мала б забезпечувати ефективна державна машина. За її кермо сіли нові демократичні лідери від Майдану. Яценюк рулить і тисне на педалі вже десять місяців, Порошенко – півроку. І державна машина... продовжує приносити бариші обраним, а ось з військовими потугами ніяк не складається. Усім миром

сяк-так сформували добровольчі батальйони, одягли, нагодували й екіпірували вояків. Так, генерали підвели. Чогось чекали, поки розгориться полум'я на Донбасі. Потім якщо не один котел, то інший. У Луганськ, покинутий разом зі Слов'янськом терористами, не увійшли, зупинили армію. А скільки ще дивного відбувається на фронті...

Тріщить і тил. Ті, хто віддає далеко не зайве вдома волонтерам для армії, запитують: а чи доходить до передової те, на що держава виділяє мільярди, чи не збагачуються на війні наші державні й військові очільники, чи не роз'їдає іржа корупції наш фронт і наш тил?

Судячи з масиву інформації, відповідь на ці запитання: швидше «так», ніж «ні». Війна з усією очевидністю показала всю неефективність державної машини, яку збудували на корупції. Корупція робить армію й тил об'єктивно слабшими, а отже б'є у спину наших героїв, які, на жаль, таки вмирають.

Війна завжди супроводжується падінням рівня життя населення, і люди поки що з розумінням до цього ставляться. Але це падіння теж має корупційну складову. Корупція здатна вбити і це розуміння, і той сплеск патріотизму, який породив Майдан. Якщо одним жахи і злидні війни, а для когось вона – мати рідна, якщо одні зубожіють, втрачають рідних, а хтось жирує, заробляє на війні, корупції чергові мільйони чи мільярди, то чи сприяє це подальшому підтриманню розуміння й рівня патріотизму?

Одна з вимог Майдану – відновлення соціальної справедливості. Ця вимога є особливо актуальною під час війни. Адже не можна увесь її тягар перекласти лише на народ, як це планує уряд. Чи збирається держава підтопити жирки олігархам та імуцим – тим, хто свого часу сповна скористався дарами корупції? Де податки на розкіш та елітну нерухомість? Де боротьба з офшорами? Де вкрадені у народу гроші Януковича, його сім'ї, його оточення – тих, хто хапанув при ньому, після нього і до нього? Чи буде проведено конфіскаційну амністію капіталів? Про подібне вже говорять в Росії, а у нас лише радять ще затягти паски найбільш бідним і гадають, виживуть вони у наступному році чи ні.

Швидкої війни не вийшло. А в затяжній війні перемагає той, у кого ефективніша державна машина, економіка, міцніший тил. Якщо у нас усе це й досі замішано на корупції, то чи витримає Україна затяжне протистояння на сході?

У Першій світовій війні російська армія не програла німцям. Але тоді не витримав, посипався її тил. І Російська імперія наказала довго жити. На німецьку територію не ступив жоден солдат супротивників, але слідом за Росією Німеччина капітулювала у 1918 році. Її теж підвів її тил. У російсько-українській війні, яка набула ознак тривалого, затяжного протистояння, програє той, у кого першим посипиться тил. Що може його зцементувати? Або

найжорстокіша диктатура, як під час Великої Вітчизняної, або суспільний договір, заснований на принципі соціальної справедливості й довірі до влади. Повернення до диктатури олігархату малоймовірне. А новий суспільний договір між владою і народом передбачає, що за наслідки корупції та війни мають заплатити не лише бідні, а й багаті. І, як на мене, у першу чергу – багаті, ті, які повною мірою скористалися плодами корупції або які причетні до ескалації подій на Донбасі. Якщо ж продовжувати плекати корупцію, імітуючи боротьбу з нею, то наслідки бездіяльності щодо цього можуть бути страшними й непередбачуваними, і не лише для України, а й для корупціонерів та імітаторів зокрема.

«Народне слово», 29 січня 2015 р.

Мобілізація

Скоро мине рік, як на нашу землю прийшла війна. Старший брат вирішив, що він має право претендувати за значно більшу частку, ніж та, яка дісталася йому від покійного СРСР. Чорний переділ планувався швидким у часі (мав обмежитися «російською весною»), безкровним і переможним (як у Криму). Але не склалося, як гадалося...

Події розгортаються за афганським сценарієм. Кігті агресора міцно застрягли в тілі Донбасу. Війна вже зараз боляче б'є по самій Росії, загрожує її майбутньому. Так само, як колись радянське керівництво, російське не знає, яким чином достойно вийти з авантюри, яку воно ж і затіяло. Тоді Афганістан, як сьогодні Україна, опинився у центрі великої геополітики. Не сумніваюся, що ця війна боляче аукнеться Росії, як та нескінченно довга афганська – Радянському Союзу. Та війна також велася обмеженим контингентом військ, велася на чужій для СРСР території, але де зараз Радянський Союз... Але трагедія афганського народу була значно більшою. Афганців тоді загинуло незрівнянно більше, ніж наших воїнів. Крім того, бомби тоді падали не на нашу, а на їхню землю, отже й гинули їхні мирні мешканці. Та війна знищила афганську державність. Влада Кабула не доходить до околиць країни. Ті чи інші території контролюють різні озброєні формування... Багато аналогів можна провести між тією і нашою війною, але дуже не хочеться, щоб спогади про Афган стали спогадами про наше майбутнє. Адже та війна і нам, і їм принесла лише горе та руїну...

Нова російсько-українська війна точиться на нашій землі, гинуть наші воїни, гинуть наші мирні мешканці, старики, жінки, діти, перетворюються у

руїни наші міста й села. При тій бідності, в яку ввігнали Україну всі попередні її очільники, зараз у топці війни згорають мільярди. Керманичі України й Росії, західні лідери – усі говорять про необхідність встановлення миру на Донбасі, про жажіття війни, але говорять під акомпанемент «градів». І, здається, усі ці розмови – це лише пропагандистська складова війни, а гармати сіятимуть смерть і надалі. Хоча, якщо чесно, здавалося, що хоча б до весни буде відносний спокій, що сторони дадуть якомсь перезимувати цивільному населенню, але гуманізм і здоровий глузд – це одне, а війна – зовсім інше. Тож війна для нас – це всерйоз і надовго, це – наша об'єктивна реальність, ми з нею вже живемо і нам з нею жити, мабуть і на жаль, ще довго, жити по-справжньому по-новому.

Природно виникають питання: як далі жити, що робити? Варіантів, як на мене, всього два – капітуляція або мобілізація. Теоретично можливий і третій – замирення, але в це якомсь уже не віриться. Про капітуляцію навіть думати не хочеться. Залишається єдине – мобілізація, але мобілізація всеохоплююча і тотальна. Вона має прийти не лише у вигляді повісток з військкоматів до наших осель. Вона має прийти й до тих, хто над нами. Країна має почати жити по-новому, влада ж вже вчора мала почати жити по-новому. Бо війна! Щоб перемогти, досягти прийняттого для нас миру, ми маємо стати консолідованим військовим табором, єдиною командою. Як на підводному човні, з якого індивідуального порятунку немає. Хіба що до занурення збігти на берег.

Оголошено, що від армії можна буде офіційно відкуплятися. Але чи моральна торгівля подібними «індульгенціями»? Багаті відкупляться, а армія знову залишатиметься робітничо-селянською? Під час Великої Вітчизняної війни воювали й гинули діти усіх, у тому числі Сталіна і Хрущова, інших вождів. Чи зачепить мобілізація дітей наших очільників, політичних, бюрократичних, бізнесових та інших «еліт»? Чи потраплять на Донбас мажори? Хто з воєнкомів вручив повістку власному синові? Назвіть прізвища.

В умовах воєнного часу державна машина має працювати значно ефективніше, ніж раніше. Інше – це прямий або прихований саботаж, а отже – сприяння ворогові. Але чи переведено на посилений варіант роботи суди, прокуратури, Нацбанк, генералітет, іншу чиновницьку братію? Чи покарано зло, чи утверджено справедливість, чи покінчено з корупцією?

Посилено відповідальність за ухилення від призову, за невиконання наказу та інше, спрямоване на зміцнення дисципліни в армії. Але чи посилена відповідальність генералів за віддання наказів, які призвели до масової загибелі людей (наприклад, як у випадку з транспортним літаком, збитим у Луганському аеропорту), або за злочинну бездіяльність (як у випадку з Іловайським котлом, Донецьким аеропортом), за посадові злочини, коли чиновники усіх рівнів і

відомств плутають власну кишеню з державною – від митників і даішників до воєнкомів та інтендантів Міністерства оборони?

Повільно, ох як повільно проходить мобілізація в нашій державній машині. Верховна Рада влаштовує собі перерви за перервами і канікули за канікулами. Суди та прокуратури не працюють, голова Нацбанку викликає подив... Ну яка це мобілізація? Кому більше дано, з того мали б більше й питати. Це чесно й справедливо. Бізнес має бути національно й соціально відповідальним. Чи перекрито офшори? Чи повернуто державі хоча б те, що було вкрадено оточенням Януковича і ним самим? Чи введено податки на розкіш? Поки що спромоглися, здається, лише на оподаткування житла, в тому числі хрущовок і сараїв як надлишкової площі...

Але чому бізнес має чекати нових фіскальних законів, а не проявляти ініціативу? Велику Вітчизняну виграли не лише наші армії, але й тил. Уся країна була охоплена рухом, який зараз називають волонтерством. З листопада 1941-го до травня 1942-го на фронт було відправлено понад 3,4 тисяч вагонів з гуманітарним вантажем – колективними й індивідуальними посилками для воїнів. За кошти населення на фронт було додатково спрямовано 2,5 тис. літаків (один з них – особисто від В. Месінга). Було зібрано 5 млрд. крб., тонни золота, срібла та інших коштовностей на додаткові танкові колони, які налічували тисячі одиниць техніки. Люди, часто голодні й виснажені, навіть діти здавали для фронту і здали 1,7 млн. літрів крові. Зараз теж волонтерський рух охопив широкі верстви населення, дрібний та середній бізнес. У деякі дні охочих здати кров приходить стільки, що медики не в змозі усіх прийняти. Але щось не чути про танкові колони, госпіталі, містечка для переселенців від наших мільярдерів. У нас в області є чимало заможних людей, які витрачають мільйони на вибори, предмети розкоші чи розваги. Чому б їм не потратитися на соціально значущі проекти, пов'язані з війною? Наприклад, у педуніверситеті є великий порожній корпус гуртожитку, який перебуває в аварійному стані. Поруч, біля пам'ятника Ангелу, приміщення закритого юридичного вишу. Відремонтувавши капітально гуртожиток за кошти місцевих чи донецьких олігархів, Кіровоград міг би прийняти один-два евакуйованих університети з Донбасу. А якби олігархи потратилися б на закінчення довгобуду, що поруч зі старим автовокзалом, то хтось з учасників АТО, сім'ї загиблих чи скалічених там бійців могли б поліпшити свої житлові умови. Це лише окремі приклади, подібних проектів багато, ініціювати їх могли б наші бізнес-еліти. Могли б... Але не дуже поспішають.

Взагалі кожен, хто відправляється на війну, має бути впевненим, що в разі чого він, його родина не залишаться напризволяще, сам на сам зі своєю бідой, що держава гарантує йому, воїну, певний соціальний пакет, чітко прописаний у страховому полісі. Але поки що дехто з поранених місяцями доводить, що був

на війні. Сім'ї загиблих героїв, які б мали отримати шану і допомогу від держави, натикаються на залізобетонну бюрократичну стіну. Але генерал з Міністерства оборони, який злітав на Донбас на нараду військового керівництва, повернувся з неї з новеньким посвідченням учасника АТО. І він що, ще служить? Можливо, вигнали його з армії з вовчим квитком? Чи свідчать подібні випадки про мобілізацію влади, вершків нашого суспільства?

Війна не нами розв'язана, але вимагає жертв від кожного з нас. Від кожного! А це означає, що від влади, бізнесу – також. Потрібна мобілізація усіх. Влади й бізнесу – також. Чи торкнулися її хвилі владних кабінетів і бізнесових офісів? Чи готова влада розповісти про здобутки мобілізації у своїх лавах і близькому до неї бізнесовому середовищі? Подібні приклади самопожертви наших очільників надихали б і консолідували б націю. Про них потрібно розповідати. Якщо звичайно, вони є, такі приклади.

«Народне слово», 12 лютого 2015 р.

Мій Майдан

Я стою на центральній площі міста, що біля облдержадміністрації, і вдивляюсь у світлини героїв Небесної сотні. Чи немає часом серед тих облич знайомих, тих, з ким зустрічався на Майдані?

...Звичайно, хотілося євроінтеграції, була надія на поступове запровадження євростандартів, поліпшення нашого життя, на те, що, можливо, менше крастимуть. Відмова Януковича від проголошеного курсу, знаючи його, не особливо здивувала, а акція студентів і молоді без політиків сприймалася, швидше як дискотека, яка досить швидко почала згасати. І раптом дике жорстоке незрозуміле побоїще, вчинене вночі «стражами правопорядку», бо комусь дуже не терпілося встановлювати «йолку». Нічим не виправдане звірство обурило небайдужу частину суспільства, кияни, а потім і вся Україна, потяглися на Майдан.

– Подумаєш, герой, був на Майдані, – якось видала мені роздратовано вже колишня приятелька, яка усіма правдами і неправдами переховує свого чоловіка від призову. Можливо, я і не герой, а, можливо, не було нагоди це з'ясувати. Адже людина дуже часто з'ясовує хто вона є тоді, коли все вже відбулося, коли діяла в екстремальній ситуації інстинктивно, на рівні підсвідомості. У мене такого екстриму на межі життя і смерті просто ще не було. А ті ситуації, що мали місце, принаймні дають мені можливість вважати себе небайдужим. Та й не боягузом... Я чудово знав, як влада розправилася з

активістами акції «Україна без Кучми», скільки тоді було зламано доль... Бачив, що ця влада ще жорстокіша і цинічніша, ніж кучмівська, і все ж зголосився їхати. Активісти кіровоградського майдану збирали прізвища тих, хто був готовий їхати на Київ, і тих, хто був готовий туди везти небайдужих.

Руслан мав їхати до столиці у справах. Штаб підсадив до нього у позашляховик мене і мого товариша – Володимира. Руслан має свій бізнес, добре стоїть на ногах, дочку навчає в Англії, її і мав зустріти в аеропорту. Однак теж є людиною небайдужою. Зараз – волонтер. Без зайвого галасу й самореклами віддає на АТО значні кошти.

Поїхали в Жуляни за дочкою, потім на його київську квартиру. Залишили машину в дворі і втрюх на метро вирушили на Майдан.

Перше враження – за декілька кварталів від Майдану йде своє розмірене буденне життя, а тут... Друге враження – запах диму від бочок.

Кинули у скриню біля входу в будинок профспілок гроші на потреби Майдану, знайшли кіровоградський намет, зареєструвалися, ще обмінялися телефонами на той випадок, якщо почнеться... Обійшли весь периметр, розмовляли з людьми з різних куточків країни. Люди надзвичайно доброзичливі, просвітлені. У той же час вони мали спокійну рішучість, знали чому вони тут і що їм загрожує. Уже з Майдану зателефонував додому і сказав де я.

Наш намет, крайній з боку Бессарабки, стояв посеред Крещатика, біля входу в КМДА. Вздовж його стін лежали піддони з-під цегли, на них листи пінопласту й матраци. На столі були якісь продукти, консервація від людей. У кутку – стос держаків від лопат. Без зайвих слів було зрозуміло, навіщо вони тут.

Незважаючи на пізній час гриміла сцена, сновигали групи майданівців, вигукуючи гасла. Було сніжно і холодно. А ще у мене страшенно крутило коліно. Заснути я не зміг, і слава Богу. Бо проспав би революцію. Вийшов з намету і зайняв вільний стілець біля діжки, виставивши до тепла хвору ногу. Двоє хлопців з Тернополя з'ясовували, хто з них був більшим сміливцем учора, коли «Беркут» вдався до штурму київської мерії, і події вирували в метрах від того місця, де ми зараз сиділи. Один із хлопців стояв очі в очі із беркутівцями в дверях будівлі, а інший поливав ментів водою зі шланга з другого поверху. Ці сцени облетіли весь світ. Хлопці виявилися завзятими і ще не охололи від учорашнього, то ж навіть стусанами обмінялися...

Горіли свіжі дрова у діжці, витав приємний запах диму. Груднева морозна ніч, яка тільки починалася, велася спокійна повільна розмова про події, учасниками яких ми стали, і про те, яким має бути наше життя після них...

Тут, на Майдані, починаєш краще розуміти попередні революції минулих століть, їхню логіку й протиріччя, мотивацію і притягальну силу, починаєш

розуміти, що гасло Великої французької революції «Свобода, рівність, братерство» – це не просто красиві слова, це те, що реально я відчував тут, на Майдані.

Майдан – це величезне дзеркало, у якому кожен може побачити свої мрії й надії, і це дзеркало, робило їх втілення майже реальними. Ця здатність Майдану – уявне робити віртуально реальним, ця велика ілюзія притягувала людей на Майдан і не відпускала. Це як наркотик: формула одна й та сама, а глюки у всіх різні. Хтось у цьому дзеркалі бачив себе на Олімпі, де з'являлося багато вільних місць, хтось починав вважати себе новим господарем життя, а хтось бачив вільну, щасливу Україну без олігархів, корупції та іншої нечисті, хтось – торжество справедливості у своєму розумінні цього слова. Але дзеркало лише творило ілюзії, але ніяк не втілювало їх...

Під ранок з боку Бессарабської площі прийшла з вокзалу група молоді із Західної України. Ентузіазм у них зашкалював. Йшли шумно, галасливо, йшли, немов на велике свято. За ними прослідувала друга, третя групи приїжджих. Вранці підійшов чоловік з великим термосом з гарячим чаєм і печивом. Пригощав, запрошував протестувальників до себе прийняти душ. Пізніше підійшла жінка. Принесла майже нову дублянку:

– Чоловік лежачий, на двір вже не виходить і навряд чи вийде. Візьміть, хлопці, вам потрібніше...

Усі ці й подібні прояви людської жертвності, доброти, гідності, бажання Правди й Справедливості творили багатоликий феномен Майдану. Чи мав він негатив? Так, звичайно. Розповідали з гумором про одного діяча, який надлишки продуктів потроху перетаскував до багажника своєї автівки, буцімто для місцевих своїх сподвижників, але, подекували, для жінки й тещі... Були на Майдані й прилипали, які знайшли тут прихисток і кусень хліба і які не надто переймалися високими ідеями. Але ці «плями на сонці» ніяк не затьмарять світлий спогад про пережите й передумане тут, на Майдані...

Наша нічна варта видалася спокійною. Після учорашніх зіткнень сторони оцінювали їх результати й планували подальші свої дії. Ми поверталися до Кіровограда вже вчотирьох. Руслан віз додому дочку. Вирішив заодно навідатися на свої точки в Новоукраїнці, тож робив великий крюк. Володимир був спокійний, він господар свого часу. Я трохи нервував, не хотілося спізнюватися на пари (викладаю у виші). Слава Богу, пари були після обіду, але ж час летів так швидко, а крюк був такий великий. Але на роботу таки встиг, хоча впритул...

Минув рік. Звичайно, жодна з моїх мрій не матеріалізувалася, та я особливо на це й не розраховував. Знав бо, що революції роблять мрійники, а її плодами користуються зовсім інші. Справи в Україні йдуть не зовсім добре. Влада все ще святкує свій прихід до влади і ніяк не візьметься по-справжньому

до роботи. Курс скаче, народ плаче. На цих диких танцях долара і гривні хтось заробляє мільйони. Жоден, хто убивав людей на Майдані, в Одесі, не названий і не покараний. Жодна гривня, долар, вкрадені Януковичем і його оточенням, не повернуті народу. Влада ніяк не вирішить, що їй далі робити – воювати чи розкрадати. А їй, цій владі, ще й не можна намити шию, опустити в сміттєвий бак. Бо війна. Бо це буде на руку Путіну. А вона, влада, цим користується... Але не все вже так і погано. Ми здали Крим, але тримаємося на Донбасі. Тримаємося гідно! Україна не розвалилася, не посипалася, як дехто сподівався у Білокам'яній. Все, що нас не вбиває, робить нас сильнішими і злішими. Є надія, що пружина, яка стискається, не лопне, а розпрямиться, що Захід нам все-таки реально допоможе здолати зовнішнього, і внутрішнього ворога. Люди змінилися, народ змінився. Вірю, дотиснемо ми цю владу, примусимо працювати на державу, на народ, не красти, утверджувати соціальну справедливість. Я дуже хочу вірити в це! Бо навіщо тоді був Майдан?

Я вдивляюся в очі тих, хто був забитий на Майдані, тих, чиї світлини розміщено на білбордах, де герої, які не вмирають але яких уже немає серед нас, і моя душа волає:

– Після стількох жертв не може в Україні все залишитися на кругах своїх. Її очищення від скверни, соборність і незалежність оплачено занадто дорогою ціною. Боже, не дай нас вкотре розвести як сліпих кошенят! Це було б не по-божому, Боже!

«Народне слово», 19 лютого 2015 р.

Чи наша наша влада?

Це запитання з категорії вічних. Ми запитували себе про це вчора, запитуємо сьогодні, будемо запитувати завтра. Адже при ненашій владі люди на найродючіших чорноземах можуть вмирати з голоду (згадайте 1933-й рік), а при нормальній владі і в пустелі – процвітати.

На зорі людства за владу в племені боролися без усяких хитрощів. Сходилися у герці старий вождь і молодий претендент. Ну і вирішувалося, що переможе – молодість і енергія чи зрілість і досвід... Через тисячі років, дякуючи еволюції, у боротьбі за владу крім сили почали використовувати також брехню, підступність, підлість та інші аналогічні набуті якості. Цей спосіб встановлення лідерства дожив аж до нашого часу. Так обирають ватажків банд, злочинних угруповань, мафій та інших подібних спільнот.

З появою перших держав влада почала прагнути своєї консервації. Цезарі оголошували себе синами, внучатими племінниками богів або, як мінімум, їх помазаниками. Влада набувала певної сакральності. «Шануй будь-яку владу, бо вона від Бога», – було сказано. Відтоді будь-хто, хто зазіхав на трон, був грішником, самозванцем і державним злочинцем, якщо, звичайно, не посідав на нього...

У демократичних суспільствах влада втратила сакральність, божественне походження, але зберегла респектабельність. Владці – це вершки суспільства, це кращі з кращих, це найдостойніші з-поміж достойних. Політик тут крім грошей (які звичайно в жодному разі не мали бути «брудними», отриманими сумнівним способом), повинен був мати ще й бездоганну репутацію. Звинувачення у якихось оборудках, вчинках не гідних джентльмена, газетний скандал з цього приводу могли назавжди поховати політика. Дрібна інтрижка зі стажеркою Білого дому перекреслила блискучу кар'єру Біла Клінтона. А в який скандал у США вилилося звичайне прослуховування штабу партії конкурентів. Високопосадовець узяв кредит у банку під ледь менші відсотки ніж інші і перестав бути державним діячем, почав доводити в судах, що то була не корупція. Хтось працевлаштував друзів і отримав на такі горіхи... Інший використав декілька чужих сторінок, які йому сподобалися, у своїй праці і, звинувачений у плагіаті, змушений був піти з великої політики.

Радянські вожді – це люди з народу. Вони жили для народу і в ім'я його. Вони єдині знали, де світле майбутнє і як до нього дійти. Їхню владу освячувала партія на своїх з'їздах. То ж були і певна сакральність, і респектабельність.

У 1991 р. усе це кудись поділося. Говорили про демократизацію, нове мислення, перебудову, а тихцем організували перегони за золотим тельцем. Перевагу в гонках над одноосібниками отримували організовані групи (партійна, комсомольська та інші номенклатури, міліціанти, бандити, спортсмени тощо). Влада, політикум та інші «еліти» в цій гонитві за первісними капіталами швидко забули про гарні манери, сакральність, респектабельність, порядність, совість і набули усіх характерних ознак поведінки свиней біля корита. При Кравчуку раптом з'ясувалося, що можна красти, при Кучмі, що можна красти багато, дуже багато, не гребуючи нічим. Пішли наїзди, замовні вбивства відкати й віджими, дерибани і рекет. Репутація політика не вартувала нічого, капітал – усе. Повага до нього, його успіх почали вимірюватися товщиною його гаманця, маркою автомобіля й кількістю поверхів його «бунгала». Але при всьому тому, що кожен знав про кожного все, а ми здогадувалися про них усіх, зберігалася зовнішня респектабельність. Скандали, підкилимна возня рідко коли просочувалися на поверхню. Тож плівки майора Мельниченка виявилися своєрідною

інформаційною бомбою. Про них з трибуни Верховної Ради офіційно оголосив О. Мороз. І завертілося... Те, про що народ здогадувався, про що пліткував, стало dokonаним фактом. Так, влада займалася не стільки державними справами, скільки грабувала країну. Ще й дійшла до вбивства журналіста.

Грудень 2000 р. Майдан скандує: «Кучма, де Гонгадзе?» Я з друзями там. Нас мало: соціалісти, націоналісти, небайдужі. Майбутня опозиція – Ющенко, Тимошенко, Порошенко, Кличко та деякі інші ще з Кучмою. Хтось при посаді, хтось просто його підтримує, дехто називає батьком рідним. На сцені виступають О. Мороз, Л. Лук'яненко. Бродський привіз пару ящиків яблук. І підтримку висловив, і пропіарився... Плакати, листівки, клітка з опудалом Кучми і кияни, які поспішають повз нас у своїх справах. Мороз – за 20 градусів. Багато годин на вулиці – холодно, страшенно холодно в ноги, холодно до нестями. Одухотворені натхненні обличчя дівчат-націоналісток зі Львова і байдужість України до акції.

У березні акцію придушили, на вокзалах відловлювали студентів із Західної України. Когось судили, хтось отримав у в'язниці туберкульоз, хтось втратив сім'ю, роботу, комусь зламали ребра, руки, ноги, а комусь життя...

Можливо, після тих плівок Кучма і вирішив зіграти на контрасті й обрав своїм наступником людину з такою біографією, що Україна здригнулася. Але не вся... Мільйони віддали свій голос за людину з не просто підмоченою репутацією, а з двома судимостями. Відверта фальсифікація, з якою колишнього зека просували на Олімпі, перспектива ще одного похмурого десятиріччя, яке могло виявитися набагато страшнішим від кучминого, вивели людей на помаранчевий Майдан у 2004 році. Але хто стояв на сцені? Ті, кого випестував Кучма, хто годувався з його рук. Вони одягли вишиванки, гарно говорили, але діла їх були не такими гарними, як слова. Вишиванка не робила свого носія автоматично патріотом і державником. З'ясувалося, що корупціонер чи мерзотник теж може бути у вишиванці. З другої спроби, не зважаючи на кримінальне минуле, яке його прибічники списали на гріхи молодості й традиції Донбасу, він таки став Президентом. Для набуття видимості респектабельності ходив до російської церкви, цілував хрести та ікони, відвідував святі місця, став навіть професором. Але ж від себе не втечеш, себе не обдуриш. То ж яким був поганцем, таким і залишився. І почалося. Це тобі не шапки тирити! Тут можливості необмежені! Бери, не хочу... Але чому не хочу? Хочу, хочу, хочу! І брав... Набрал стільки, що потім КАМАЗами не зумів усе вивезти.

Чи була українська влада протягом останніх двадцяти років українською, чи відстоювали народні обранці народні інтереси? У кращому випадку влада була неефективною, у гіршому – злочинною. Наші інтереси вона точно не відстоювала. Але в чийхось інтересах вони таки діяли. Точно – в своїх, власних, ще – олігархів.

Нинішня влада освячена подіями на Майдані і тими жертвами, які було принесено. Ця влада має бути іншою, жити по-новому, думати по-новому, діяти по-новому. Вона, нова влада, має, нарешті, наші й державні інтереси поставити вище особистих, здійснити і розбудову, і радикальні економічні реформи, і кроки назустріч людям, і український прорив, почути кожного – словом, виконати все те, що нам наобіцяли протягом цих двадцяти років, коли усі обіцянки закінчувалися банальним черговим пограбуванням і нас, і держави. Очікування від нової влади були величезними.

Минув рік від перемоги Майдану. Нова влада перестає бути новою, стає просто владою, якій уже потрібно за щось відповідати. Чи виправдовує вона наші сподівання? Хоча б частково. Хоча б у чомусь. Так, спадок дістався важкий – країна пограбована, так, діяти доводиться у надскладних умовах – на сході йде війна. Тож покращення життя вже сьогодні знову відсувається на невизначений термін.

Нині є декілька викликів для влади. Про неї ми будемо судити по тому, як вона з ними впорається чи хоча б намагатиметься діяти у цих напрямках.

Найперший виклик – це війна. Так, ми пишаємося нашими хлопцями, які на фронті. А генералітет? Хто назве хоча б одну вдалу операцію стратегічного масштабу? Натомість ми чуємо як не про один котел, так про інший... І хто з генералів відповів за наші військові невдачі, за загибель людей у цих котлах? А вже пора...

Наступний виклик – встановлення і покарання винних у розстрілі Небесної сотні, у спаленні людей в Одесі. Протягом року ці справи відверто саботувалися, аж поки Президент не почув на Майдані гучне «Ганьба». Зараз у цій справі щодня якісь новини, аж до виявлення російського сліду. Але коли суди скажуть своє слово у цих справах? І чи скажуть?

Російська пропаганда не втомлюється розповідати, що і Небесну сотню, і одеситів поклали вчорашні опозиціонери – нинішні очільники. Тим більше потрібно ці справи довести до логічного завершення. Влада найперша у цьому має бути зацікавленою. Добре, що хоча б через рік тут почався якийсь рух.

Третій виклик – наш тил. Війна нам вартує тисяч забитих, десятків тисяч скалічених, сотень тисяч біженців і сто мільйонів гривень витрат щоденно. Це створює величезний тиск на бюджет. Беруться мільярдні кредити, падає гривна, народ зубожіє. Чи стала в таких жорстких умовах влада ефективнішою? Чи перестали у нас красти? Чи покінчено з валютними спекуляціями? Чи є реальні успіхи у боротьбі з корупцією, чи зруйновано корупційні схеми, чи перекрито офшори, чи рівномірно розподілено воєнний тягар на усіх – і людей, і олігархів? Відповідь: швидше «ні», ніж «так». Курс долара, як термометр, показує, що наш тил, наша економіка серйозно хворі. Половину

відповідальності за це несуть попередники та війна, але інша половина відповідальності лягла на нинішню владу і, зокрема, Уряд та Нацбанк.

Отже, через рік після Майдану чимало підстав є для того, щоб стверджувати – наша влада, як мінімум, залишається неефективною. А це означає, що на Олімпі назріли ротації. Серйозні ротації. Середній термін перебування на посаді прем'єра в Україні – близько року. То ж Яценюку вже пора писати три конверти наступнику. Назріла чистка і в інших кабінетах. І вичищати потрібно не лише вчорашніх, але й деяких нинішніх – від деякого з міністрів, керівників Нацбанку, інших державних підрозділів, до клерків.

Якщо Президент, Верховна Рада найближчим часом не зроблять владу ефективною, це може зруйнувати саму українську державність. Тоді наша влада точно буде вже не нашою. Виклики занадто серйозні, тому імітувати діяльність, займатись окоманюванням сьогодні – це злочин. Часу на запрягання коней не залишилося. Давно вже пора плуга перти. Ой як пора! Ой як перти!

Зараз багато говорять, що під час війни не можна критикувати владу, не можна розхитувати човна... бо, мабуть, пацюків нудить. Але все залежить від цілей, які переслідують ті, хто висловлює критичні зауваження. Якщо їх мета – зруйнувати державу, то це – злочин. Але якщо одні крадуть, а інші мають мовчати, то це що? Якщо Президент, Парламент почнуть, нарешті, діяти рішучіше, наведуть лад у країні, покладуть край розкраданню держави, мародерству, почнуть робити кадрові висновки, то хіба це буде не на користь справі? А що стосується човна, то його вже давно хитає, добре хитає. Можливо, пацюки у цьому винні більше, ніж ті, хто справедливо вказує на недоліки, що мають місце.

«Народне слово», 12 березня 2015 р.

Останній шанс

Ми обираємо владу за красиві очі, солодкі обіцянки, пакет гречки, палку ковбаси, грошову купюру, а потім чекаємо, що вона, влада, відстоюватиме наші інтереси. Наївні! Двадцять років нас грабували і ось відбувся Майдан і прийшла Нова Влада.

Нам урочисто оголосили, що вперше за роки незалежності маємо в парламенті проукраїнську конституційну більшість. А ось 150 голосів за відставку одіозного прокурора Яреми зібрати не змогли, голоси за відставку не менш одіозної голови Нацбанку Гонтарєвої збирати навіть не намагалися. З каналу на канал ходять кілька десятків народних обранців, героїв Майдану, які є обличчями

своїх партій і блоків, які правильно і гарно говорять, а останні декілька сотень депутатів мовчки роблять свої справи, далеко не завжди в наших інтересах.

З екранів іде такий потужний потік інформації, що не вистачає ні часу, ні мізків його аналізувати, складно зрозуміти: наша влада таки від Майдану, чи від Лукавого. Адже бути обраною після Майдану, на хвилі Майдану, зовсім не означає, що від Майдану...

Один мій знайомий вибудував модель влади від Майдану, іншу – від Лукавого. А потім порівнює владу, її дії, з цими двома антиподами. Коротко подаю його міркування.

Мета влади від Майдану – побудувати Європу в Україні, утвердити соціальну справедливість. Це означає досягти того, щоб в Україні не було бідних. Соціальна справедливість вимірюється чітким показником – відношенням статків 10 відсотків найбагатших українців до статків 10 відсотків найбідніших. У Європі цей показник становить 4–6 разів. В Україні – на порядок вищий. Та й якісний склад цих 10 відсотків наймаєтніших наших земляків досить сумнівний. Більшість серед них – корупціонери, казнокради, бандити та їм подібні «достойники». Тож найперше, що робить влада від Майдану – це розпочинає активну боротьбу з корупцією. Для цього перш за все слід очистити від корупціонерів саму владу, а також суди, прокуратуру, міліцію, тобто привести до ладу те, що робить владу дієвою. За війну на сході влада примушує платити у першу чергу ці 10 відсотків нечистих на руку найбагатших. Звичайно, названо і покарано найодіозніших персонажів минулої злочинної влади, катів Небесної сотні тощо. Ця влада відкрита для діалогу із суспільством, чесна, прозора. Її кроки пояснено людям, вони є логічними, послідовними й зрозумілими. Народу хоч і важко, але він підтримує свою владу, довіряє їй, бо розуміє кінцеву мету поступу, бачить шлях, який треба здолати. Одним словом, народ і демократичні партії єдині, бо вірною дорогою йдуть товариші.

Влада від Лукавого переслідує зовсім іншу мету – особисте збагачення своїх очільників. Про цю ліву мету вона, влада, не може відкрито й відверто сказати, тому їй доводиться лукавити, напускати туману, брехати. Риторика такої влади, звичайно, промайданівська. Речники влади майже щиро говорять красиві правильні слова. Але замість очищення, люстрації влада мовчки робить усе, щоб зберегти й зміцнити стару систему, щоб самій очолити корупційні схеми й потоки. Замість покарання катів Небесної сотні, стовпів старого злочинного режиму – спроба «перегорнути сторінку», «почати з чистого аркуша». Замість зменшення прірви між надбагатими й найбіднішими – поглиблення й розширення бідності, продукування злиднів. Адже люди, які масово опинилися на межі або за межею виживання, розчавлені й приглушені непомірними цінами й тарифами, стають легко керованими, схильними до маніпуляцій і навіювання. Люмпенізовані округи

за гречку оберуть кого завгодно, хоч самого чорта. Є ще 3–5 відсотків активних, здатних на протест, соціальний вибух, новий майдан. Але таких потрібно залякати або задобрити, їх, зрештою, може «заспокоїти» війна...

Накопичивши корупційний капітал, влада від Лукавого береться за стратегічні об'єкти й землю. Приватизація на тлі суцільного зубожіння – хіба ми це вже не проходили на початку 1990-х років? Побічними наслідками цього курсу, як і в лихих 1990-х, стає падіння народжуваності й зростання смертності, новий сплеск еміграції з країни. Чисельність населення поступово зменшується до 20 і навіть 10 млн. осіб. Люди раптом починають розуміти, що замість обіцяної Європи їх завели кудись далеко в Африку, але прозріння не рятує. Справу зроблено, стратегічний шлях обрано остаточно і безповоротно. Будь-які розмови про зміну вектору цього «розвитку» на чергових виборах – то є пусті балачки й брехня. Бо вже приїхали...

Ця теорія, як на мене, повчальна, проте якась чорно-біла. А ми живемо в кольоровому світі з безмежжям відтінків. Влада – це люди, а в душі кожного є як світла, так і темна сторона. Влада, як певна сукупність людей, теж має свій світлий і темний бік, крім того і якусь частку суто особистих інтересів її носіїв. Влада – це як оковита, що має певний градус. А її полюси – вода і чистий спирт – від гарної горілки різняться досить сильно.

Наше завдання – обирати нормальну владу, контролювати її, тиснути на неї так, щоб градус від Майдану був, як максимум, якомога вищим і, як мінімум, не переходив критичної межі. Як бачимо, від нас тут теж щось залежить. Влада – це лише криве дзеркало, у якому ми бачимо себе, свої досягнення або проблеми, часто свою безвідповідальність на виборах. Неприємним є лише те, що поки ми вчимося демократії, вчимося правильно обирати, спритники нас безжально оббирають, кажуть, що за це навчання, як і за газ, теж потрібно платити ринкову ціну.

Маємо зрозуміти, що в далеко не ідеальному суспільстві, у якому більшість живе, ні, виживає за принципом «моя хата скраю...», ідеальної влади бути просто не може. В Україні нікого не шокує, що під час війни деякі наші керманичі можуть грати на курсі, наживаючи мільярди, влаштовувати на високі державні посади своїх друзів дитинства, приятелів, кумів, своїх і їхніх дітей. І після цього вони продовжують свої нелегкі кабінетні звияти. Бо ж патріоти.

Слідкуючи за владою, можна бачити, коли вона чинить від Майдану, а коли від Лукавого. На жаль, від Майдану здебільшого залишилася лише риторика, а від Лукавого – діла їхні, що вже призвели до соціального дефолту в Україні, розвалу нашого тилу. Але іншої влади у нас немає. Та й опозиції за великим рахунком теж немає. Тому наше завдання – примушувати, підштовхувати, спонукати владу більше діяти від Майдану і поступово відбивати у неї бажання діяти від Лукавого. У цій поступовості теж прихована проблема. Майдан хотів

би, щоб ця трансформація відбулася якомога швидше, а Лукавий – щоб розтяглася навіть не на роки – на десятиліття, а ще краще, на цілу вічність.

Боротьба між Майданом і Лукавим – це не просто боротьба між Добром і Злом, це – цивілізаційний вибір України на століття. Переможе Майдан – Україна отримає маленький шанс стати високорозвинутою європейською країною. Звичайно, не відразу і точно, не за мого життя (я вже далеко не молодий). Переможе Лукавий – наші маєтні стануть ще маєтнішими, адже їхня спритність сумнівів не викликає, приборуть до рук стратегічні об'єкти і землю. Але чи залишиться на мапі світу така країна, як Україна?

Понад 20 років ми мали владу від Лукавого, ми практично вичерпали свій ресурс здобути європейське майбутнє (точніше, влада цей ресурс банально роздерибанила). Майдан повернув нам досить мізерний і останній шанс євроінтеграції. Але вона не прийде сама по собі. За це слід боротися, у цьому напрямку слід чимало попрацювати як владі, яка, на жаль, ворушиться, як мокре горить, так і усім нам. Дорога не близька і не легка, але маємо її здолати.

«Народне слово», 19 березня 2015 р.

Наші вороженьки

Найперший наш ворог, звичайно, – російський мілітаризм. Він анексував Крим, шматує тіло Донбасу. Про цього ворога казано-переказано. Тут важко щось додати нове. Але у нас є ще один ворог. Він не обстрілює нас з «градів» чи мінометів, але це зовсім не означає, що він менш небезпечний. Це – олігархат.

Коли Майдан вимагав змінити систему, то малися на увазі саме злам олігархату і розбудова демократії, соціально відповідального ринку.

Олігархат – це концентрація більшої частини національного багатства в руках досить обмеженого кола людей. Ця концентрація в історичному вимірі відбулася практично миттєво і суперечила принципу соціальної справедливості. Адже наші заможники, трансформуючись в олігархів, як правило, не створювали продукт чи робочі місця, не надривали пупа, не висувували мізки. Вони лише прибрали до рук те, що раніше було загальнонародним, прибрали, бо опинилися у потрібний час у потрібному місці. І якщо й вирізнялися чимось з-поміж інших, то здебільшого надмірно розвинутим хапальним рефлексом.

Олігархат в Україні за 20 років довів свою соціальну безвідповідальність. Його ніяк не назвеш ефективним власником. Україна має астрономічні борги й один з найнижчих у світі рівнів життя. Якщо 25–30 років тому на усіх парканах рясніли оголошення типу: «Підприємству потрібні робітники, забезпечуємо

гуртожитком, у перспективі – квартирою», то зараз кількість робочих місць, у першу чергу на виробництвах, скоротилася у рази. Нас вже далеко не 52 млн, але роботи для всіх катастрофічно не вистачає. Мільйони наших громадян шукають її за кордоном. А наші керманичі приваблюють інвесторів однією з найдешевших у світі робочих сил.

Олігархат не є патріотичним. Він розглядає Україну не як Батьківщину, не як територію економічного і соціального розвитку, а як територію визискування, вичавлювання надприбутків. Знаючи краще від інших свою суть, олігархат не може не розуміти своєї тимчасовості в Україні. Тому мало що вкладається у модернізацію і розширення виробництва, будівництво нових заводів і фабрик. Натомість отримані капітали виводяться за кордон. Там же розбудовуються й маєтки. Головне – коли запахне смаженим, своєчасно дременути «додому» – в Австрію, Англію, Америку; на худий кінець – в Іспанію чи Росію. А тут олігархат залишає після себе чорну пустку, велику руїну.

Професор Соскін порівнює олігархат зі стаціонарним бандитом, який захопив певну територію і грабує її. Стаціонарний бандит не має совісті, моралі, соціальної відповідальності. Він не переймається майбутнім захопленої території і людей, які її населяють. Його цікавить лише одне – гроші, які можна вичавити з даної території. А після цього – хоч потоп. Яскравими прикладами такого колективного стаціонарного бандита можуть бути ДНР чи ЛНР. Якщо відкинути деталі, пов'язані з військовою складовою, то по суті аналогічно веде себе з Україною і наш олігархат.

Протягом 20 років влада була невід'ємною складовою системи олігархату. Вона обслуговувала його, забезпечувала йому контроль над країною, стабільність прибутків, створювала імідж української бізнес-еліти, походження і розміри капіталів якої, начебто, не викликають сумнівів з точки зору закону. Хіба при Януковичу хтось міг поставити під сумнів законність карколомного збагачення його сина чи друзів? Принцип соціальної справедливості було зруйновано. І люди піднялися на перший, потім – другий Майдан. Приводи для виступу були різні – фальсифікація виборів, кульбіти з євроінтеграцією, побиття студентів, але причина одна – відчуття соціальної несправедливості й надія на злам системи олігархату. Була віра, що ті, кого Майдан приведе до влади, будуть іншими, житимуть по-новому, діятимуть по-новому, зламають стару систему і розбудують нову, справедливу і соціально відповідальну.

Але Ющенко, отримавши гетьманську булаву, не став трошити нею олігархат, а поклав її на полицю, «перегорнув сторінку», «почав з чистого аркуша» і... поїхав до своїх любих бджіл відпочивати.

Нинішня влада, плоть від плоті олігархату, не поспішає перерізати пуповину, яка з'єднує її зі старою системою. Спрацьовує велика українська жаба.

Кожен з попередніх очільників сповна скористався можливостями системи для особистого збагачення. Про Януковича і його оточення – то взагалі окрема пісня. А тут раптом на тобі цей золотий дощ має припинитися? Та ні, почекайте! Ми розуміємо, що Майдан вимагав і наполягав, розуміємо, що війна, але хай ще трохи покапає: і в наші кишені! Колись із цим буде покінчено, обіцяємо, але не зараз. Зараз не на часі, зараз інші пріоритети. Потрібно перезимувати, потім посіяти, потім борги віддати, потім нові кредити взяти... Повірте, ми працюємо по 24 години на добу, а до корупції руки все одно не доходять, але дійдуть, обов'язково дійдуть. І систему ми поміняємо. Ви лише потерпіть і почекайте рік, два, може, п'ять, десять... Словом, «надейся и жди, вся жизнь впереди».

Уже рік Яценюк при владі і йти, здається, не збирається. Облаштовується надовго в Нацбанку і Гонтарєва. А похвалитися можуть хіба що тим, що зима виявилася теплішою, ніж зазвичай, і що перезимували, а ще – що своєчасно виплачуються знецінені пенсії й зарплати.

Не повернуто жодної копійки з тих, які було вкрадено Януковичем і компанією, олігархат знову процвітає, почувається не гірше, ніж при Януковичу, а до народу вкотре застосовано «непопулярні кроки» у вигляді нових непомірних цін і тарифів.

Якщо у боротьбі із зовнішнім ворогом народ і влада діють разом, хоча і тут є спроба окремих чиновників і «бізнесменів» заробляти на війні, то у боротьбі з олігархатом влада чомусь з усіх сил тисне не на газ, а на гальма, виступає по суті його співником. За рік, що минув, реальних і вагомих здобутків з обмеження надприбутків олігархів, залучення їх до фінансування оборони, у боротьбі з корупцією не спостерігалось. Більше того, дехто з аналітиків вважає, що подібні дії є позицією влади, що, відчуваючи свою слабкість перед олігархатом (і близькість до нього), вона свідомо саботує боротьбу з корупцією і дії, спрямовані на обмеження олігархату, вважаючи це своєрідною платою за продовження існування держави. Але відсутність відчуття, що у боротьбі з системою народ і влада єдині, може мати вкрай негативний вплив на стан нашого тилу.

Олігархат і рашизм, кожен по-своєму, нищать нашу державу. Відсутність реальних кроків щодо зламу старої системи, боротьби з корупцією крім прямої шкоди має ще й великий деморалізуючий вплив на суспільство, створює відчуття, що влада зрадила інтереси Майдану. Це делегітимізує її в очах людей. Найгірше, що все це відбувається перед імовірним новим весняним наступом росіян.

Яценюк порівнював себе з камікадзе. Але камікадзе – це воїн, який свідомо віддає життя за народ і свою країну. Такими, швидше, є Надія Савченко, кіборги з Донецького аеропорту. А з ким воює наш прем'єр – з пенсіонерами, з власним народом? Чим він жертвує? Нашим добробутом? Рік на посаді засвідчив, що воювати зі старою системою він не збирається, проводити

реформи у цьому напрямку теж не буде. То чи не пора Президентів, Верховній Раді скористатися тимчасовою паузою на фронті й навести лад у тилу, кадрово зміцнити і Кабмін, і Нацбанк, і Генштаб людьми, які мають, найперше, політичну волю, рішучість і відповідний професіоналізм для того, щоб згинули, нарешті, наші вороженьки. І не лише зовнішні, а й внутрішні.

Останнім часом спостерігається сплеск активності у боротьбі з корупцією і зловживаннями. Проведено показові арешти керівництва МНС, тільки лінивий зараз не коментує відставку Коломойського. Але боротьбу з олігархатом почали чомусь саме з людини, яка рік тому зупинила розповзання сепаратистської чуми по країні. У зв'язку з цим виникає ряд запитань. Це початок дій чи точкові разові акції? Це системна боротьба з корупцією чи просто перерозподіл корупційних потоків? Що за цим стоїть – пробудження політичної волі, особисті амбіції наших олімпійців, спроба відволікти увагу від високопосадовців Кабміну, Нацбанку, Генштабу, до яких у суспільства виникла низка питань? Чи ще пам'ятають там, на горі, про вишки Бойка, привласнений на мільярд доларів газ Фірташа, прихоплені за безцінь обленерго Ахметова, звитяги Януковича і його команди та багато-багато іншого, аналогічного? Чи буде вирішуватися конфлікт інтересів Порошенка-політика і Порошенка-олігарха, який свого часу обіцяв продати свій бізнес?

Це далеко не повний перелік питань, які виникають у суспільстві. І хотілося б, звичайно, отримати від влади на них чіткі та неоднозначні, вичерпні відповіді. А ще краще, коли замість слів суспільство побачить конкретні дії у боротьбі з корупцією та олігархатом. І ще – чи не припиниться увесь цей рух, чи не перестане бути актуальним через місяць, коли, не дай Боже, знову заговорять на сході російські «гради»?

«Народне слово», 2 квітня 2015 р.

«Німецьке диво» українськими очима

У 1945 році Німеччина була принижена, зруйнована і згвалтована. Три роки окупаційна влада намагалася підняти її на ноги, але безуспішно. Весною 1948-го Людвіг Ерхард став міністром господарства спочатку трьох західних окупаційних зон, потім ФРН. Тоді ж він розпочав реформи, які врешті призвели до «німецького дива» – не минуло й десяти років, як ФРН відродилася з попелу, стала однією з найпотужніших і найзаможніших країн світу. У 1956-му вийшла друком його книга «Добробут для усіх» – своєрідний звіт реформатора про виконану роботу.

Л. Ерхард не був камікадзе, не викликав загальної зневаги й ненависті, не спалив свій рейтинг. У майбутньому він став і заступником федерального канцлера, і федеральним канцлером Німеччини.

У чому ж секрети успіху німецьких, японських, корейських, сінгапурських, китайських та інших реформаторів? Чим наші відрізняються від решти?

Найперша відмінність – ті реформатори не крали, не створювали корупційних схем, не ставали за роки свого реформаторства мільярдерами. Корупція під час реформ зводить останні нанівець. Наші реформатори можуть гарно говорити, сипати обіцянками, але для них головною завжди залишатиметься неоголошена ліва мета їхніх потуг – особисте збагачення.

Якщо Л. Ерхард формулював мету своїх реформ, то, як засвідчував подальший перебіг подій, вона була саме такою, а не локшиною для електорату. Він писав: «Я виходив з бажання остаточно здолати стару консервативну соціальну структуру шляхом створення масової купівельної спроможності всіх верств населення». І далі уточнював, у чому була суть старої системи, яку він не міг прийняти: «При колишньому порядку існував з одного боку дуже нечисельний вищий прошарок, який у розумінні споживання міг собі дозволити все, а з іншого боку – чисельно досить обширний нижній прошарок населення, який мав недостатньо високу купівельну спроможність». Суть реформ німецького економіста професора Л. Ерхарда була в тому, щоб від суспільства елітарного обмеженого споживання перейти до суспільства масового споживання. У цьому полягала революційність німецьких реформ. Цим шляхом пішли і реформатори інших країн. Але для України світовий досвід не писаний. Ми йдемо своїм шляхом, повертаючись до суспільства елітарного споживання, де обмежене коло українців може дозволити собі все, а переважна більшість має вдовольнитися елементарним виживанням і обіцяною субсидією на комунальні послуги, яка, пройшовши через нас транзитом, у кінцевому рахунку теж потрапить до олігархів, власників природних монополій, облгазів, обленерго, облтепло, облводоканалів тощо.

Чи вписуються наші олігархи в німецьку концепцію реформ? Однозначно – ні. Л. Ерхард був послідовним противником картелей і монополій, оскільки вважав, що вони сповільнюють економічний прогрес і прагнуть до надприбутків за рахунок широких верств населення. Реформатор писав: «Не буде перебільшенням, якщо я скажу, що закон, який забороняє картелі, мав би мати значення найнеобхіднішої «господарської конституції». Якщо держава відступить у цьому напрямку, то досить швидко змушена буде розпрощатися із «соціальним ринковим господарством». Картель – це одна з форм монополістичних об'єднань. На глибоке переконання реформатора, «картелі – вороги споживача». І далі: «У

випадку, якщо утворюються господарські монополії, вони підлягають усуненню, а до цього вони мають бути підпорядковані державному нагляду».

У цьому питанні українські реформи також були спрямовані не в майбутнє, а в минуле. Було розбудовано олігархат. На емоційному рівні ми відчували, що вони такі багаті, бо ми такі бідні. Л. Ерхард як вчений-економіст обґрунтовував цей висновок ще 70 років тому.

Яким шляхом він досягав поставленої мети? Це – постійне зростання економіки, створення нових робочих місць, подолання безробіття і повна зайнятість населення, підвищення продуктивності праці, постійне підвищення заробітної плати відповідно до темпів росту економіки й зростання продуктивності праці. Він робив купівельно спроможними усіх громадян Німеччини.

Тут діяли лише економічні закони, конкуренція і навіть мови не могло бути про наїзди на підприємців з боку чиновників, податківців та інших любителів легкої наживи.

Яценюк нещодавно заявив європейцям, що Україна, начебто, за останній рік небачено посунулася шляхом реформ. Це откровення нашого прем'єра викликало у мене подив. Або його слова було сказано не для наших вух, а прозвучали для необізнаних у наших справах європейців з метою випросити у них у борг ще якийсь мільярд, або я чогось не бачу такого, що бачить наш великий реформатор.

Можливо, реформи – це стрімке цілеспрямоване обезцінення гривні й на цьому тлі доведення до злиднів більшої частини населення України? А може, реформи – це хрестовий похід уряду проти пенсіонерів, які, на його думку, своїми завеликими пенсіями підривають економічну міць держави? Але якщо це реформи, то, дякуємо, але не треба. Почитайте спочатку тих, хто досяг прогресу через реформи.

Якщо реформи – це виснажлива робота наших очільників по 24 години на добу, як запевнив нас Яценюк, то не завадило б розповісти нам, пересічним, які звикли оцінювати звітяги наших очільників за вмістом наших гаманців і холодильників, про мету цих реформ і про основні її етапи, дати, так би мовити, дорожню карту. Але за рік роботи наших керманичів ніякої конкретики з приводу цих реформ ми так і не почули. Що вони несуть і що принесуть нам? А то один діяч затіяв був перебудову. Що він при цьому мав на увазі, до чого прагнув, і досі ніхто не знає. А закінчилася та «перестройка» перестрілкою, розвалом Союзу і десятирічними злиднями. Архітектор перебудови виявився фейковим. Може, й наші новітні реформатори такі?

Реформи Яценюка в основному звелися до знецінення гривні та стрімкого зубожіння населення. Натомість Л. Ерхард докладав усіх зусиль для підтримання стабільного курсу німецької марки. Він писав: «Провина переросте у злочин, коли хто-небудь свідомо захоче сприяти розвитку

інфляції... Тим більше, що навряд чи хто-небудь може мати сумніви в тому, що подібна спроба призвела б до політичної катастрофи».

З приводу політичної катастрофи німець явно дмухав на холодне. У 1990-х роках наші діячі розкрутили інфляцію так, що до 1996 р. тисяча карбованців перетворилася на копійку. І нічого. Ніякої катастрофи. Але обрані стали мільярдерами й олігархами. Тоді ж, у 1996-му, за долар давали 1,80 грн., зараз – до 30 грн., а місяць тому – до 50 грн. І теж нічого. Дехто знову поклав до кишень мільйони. То яка ж це катастрофа? Можливо, для пенсіонерів, бюджетників це дійсно катастрофа, але хіба для них Яценюк свої реформи робить?

І ще один штрих. У Німеччині реформи робилися чистими руками і високоморальними людьми. Л. Ерхард писав: «Думаючи про те, щоб забезпечити нашій молодій державі міцне майбутнє, давно пора повернутися на шлях моральних цінностей. Коли ми висуваємо таку вимогу, то в ній зливаються в єдине ціле як економічна, так і суспільна політика. В середині ХХ століття економічне процвітання найтіснішим чином пов'язано з долею держави, як і навпаки – визнання кожного уряду і кожної держави безпосередньо пов'язано з успіхом або невдачею їх економічної політики... Творець економічної політики має відчувати свої зобов'язання стосовно життя демократичної держави...». Ця непересічна людина 20 років була у великій політиці, але не стала мільярдером. Для Ерхарда його репутація, чесне ім'я були значно вагомішими. Мабуть, у нього й думки не виникало, що в розореній, зруйнованій Німеччині можна красти, багато красти. Його надихали не брудні гроші, а результат його зусиль – сильна демократична держава і її заможні громадяни. Він писав: «Ця економічна політика зуміла в найкоротший термін провести безпрецедентну в історії відновлювальну роботу. За допомогою цієї політики нам не тільки вдалося дати роботу та їжу населенню, яке зросло на одну четверть, але й підняти добробут цих людей на такий рівень, який перевищує рівень кращих довоєнних років...».

...Чверть століття в Україні тривають буцімто реформи, а по суті розкрадання країни і держави. Про моральність цього процесу взагалі говорити не доводиться. Час від часу у нас згадують Мойсея, який 40 років водив євреїв пустелею, але чомусь зовсім не наводять приклад Людвіга Ерхарда, шокова терапія якого тривала місяці, а через п'ять років Німеччина відродилася.

Чверть століття у нас тривають реформи. В результаті Україна принижена, зруйнована і згвалтована. Корупція стала нашою національною ідеєю. Діти мріють стати таможенниками, суддями, прокурорами, налоговиками, міліціантами, але не для того, щоб служити народові й державі, а щоб визискувати своїх земляків. Кому подібне не до вподоби, мріють виїхати з України – туди, де нормальна держава вже збудована, наприклад, у ту ж Німеччину, в якій свого часу так добре потрудився Людвіг Ерхард.

«Народне слово», 9 квітня 2015 р.

На краю

Перший раунд війни з Росією ми програли. Не нокаутом, слава Богу, а по очках: 0:3. Три – це Іловайськ, Дебальцево і Донецький аеропорт. Конфлікт заморожено, хоча досить швидко схід знову може спалахнути...

Перемир'я, яке багатьма сприймається як тимчасове, переключило громадську увагу із зовнішньої загрози на внутрішні проблеми. Головною з них була і залишається корупція, яка, мов та іржа, безжально роз'їдає наш тил.

Війна вимагає великих коштів. Закономірно виникло питання, хто платитиме за кривавий банкет на Донбасі. Наш народ найбідніший у Європі, проте олігархи, чиновники-корупціонери – одні із найбагатших. Тому цілком зрозумілою і аргументованою була думка про те, що потрібно міняти систему, притягувати до відповідальності вчорашніх казнокрадів і прихвизаторів та переважно за їхній рахунок вирішувати східну проблему. Проте не так сталося, як гадалося. Боротьба з корупцією принесла цього року до казни... аж 5 тис. грн. з хвостиком. Величезна і дорогуша для народу гора державних структур, яка мала б боротися з корупцією, народила мишу як результат своєї діяльності. Жоден із старих високопосадовців-корупціонерів не був притягнутий до відповідальності, не повернув до казни ані цента. Їхній приклад надихнув нових господарів владних кабінетів. Стару систему і корупційні схеми було збережено. А на народ було покладено подвійний тягар – оплачувати і війну, і корупцію, яка, на жаль, нікуди не поділася. Звичайно, людям це не сподобалося. Почалися розмови, що нова влада мало чим відрізняється від старої, злочинної, що всі вони однакові, всі вони паразити й кровососи на тілі народу та держави. Оголошувати усіх, кому перестала подобатися нова влада, агентами Кремля – справа безнадійна. Адже ще декілька місяців такої внутрішньої політики – і агентами Кремля доведеться визнавати більшість народу України. Можливо, треба було б замислитися над тим, чому вчорашні кумири в очах людей досить швидко перетворились у просто «вчорашніх». Як на мене, нова влада не змогла або не прагнула жити по-новому, діяти по-новому, спілкуватися з нами чесно і відверто, тобто, знову ж таки, по-новому. Минули перші сто днів нової влади, потім – двісті, триста, чотириста, п'ятсот. Ці дні мають минати не просто так, а завершуватися певними відчутними результатами, спрямованими на утвердження і примноження в нашому житті соціальної справедливості. Але іноді здається, що ми не наближаємося до неї, а продовжуємо віддалятися. Це й турбує людей.

На жаль, майданний порив не переріс в український прорив. Величезні сподівання, породжені Майданом, так і залишилися сподіваннями. Це викликає

зневіру і розчарування новою владою. Постають прокляті і вічні питання: що було не так і хто винен? Верховна Рада, уряд, Президент? Чи може ми самі такі бідні, бо такі дурні?

ВР більше «працює» в округах, ніж у сесійній залі. Тільки ось у яких округах, не в мальдівських, бува? Працює – як мокре горить, вирішує питання – але здебільшого не наші. Чи збирається вона міняти систему, від держави олігархів і для олігархів переходити до держави народної демократії? Якщо хтось з депутатів щось подібне і говорить, то лише говорить – як своє особисте побажання. Але кому? Наче й демократична більшість у понад 300 штиків є, але ця більшість чомусь ну дуже нагадує болото. Багатьом з цих депутатів комфортно в більшості і комфортно за старої державної системи. Вони досягли успіху в бізнесі, в політиці. Навіщо їм зайвий клопіт, навіщо їм щось змінювати в цій країні? Адже вони відбулися за старих порядків. Не факт, що їм продовжуватиме всміхатися доля, якщо наше життя кардинально зміниться на краще. Я вдивляюся у світлини п'яти наших обранців по Кіровоградській області і думаю, хто з них готовий ламати стару державну машину, дуже зручну і комфортну для чиновників, багатих і дуже багатих, і вибудовувати іншу, нову, яка слугувала не тільки і не скільки їм, але й нам, пересічним? Хто з п'яти? Але відповіді не знаходжу. Чому ж так? Можливо, ми не так і не тих обирали, а може, наша демократія не така?

Депутати чомусь називаються народними, але за статками вони здебільшого далекі від народу. Тому й говорять іноді про нашу Раду, що вона є клубом найзаможніших і за їхніми ж інтересами. Щоб бідній людині туди потрапити, має статися якесь диво дивне, наприклад, тебе роздягли міліціанти і голим виставили на мороз. Зняли все це на відео і виставили в Інтернет. Це побачила вся країна. А ще за цей піар з тебе нічого, ані копійки, не взяли... Якщо таке або подібне раптом трапиться, то тоді дійсно можна поміняти будівельний майданчик на політичний...

Наближаються місцеві вибори. Ми в кращих традиціях буржуазної демократії знову оберемо до рад багатих. Один відремонтує нам лавочку біля під'їзду, другий вижене зі своєї фірми «офісний планктон» і їхніми руками впорядкує дитячий майданчик, третій спочатку відключить, а потім включить нам ліфт, четвертий рознесе гречку по квартирах, інший заліпить усе місто своїми портретами й обіцянками. А потім вони усі разом ділитимуть між собою місцевий бюджет і земельні залишки від попередників. Якщо соціологія засвідчить наше розчарування Народним Фронтом, Блоком Порошенка, Самопоміччю, кандидати заявлять себе від партій, які ми ще пам'ятаємо з минулого – зелені, трудовики, заєдисти, нашоукраїнці, соціалісти, рухівці, свободівці тощо. Або оголосять себе представниками нових проектів чи

самовисуванцями на кшталт патріотів, демократів, безпартійних тощо. Але знову вкладатимуть гроші у вибори, і не тому, що альтруїсти та про нас, сіромах, думають, а тому, що сподіваються на солідні дивіденди від свого обрання. Такою була і залишається стара політика і стара система влади. Чи збираються її змінювати? І чи вистачить для цього часу? Адже чергові місцеві вибори мають бути вже у жовтні цього року.

Взагалі на місцевих і найближчих наступних виборах активно експлуатуватиметься гасло «третьої сили». Адже як стара, так і нова влада себе дискредитували. Тож лише політичні мазохісти висуватимуться від регіоналів чи Народного Фронту. Прагматики називатимуть себе професіоналами і заявлятимуть, що вони не ті й не інші, що вони над процесом, що вони з людьми і для людей, бо люблять нас до безтями. Але ситуація доволі проста – ти або за боротьбу з корупцією та олігархатом або ні, за зміну системи або ні, за соціальну справедливість або ні. Де ж тут місце для третьої сили?

Наша демократична конституційна більшість у ВР виглядає як зібрання досить випадкових людей, яких мало що об'єднує, крім бажання комфорту, бути при владі і у владі. Чи є там 226 відчайдухів, які мають волю, бажання і талант змінювати цю країну? Змінювати на краще, проводити її реформування не для обраних, а для народу. І чи на їхньому боці буде Президент?

На сьогодні рейтинг Порошенка і одноіменного блоку продовжує залишатися відносно вищим з-поміж інших заклятих друзів по владі та коаліції. Можливо, тому, що сам Президент безпосередньо ні за що не відповідає. Боротьбу з корупцією провалив прокурор Ярема, з курсом гривні дивно поводитися голова Нацбанку Гонтарєва, за війну на Донбасі відповідає Муженко, за провал реформ і дірку в бюджеті – Яценюк і т.д. Але якщо згадати, що кадри вирішують усе, а кадрова політика формується здебільшого Президентом, що саме він визначає стратегію розвитку держави, що саме від його політичної волі і енергії багато у чому залежить, як, куди і з якою швидкістю котитиметься наш український віз, та його роль (а отже і відповідальність) безперечно є найвищою.

Порошенко менше року перебуває на займаній посаді, і багато хто з електорату поки що не визначився для себе з його справжніми намірами – він за злам чи збереження старої корупційної системи управління державою, за надприбутки для олігархів чи добробут для усіх, за чесну і відкриту політику чи за подвійну мораль, кумівство, демагогію та інше аналогічне.

Його рейтинг падає, але перед цим мають упасти інші вчорашні кумири і найпершим – Яценюк, який на сьогодні увібрав у себе увесь негатив нинішньої влади.

Звинувачення уряду Яценюка в корупції нікого особливо не здивувало. Людина заявила, що працює 24 години на добу, а реформ для народу як не було, так і немає. Тож реформами наш великий реформатор явно не займався. Куди ж була спрямована його кипуча енергія? Зловмисники стверджують – на корупцію. Не доведено, але й не спростовано. Чому ж у це так легко і так швидко повірили люди? По-перше, якщо у них гроші відібрали, то до когось вони таки потрапили. До кого? Можливо, до тих, хто мав би боротися з корупцією, але не боровся, хто мав би проводити реформи, але не проводив. По-друге, про Яценюка і раніше подейкували, що він, скориставшись тим, що Тимошенко була за ґратами, приторговував місцями в парламенті у списках «Батьківщини». Про це відкрито говорили бізнесмени від політики, які стали тушками і відразу після присяги покинули незручну для себе тоді ще опозицію. Тому, якщо невдовзі Яценюк піде, особливо ніхто за ним не сумуватиме. Пожалкуємо лише за втраченим роком, можливостями та за тим, що мали б зробити, але так і не зробили.

За рік, що минув після Майдану, Україна остаточно сповзла у глибоку системну кризу. Ця криза стосується не лише економіки чи нашого добробуту, а буквально усіх сторін нашого життя – від стану державного управління до моралі.

В умовах війни ми несподівано дізналися, що у нас немає сильної держави і відповідальних політиків. З'ясувалося, що реформатори не реформують, замість добробуту для всіх нам пропонують злидні, генерали не воюють, бізнесмени не створюють нові робочі місця, суди чесно не судять, прокурори не розслідують, таможні за державу зовсім не прикро, медицина не лікує, а освіта не навчає. Тобто усі державні інституції займаються чим завгодно, але не тим, для чого вони призначалися. В країні не залишилося жодного морального авторитету, людини, чий спосіб життя, чий приклад, чий голос, чия правда об'єднали б націю на державотворчі звитяги – людини, здатної надихнути і повести за собою народ. Раніше була надія, що наш український лідер дозріває десь в опозиції до режимів Кучми, потім Януковича, але вперше в нашій новітній історії не маємо ні державотворчої влади, ні системної моральної опозиції. Ні одним, ні іншим немає з чим йти до людей, немає що їм запропонувати (маю на увазі програму реальних дій, а не гречку і локшину до виборів). На інтуїтивному рівні усвідомлення стану, в якому опинилася Україна, приходять в окремі голови й починають лунати заклики до третього майдану – одним ударом розрубати гордіїв вузол усіх українських проблем, відправити на смітник історії усю недолугу українську владу разом з опозицією.

Ідея третього майдану є привабливою. Якщо не думати про наслідки. А вони можуть бути непередбачуваними, страшними і остаточно зруйнувати нашу державність. За основними параметрами нашого життя – від забезпечення наших основних прав і свобод до добробуту – ми скотимося до рівня ЛНР і ДНР,

розколемося на шматки території, на яких не ми будемо вирішувати, як нам далі жити. Але вина за майдани і революції лежить не на людях, доведених до відчаю, а на владі, яка підштовхувала суспільство до соціального вибуху. Хоча б з прагнення до самозбереження влада мала б відслідковувати температуру в нашому суспільному казані, не доводити його до стану кипіння. Тому саме зараз потрібно попроситися з Яценюком, кадрово зміцнити уряд, Нацбанк, інші інститути влади, запропонувати суспільству чітку програму дій. При цьому виголошувати не просто наміри, а почати демонструвати результати – і з демонтажу олігархату, і з боротьби з корупцією, і не лише в середній, а й у найвищій ланці старої і нової влади. Все це потрібно встигнути зробити до чергового російського наступу. Переформатування влади, усунення одіозних постатей, показова публічна порка вигнанців стали б своєрідною заявою про наміри й дали б владі новий – невеликий і короткотерміновий, але все ж кредит довіри.

Владі дійсно потрібно працювати по 24 години на добу, бо надолужувати потрібно дуже й дуже багато чого. Поки жевріє ще надія на Президента і здорове майданівське ядро у парламентській більшості, залишається шанс і для України. Подальша зневіра у владі, її бездіяльність можуть мати непередбачувані і катастрофічні наслідки. З урахуванням російського фактора й глибини нашої кризи Україна зараз стоїть на краю прірви і лише від влади залежить, опинимося ми на її дні чи відійдемо від неї.

«Народне слово», 23 квітня 2015 р.

Завтра починається сьогодні

*Куда идём мы с Пятачком
Большой-большой секрет
И не расскажем мы о нём,
О нет, о нет, о нет!*

Вінні Пух

Минуло 16 місяців після Майдану. Вже рік, як Порошенко – Президент. Тобто пройшло достатньо часу, щоб відповісти на одне з ключових одвічних запитань: «Куди йдемо?». Відповісти на нього досить складно. Що можна було сказати про курс корабля без керма і вітрил? Чи знали поляки, куди вів їх Сусанін, і чи знав маршрут сам поводитир? Чи відали євреї, куди йдуть, коли Мойсей 40 років водив їх кругами по пустелі, чи здогадувалися люди, чим закінчиться перебудова? Відповідаючи на ці запитання, досить часто ми перебуваємо в полоні власних чи нав'язаних ілюзій, пропаганди або й відвертої

брехні чи недомовок. Крім того ті, хто обирає маршрут, часто не бажають відверто розповідати про нього тим, кого ведуть. Ні Мойсей, ні Сусанін, ні Горбачов, ні багато інших або ж самі не знали, або не розповідали про мету і кінцеву точку руху. Мені теж не байдуже, куди ми йдемо. Я також намагаюся розгледіти цей напрямок, зазирнути у майбутнє. У своєму баченні я, як і всі, можу помилятися. Більше того, я щиро порадив би, якби дійсність згодом виявилася значно веселковішою, оптимістичнішою і привабливішою, ніж той імовірний варіант майбутнього, який вимальовується з нинішніх сумних реалій.

Слова, які досить часто лунають, відриваються від своєї суті й починають жити своїм самостійним життям. Причому такі слова можуть перетворитися у своєрідне дзеркало, у якому кожен бачить те, що хоче бачити. Одним із таких нині є слово «реформа».

Про реформи говорять усі – політики й політикани, політологи у телестудіях і пенсіонери у тролейбусах. Слово «реформа» з французької перекладається як перетворення, поліпшення. Отже реформа – це цілеспрямована зміна, яка має для чогось, для когось і щось поліпшити. Суть реформ саме у поліпшенні, інакше для чого тоді город городити. Але поліпшення має конкретного адресата.

Свого часу Кучма провів радикальні економічні реформи. Тоді ми цього не відчували й не помітили. Причина одна – реформи проводилися не для нас. Але саме тоді народився упир, якого згодом назвали олігархатом, тоді відбувся блискавичний перерозподіл національного багатства, лєвова частка якого без будь-якої користі для решти опинилася в руках декількох десятків сімей. То, може, мають рацію ті, хто стверджує, що реформи і зараз йдуть повним ходом. Хіба зміни не відбуваються? Якщо ж щось залишається в первісному стані, то, можливо, воно змін не потребує, є саме таким, яке влаштовує і тих, хто проводить реформи, і тих, у чиїх інтересах їх проводять? Але чи в наших інтересах це відбувається, чи матимемо ми з цього покращення?

Справжня віртуозність реформ полягає в тому, щоб ті, для кого вони не призначені, не помітили їх, не зрозуміли їхньої суті, в ідеальному варіанті – щоб вважали, що вони здійснюються саме для них, але там на горі, щось чомусь не виходить або виходить не так.

Виступає хтось від президента чи прем'єра і розповідає про небачені реформи в Україні: опустили гривню – фінансова реформа; оподаткували пенсії – пенсійна; підняли тарифи – енергетична реформа; дали армії трохи озброєння, техніки – оборонна; об'єднали даїшників і патрульну службу – реформа МВС; хочуть познімати з учителів надбавки – реформа освіти; зробили ліки за ціною золота – реформа охорони здоров'я; почали фарбувати все і вся у жовто-блакитне – реформа ЖКГ тощо.

Інші їм заперечують, що подібне – це не реформи, а їх імітація чи профанація, що це локшина на вуха тих, хто схильний до навіювань. І вже лунають звинувачення у некомпетентності реформаторів. Хто зна, хто зна... Як на мене, наші реформатори не дурні, не якісь там невігласи-аматори, просто вони не наше замовлення виконують, не для нас реформи здійснюють.

Коли на Майдані говорили про зміну системи, то мали на увазі реформи, які б змінили суть, філософію держави. Адже держава, яку вибудував Кучма і його наступники, – це держава олігархів і для олігархів; неофеодальна держава, яка дозволяла обраним оббирати населення країни; держава, яка позбавляла народ України його майбутнього. Така держава виявилася для нас малоефективною. Наш народ став найбільш вразливим у Європі. Наші борги зашкалюють...

Народ повстав, відправив на смітник історії Януковича з його «командою професіоналів» і сподівався, що й стару державну систему теж. Адже прийшли нові люди – люди, які стояли на Майдані, або, принаймні, засвітилися на ньому чи біля нього. А також їхні друзі, приятелі, куми, родичі, партнери по бізнесу...

Тож реформи у розумінні людей – це «зміна системи», розбудова соціально відповідальної держави, держави народної демократії, держави народу й для народу, держави, в якій олігархат, монополії буде якщо не знищено, то принаймні суттєво обмежено у можливостях надалі грабувати населення. З цим важко не погодитися – так думає більшість українців. Але є меншість – олігархи і ті, хто навколо них. Вони іншої думки. Для них подібні зміни – це підрив їхніх політичних та економічних інтересів. Вони оповили всю Україну своєю павутиною. У ній борсаються наші політики й чиновники, судді й прокурори, міліціанти й бандити, експерти й журналісти, навіть ми з вами. Ця павутина, яка поширюється до найвіддаленішої сільради, ЖЕКу й соцбезу і є матрицею, що утворює, цементує систему, становить суть сучасної української держави. Майдан озвучив наше прагнення вимести погану мітлю з українського дому усю цю нечисть з її павутинням, але нечисть була і залишається проти цього. Тоді нечисть відповіла нам антимайданами, тітушками, беркутами, згодом – Кримом і Донбасом, минулорічною «російською весною». Зараз ця нечисть теж не мовчить, діє...

Відповідаючи на запитання «Куди йдемо?», найперше потрібно з'ясувати, у якому напрямку змінюється держава і чи змінюється вона взагалі. Чи стає вона соціально справедливішою і відповідальнішою, чи проводяться реформи в наших з вами інтересах, чи утверджується соціальна справедливість, народовладдя й самоврядування? Якщо метою реформ є добробут всіх, як це було 70 років тому в Європі, то все інше – це лише засоби, тактичні кроки, які або прискорюють, або чомусь пригальмовують поступ до мети.

Чи, може, відбувається мутація старої системи, держави олігархів і для олігархів з метою її збереження і пристосування до нових умов? У цьому випадку «реформи для народу» – це лише відволікаюча риторика. А справжня мета їхніх реформ – завершення прихватизації на найвигідніших для них умовах. Причому очолити цю прихватизацію, особисто взяти в ній участь, цілком можливо, і воліють нинішні наші керманичі. І все, що нині відбувається, – це лише підготовка до цього Великого Дерібану. Який варіант реалізовується – перший чи другий? Дуже хочеться, щоб реалізувався саме перший варіант, але щось підказує, що, імовірно, наші очільники свідомо чи з огляду на обставини, що склалися, поволі реалізують другий.

Що для мене було б сигналом того, що реалізується перший варіант реформ? Це – швидке і дієве оздоровлення у першу чергу правоохоронної системи, важеля, за допомогою якого держава навела б лад у країні, здолала б корупцію, повернула б вкрадене Януковичем, Фірташем, Бойком та багатьма іншими. Ще – заходи, спрямовані на те, щоб зробити бізнес соціально відповідальним. Бізнес, який не працює на державу і народ, не створює нові робочі місця, виводить кошти в офшори, має бути націоналізованим. Так чинять у всьому світі. Підлягає також націоналізації бізнес корпорацій і громадян країни-агресора. Подібні кроки засвідчили б, що влада не лукавить, що наша влада дійсно наша і проводить реформи саме для нас, для народу. Але змінилася лише риторика. Зараз навіть учорашні корупціонери й регіонали на словах – за народ, демократію, євровибір, ідеали Майдану, Степана Бандеру і неньку-Україну.

Хочете нову модерну казку про бідну попелюшку Україну і добру фею Європу, яка вирішить усі наші проблеми – будь ласка! Буйним головам Ленін не до вподоби – нищять пам'ятники! Лише стару систему не чіпайте! Влада належала, належить і має належати олігархам. Тут, вибачте, ніяких компромісів. Бо олігархат – це святе! І держава раз по раз продовжує демонструвати свою неспроможність і безсилля. Американський посол назвав уже нинішню українську корупцію страшнішою за російські танки, а вже колишній очільник СБУ заявив, що Генпрокуратура – це організоване злочинне угруповання.

Соціальна справедливість у розумінні людей вимагає, щоб усі злочини старої влади було розслідувано і винних покарано, щоб награване протягом останніх 25 років було повернуто до державної скарбниці і спрямовано на реформи для народу і на оборону країни. Але це теж не робиться.

Люди, які прибиті вже новою владою стрибком цін і космічним злетом тарифів, не розуміють, чому держава з легкістю «пробачила» газ Фірташу, вишки Бойку, розхитування ситуації на Донбасі, пограбування держави і розстріл Майдану Януковичу та його команді. А ще були «проблемні округи» на попередніх парламентських виборах, земельні дерібани на місцях, тотальна

корупція, дивацтва на митниці та в банках, проблема офшорів тощо. Минуло 16 місяців після Майдану, а антикорупційне бюро лише створюється, суди якими були, такими й залишилися, не видно змін у роботі прокуратур і міліції, антимонопольний комітет теж колись запрацює... Усі знали, що Ключові тікатиме. Уся силова рать держави мала б за ним чатувати. Але він таки утік, хоча і з другої спроби... Що це – злочинна недбалість, повна безпорадність чи злі наміри? Не можна ж буквально всі наші негаразди списувати на війну! А може, все, що відбувалося й саботувалося після Майдану, є замовленням нечисті? Адже це в її інтересах! То, може, все це – одна зі складових їхніх реформ?

В економіці уряд демонструє чудеса лібералізму зразка середини ХІХ ст. Це означає, що йому байдуже, як живе і виживає населення, його чи не єдина турбота – процвітання олігархів, монополістів, імущих. Для них офшори, мінімізація податків, списання боргів, прощення гріхів, рефінансування, доступ до державної кишені, яку вони за старою звичкою досить часто плутають з власною, і демонстрація з боку влади незмінності ставлення до олігархів, повної лояльності до них. Ще й за моральну шкоду, отриману ними під час Майдану, їм обіцяно за безцінь стратегічні об'єкти та українські чорноземи. Запорукою завершення пограбування України є корупція, яка нікуди не зникла, і доведення держави до банкрутства. Корупція має дати гроші для прихвистизації, а економічна криза зробити ціни стратегічних об'єктів і землі ну дуже «привабливими» для «інвесторів». Тут, як кажуть, чим гірше в країні, тим краще для олігархів. Може, у цьому суть їхніх реформ, що проводяться? Якщо уважно проаналізувати всі зміни, що відбулися після Майдану, і те, що залишилося незмінним, недоторканим, з'ясувати, хто прийшов і хто залишився при владі, кого від неї неможливо відірвати як дещо від кожуха, з'ясувати, кому це вигідно, хто має і матиме з цього зиск, то ми зрозуміємо і суть реформ, і їх глибину, і напрямки, і те, в чийх інтересах вони проводяться.

Якщо люди сміються, коли владці розповідають їм про свої реформаторські потуги й звершення, коли люди заявляють, що в Україні жодних реформ немає, то, найперше, вони мають на увазі те, що система не змінюється, що філософія держави залишилася старою, що держава як була, так і є державою олігархів і для олігархів. Тому декого з наших «младореформаторів» і називають зараз синами олігархічного полку.

Чому ж в Україні не проводяться ті реформи, на які очікує народ? І чи є взагалі кому такі реформи проводити? Як на мене, сьогодні у ВР «справжніх буйних» мало, дуже мало – значно менше, ніж 226. Ще менше їх в уряді і в команді Президента. Але парадокс у тому, що справжніх нових реформаторів має породити саме стара система. Згадайте декабристів, народників, їхніх наступників. Багато хто з них був вихідцем зі старої системи, з правлячого

класу. Фабрикант Енгельс усіляко підтримував Маркса, і не лише ідейно, але й матеріально, мріючи про кінець капіталізму. Дворянин Ульянов плекав революцію і повалення самодержавства. Так само і зараз з гнилі й моральної деградації нашої верхівки має з'явитися людина із загостреним почуттям соціальної справедливості, совісті, патріотизму, любові до народу, людина, яка має здолати Дракона і сама не перетворитися у нього. Сказане – це не варіації на тему месії. Йдеться про національного лідера, морального авторитета і реформатора. Він конче потрібен Україні вже вчора, бо завтра навіть він може виявитися безсилим перед новою реальністю. Звичайно, він має прийти з потужною командою однодумців. Адже зробити треба ой як багато.

Інший шлях – бунт, пугачовщина, махновщина, руйнація держави. Але бунт не створює нової якості, нових ідей, підходів. Бунт – це лише помста імушим за наругу над соціальною справедливістю, яку вони чинили, це покарання Зла ще більшим злом. Бунт може породити лише руїну. Бунт – це кінець історії. Але бунт поки що – це наша дещо відтермінована перспектива.

Низи вже давно не хочуть жити по-старому, але верхи ще можуть певний час керувати по-старому, можуть зберегти олігархат, можуть під гарну правильну майданівську риторику прибрати до рук залишки державної власності, стратегічні об'єкти, землю, можуть врахувати помилки минулої влади і мінімізувати ризики виникнення нового Майдану. Відсутність контреліти з її новою ідеологією реформ, реальної опозиції нинішньому курсу гарантує владі певний час, потрібний їй для зміцнення олігархату і завершення Великої Прихватизації. Що чекає на нас після завершення цього дерибану України, важко уявити і страшно про це думати.

Через декілька років може виникнути ситуація, коли ми матимемо розорену пограбовану Україну з непідйомними астрономічними боргами; дискредитовану владу, яку за звичкою можуть знову почати називати злочинною; сплюндровані ідеали Майдану; парламентські партії й об'єднання навіть не з нульовим, а з негативним рейтингом; непокаране Зло, яке почне піднімати голову, створювати нові політичні проекти й бренди і вчити нас, як нам далі жити; зневіру і соціальний песимізм. Як і в часи Кучми, національною ідеєю знову може стати прагнення людей покинути Україну. Відтік соціально активної маси понизить якісні і кількісні показники тієї частини населення, яка залишиться в країні, і поряд з агресивною пропагандою, промиванням мізків стане одним з контрзаходів проти нових майданів і бунтів.

Цю апокаліптичну картину можна продовжувати, додаючи штрихи й деталі. І це віртуальне майбутнє має усі шанси матеріалізуватися, якщо зараз нічого не змінювати, якщо не буде бунту в парламенті й там не зажадають, хоча б з метою самозбереження, рішучих змін у політиці, яка проводиться, якщо не

підуть у відставку уряд та інші апологети курсу на збереження олігархату, якщо за майданівською риторикою не почнуться такі ж гарні й рішучі дії. А Яценюк має піти не тому, що він фейковий менеджер, як дехто вважає, а тому, що не ті реформи, не для нас їх проводить.

«Прекрасное далеко», про яке ми мріяли чверть століття тому, вже прийшло. Воно виявилося досить жорстоким для переважної більшості з нас. Але воно виявилося саме таким, яким є зараз, тому, що ми не змогли захистити його від нечисті, дозволили їй розгулятися... Зараз мова йде про майбутнє наших дітей і онуків. Не можна допустити повторення наших помилок. Дракон, олігархат мають бути переможеними і мають перестати впливати на наше майбутнє...

Мій сумний прогноз є достатньо імовірним, але не є невідворотним. Перспективи його реалізації залежать від багатьох «якщо», які настануть або ні вже завтра, післязавтра, найближчим часом.... Тож наше майбутнє – у наших руках. Воно починається вже сьогодні, і ми всі є його творцями.

«Народне слово», 2 липня 2015 р.

Шлях наш тернистий

Дивні речі час від часу відбуваються в Україні. У нас має місце те, що в будь-якій іншій цивілізованій країні є просто неможливим.

Звинувачено у корупції двох високопосадових прокурорів. І що генпрокурор – з'їв від ганьби за підлеглих свою краватку, пішов у відставку після резонансних обшуків і затримань, провів службове розслідування з метою з'ясування причин надзвичайної події та недопущення подібного у майбутньому? Та ні. Не вдалося витягти приятелів нахрапом – допоможуть згодом. Якщо розібратися, вони – люди системи, не гірші й не кращі від інших. Серед більшості колег вони не сприймаються як оборотні в погонах, ганьба відомства. Просто їм не пощастило – і все. А допомогти таким – то святе. Відпрацюють... Потім були інші події. Цю сторінку перегорнули. Генпрокурор продовжує якби стояти на варті закону. Слово-паразит «якби» – це калька з російської «как бы», яке у нас точно відповідника не має і яке, як на мене, тут є доречним.

Про мукачевські події не писав хіба що лінивий (залишимо в дужках думку про те, що в інших прикордонних областях, мабуть, діється те ж саме). Контрабанда тут була поставлена на потік. У долі були всі – від місцевих жителів до міліції, СБУ, прокуратури та інших владців. Правий сектор попросив одного місцевого нардепа-мафіозі поділитися незаконними прибутками від контрабанди якби (знов це слово!) на потреби АТО. Бандити

разом з міліцією дали нахабам гідну відсіч. Були вбиті, поранені. Губернатор області, вже колишній, потім бідкався, що не змогли зацікавлені сторони поділити контрабандні потоки як завжди – тихо, спокійно, так би мовити, «у законний спосіб». Бійців правого сектора й досі відловлюють по лісах і верховинах, як диких звірів. Але чомусь подібне завзяття і близько не спостерігалось, коли тікав Ключев, інші фігуранти гучних корупційних чи сепаратистських справ. Декого з тамтешнього міліцейського начальства, мабуть, враховуючи їх безцінний досвід щодо контрабанди, забрали до Києва на підвищення. Упійманих правосеків теж забрали до Києва, але в СІЗО...

У Чернігові відбулися позачергові довибори до Верховної Ради, за оцінками багатьох аналітиків, одні з найбрудніших і найганебніших за останні роки. І знову нічого. Перегорнули сторінку, забули. Адже переміг «правильний» кандидат, від політичної сили Президента. Які після цього можуть бути питання?

На Рівненщині затримали велику партію, як стверджують в МВС, незаконно видобутого бурштину. Виявляється, його тут добувають тоннами, на десятки й сотні мільйонів доларів, без будь-яких дозволів і сплати податків, безжально нищачи природу. Цим «бізнесом» на Західній Україні давно й успішно займаються бандити і менти. Зараз вони докладають усіх зусиль, щоб повернути вилучене.

Ці та інші події, які щодня озвучуються в телеефірі, красномовно підтверджують думку: система не міняється, все залишилося на кругах своїх. Корупція знищує державу, яка демонструє або слабкість, або неспроможність, або відсутність волі навести лад у країні.

Але якщо держава не змінилася, а змінилися лише обличчя тих, хто при владі, якщо нові керманичі такі ж, як і попередні, то чи не є нинішня влада такою ж злочинною, як і влада Януковича? Сьогодні подібні думки сприймаються як провокативні, але завтра про це можуть говорити вже мільйони. Чому ж постмайданівська влада за короткий проміжок часу пройшла такий карколомний шлях – від нашої до явно не нашої? І ось уже стоїть на межі того, що її почнуть називати злочинною. Цей факт – за межею здорового глузду чи є логічним? Як на мене, його достатньо легко пояснити. Досить згадати нашу недавню історію.

Обіцяли гарно всі, від Кравчука до Порошенка. Але, опиняючись за кермом, усі швидко забували про обіцянки, які виявлялися просто цяцянками електорату на радість. У кожного з наших очільників своя сорочка виявлялася значно ближчою до тіла, свій інтерес переважив державний. Один розбудовував хатинку, інший – ціле Межигір'я. Усі разом вибудували злочинну владу, олігархат, систему, що діє як та сарана, яка залишає після себе пустку. У підвалини української держави її батьки-засновники поклали не правду і справедливість, а зло і беззаконня. У часи перебудови її архітектори виголошували сентенції на кшталт того, що кому, буцімто, заважатиме, якщо

селянин вирощуватиме корів, бичків, нагодує країну і сам збагатиться. Чи цеховики легалізуються, почнуть сплачувати податки й ліквідують той чи інший дефіцит. Але крутити хвости худобі чи налагоджувати виробництво, створювати робочі місця серед тих, хто хотів жити красиво, виявилося мало. Серед засобів збагачення провідні місця зайняли бандитизм, рекет, корупція, прихвати́зація та інше подібне. Ніхто не знав, де закінчується влада і починається паханат, де закон, а де «поняття». Державу творили здебільшого бандити і злодії.

Апогея ця система досягла за Януковича. Величезна державна машина, виплекана Кучмою, працювала виключно на одну сім'ю. Звичайно, і «гвинтики» цієї корупційної схеми теж «змащувалися», і чим більшим був болт, тим ласіший шматок він відкушував для себе. Того, що вичавлювалося з країни, їм було вже замало, тому бралися величезні державні кредити й грабувалися вже наступні покоління. До влади міцно прилип прикметник «злочинна». Корупція стала стрижнем державної політики, її сутністю, і правоохоронна система міцно стояла на сторожі цієї корупції.

Влада, згідно з моделлю професора Олега Соскіна, набула ознак «стаціонарного бандита», який захопив територію і грабував її. Суть цієї системи Януковичем трималася в тіні, прикривалася показною респектабельністю. Але люди відчували зло і несправедливість, які йшли від влади. Тому й був Майдан, тому й одна з його головних вимог – зміна системи. Чому ж біля керма опинилися такі самі? Відповідь проста – бо вони і є такими самими.

Колись Кучма сповідував багатовекторність. Він міг справляти враження одночасно і на Росію, і на Захід. Аж поки не з'явився майор Мельниченко зі своїми плівками. З них слідувало, що журналіст Гонгадзе зник не просто так, а після розмов Гаранта, Литвина і головного міліціанта країни Кравченка. Захід відвернувся від Кучми, світові лідери перестали подавати йому руку, штовхнувши в обійми Росії. Наступники Кучми розділилися на два табори за його векторами – на прозахідних і проросійських. І ті й інші молилися одному богу – Золотому Тільцю, сповідували одну державну ідеологію, пов'язану з олігархатом і корупцією. Але одні після завершення повного й тотального дерибану України воліли б сповна скористатися усіма європейськими можливостями для заможних людей, інші прагнули український олігархат підлаштувати під російські стандарти, поступившись своєю суб'єктністю, перетворивши Україну в сателіта Росії, але при цьому розтягти час дерибану України на десятиліття. Одні, грабуючи Україну, були не проти одягти вишиванку й поговорити про голодомори, калинові гаї та героїв-бандерівців. Іншим що одномовність, що двомовність – усе по барабану. Ось єврофутбол, чи євробаскет, чи газ, чи «хундаї», чи ще щось конкретне, що клало б до кишень мільйони, – це лише варте уваги. Перші називали себе європейськими політиками й патріотами,

другі – прагматиками й професіоналами. Але розходилися вони не в головному, а в деталях. Це гравці різних футбольних клубів. Правила гри для всіх однакові – прихвати́зація, корупція, дерибан. Хоча майки різні. В одних вишиванки, у інших – костюми від Версаче. Тому, коли обранці від опозиції раптом ставали провладними, це сприймалося нормально, як перехід гравця з одного клубу в інший. Сьогодні за деякі команди з коаліції також грає чимале поповнення, яке засвітилося в команді Януковича. І нічого! Справляються. По телебаченню показали маєток одного нашого кіровоградського високопосадовця – вартість треба рахувати мільйонами. А ще у людини були квартири, машини. На все це потрібно було б працювати декілька життів. І що після телесюжету? Реклама спрацювала! Кадра забрали на підвищення. Адже вони грають у ту саму гру, хоча й під іншими кольорами та під іншу риторичку (частівки й гасла фанатів уже дещо інші). Якщо взяти біографії наших провідних політиків, то більшість з них встигла пограти і в єдиній команді Кучми, і за професіоналів, і за патріотів. Коли зараз коаліції бракує голосів за генпрокурора чи за зміни до Конституції, то професіонали завжди готові підтримати на певних умовах патріотів. Адже свої по духу і по суті! Коло замикається.

На днях Саакашвілі заявив, що якби мав достатньо повноважень, то здолав би корупцію в Одесі протягом 24 годин. А що, у Президента, прем'єра, генпрокурора теж мало повноважень?

Нинішня влада не покарала жодного попередника з тих, хто розстрілював Майдан, поблажливо ставиться до корупціонерів, мародерів, тих, хто відкривав у СБУ, відділках міліції кімнати зі зброєю перед сепаратистами, до тих, хто здавав Крим і підпалював Донбас, хто допускав масову загибель людей у котлах чи в Донецькому, чи в Луганському аеропорту. Але з яким ентузіазмом, енергією переслідуються й караються за найменшу провину добровольці!

Влада обвалила гривню втричі, підняла ціни і тарифи, не добавивши ні копійки до пенсій і зарплат. Життєвий рівень в Україні зараз нижчий, ніж в Африці. А профіцит бюджету, надлишок коштів спрямовують у пісок – на будівництво стіни між Росією і Україною, на оборонні споруди сумнівної якості й у проблематичних місцях, які можуть бути демілітаризовані. На це йдуть мільярди без суттєвої користі для АТО та перемоги.

Наближається страшна зима, яка для багатьох буде і холодною, і голодною. Експерти з калькулятором у руках довели, що тариф на газ завищено втричі, а уряд удає, що не чує. Складається враження, що влада ніби умисно мститься людям, добровольцям за Майдан, за любов до України і цинічно, зухвало дерибанить країну. Адже все схоплено, систему осідлано! І ніхто не розкриє рота, бо звинуватять у потуранні Путіну. І Європа, обираючи між мілітарною непрогнозованою, а тому страшною Росією і огидною,

корумпованою Україною, допомагає останній, надаючи перевагу меншому злу. Але це зло, можливо, є меншим для Європи, але не для нас.

Якщо нинішня влада мало чим відрізняється від попередньої, то потрібна третя сила – майданівська опозиція до нинішньої влади. Ця опозиція – це не нова команда, яка гратиме у той самий «корупційний футбол», це сила, яка в принципі має заперечувати олігархат як систему, достатньо швидко здолати корупцію, покарати зло і утвердити справедливість. Лише на цьому шляху підніметься Україна, заживуть люди. Але нечисть сама по собі нікуди не піде, у неї великі плани і щодо стратегічних об'єктів, і щодо землі. Вона сьогодні досить комфортно себе почуває. Тож попереду або великі потрясіння, або деградація. Кредит довіри для нинішньої влади закінчується. Адже вона, влада, за ці півтора роки, судячи з усього, нічому не навчилася. А прагнення влади переплунути Януковича в корупції ні до чого хорошого ні їй, владу, ні нас, звичайно, привести не може.

Наше завдання – у черговий раз не помилитися, не продатися за гречку чи горілку. А поки з'явиться та третя сила, з усіх сил слід тиснути на нинішню владу, змушувати її діяти і в наших також інтересах, зробити її корупцію максимально для неї некомфортною. У ідеальному варіанті було б добре на дочасних парламентських і президентських виборах (такий прецедент був при Кравчукові) послати геть усю нинішню владу. Але де гарантія, що прийдуть кращі?

Вже чверть століття лукавий водить Україну манівцями. Пора вже звільнитися від облуди, розкрити очі, включити розум, напружити волю й сили та вийти, нарешті, на праведний шлях. Пора наздоганяти наших західних сусідів, які на цьому шляху досягли, як на нас, фантастичних успіхів. Але нечисть на цей шлях нас ніколи не виведе. Він для неї смерті подібний.

«Народне слово», 13 серпня 2015 р.

Загроза державності

Справедливість і ефективність – це те, чого ми очікуємо від влади, по чому її оцінюємо, за що поважаємо або ні. Уявлення про справедливість, звичайно, у всіх різне. Одні вважають справедливим визискувати народ. З їхньої точки зору «рубати капусту» настільки важко, що усе, нажите виснажливою корупцією, прихватацією та іншими аналогічними способами, є їхнім цілком по праву. Для інших є абсолютно справедливим право на існування Новоросії, ДНР, ЛНР та інших НР. Хтось цілком серйозно вважає справедливим підняття цін і тарифів у разі при відсутності належної компенсації. Але такі уявлення про

справедливість є достатньо екзотичними. Вони відвідують лише досить неадекватні голови. У більшості ж інші уявлення про справедливість.

Більшість українців вважає корупцію, непокараність старої влади, розстріл Небесної сотні, війну та ще чимало реалій сьогодення неприпустимими й несправедливими. І влада чудово знає наші уявлення про справедливість. У передвиборчих обіцянках ми чули те, що хотіли почути. Нам ось уже чверть століття обіцяють реформи, добробут, боротьбу з корупцією та інше. Але в життя втілюється зовсім інше.

Кожен з наших президентів був далекий від того, щоб виконувати те, що він обіцяв перед виборами, тому кожен отримав свою порцію нелюбові, зневаги, презирства, а то й народної ненависті. Антирекорд у цьому, звичайно, належить Януковичу та його оточенню. Після себе вони залишили величезні борги, прибиту корупцією країну, зруйновану державу, розбрат, ситуацію, яка спровокувала війну. Справедливість волала, щоб усі їхні злочини було покарано, а награване повернуто до державної скарбниці. Але влада вчинила всупереч народним очікуванням, всупереч справедливості. Чому?

Нам все ще розповідають, що ось-ось закінчать слідство по розстрілу Небесної сотні, по корупції старої влади. А реально Україна Януковичу і його кампанії залишилася ще й винною. Від корупції до скарбниці повернуто близько 6 тисяч гривень, а в судах кухарчині сестрі, співмешканці Віктора Федоровича, програно 18 мільйонів. Ще й сам колишній гарант начебто подав до Європейського суду позов на Україну. Якби ще перед ним вибачатися не довелося та збитки компенсувати. І постають питання, чому саме так влада діє, чому такий результат маємо. Нехтування справедливістю ставить питання про ефективність, безпорадність або злі наміри тих, хто керує в нашій країні.

Зараз все більше говорять про корупцію вже чинної влади, про діамантових прокурорів, золотих чиновників і керманичів. Українські суди – то взагалі окрема пісня. В Росію виїхала лише верхівка айсберга старої влади. Але 90 відсотків колишніх корупціонерів залишилися тут. Вони і на посадах, і при потоках. Вони злилися в єдиному корупційному екстазі з новими керманичами і роблять з Україною те, що сарана з зеленим полем. Країна продовжує займати у світових рейтингах одне з перших місць по корупції і одне з останніх – за рівнем життя. Навіть до виборів влада не спромоглася показово покарати хоча б одного колишнього чи нинішнього високопосадового корупціонера, повернути до бюджету хоча б один украдений у народу мільярд. Чи говорять такі результати боротьби з корупцією про справедливість чи ефективність влади?

Корупція – це не лише причина нашої бідності та їхніх надприбутків. Корупція знищує державу. Вона призводить до переродження всіх державних інститутів. Саме через корупцію від найвищих наших керманичів, судів,

таможні, прокуратури, міліції до ЖЕКів і комунальних служб – ніхто не виконує, так, як треба, покладених на них обов'язків. По-перше, корупція відволікає, по-друге, їм часто платять саме за те, щоб вони не виконували належне. На катері, що перевернувся біля Білгород-Дністровського, що призвело до загибелі людей, були й кіровоградці. Один з них, знайомий моїх знайомих, втопився. Поїхав порибалити, і все. Не стало сина у матері, чоловіка у молодой жінки, батька у дитини. Чому так сталося? Ми – країна суцільного контролю. У нас – десятки різних контролюючих органів. Де вони були? Чому катер, на якому було допущено купу кричущих порушень, вийшов у море? Чи там усе «порішали»? Ті, хто мав контролювати, отримали своє і «дали добро» хазяям катера діяти так, як їм заманеться? То чи не було і в цьому випадку корупції, яка буквально убила майже два десятки людей?

Корупція – це важлива, однак лише одна з наших проблем. А ще нам обіцяли зміну системи, деолігархізацію, реформи, багато іншого. І де ж воно? Що це – свідомий саботаж чи неспроможність? Дивує кадрова політика. Кадри розставляються для здійснення задекларованих реформ чи для корупційних схем? Адже у суспільства накопичилося багато претензій і до прем'єр-міністра, і до генпрокурора, і до Гонтарєвої, і до Авакова, і до багатьох інших, кого призначав або рекомендував Президент, кого підтримала й продовжує підтримувати його політична сила.

І ще одна наша проблема – Донбас. Може, тут є справедливість і ефективність дій влади? Донбас великим тягарем лежить на Україні. Саме Донбас нагородив нас Партією регіонів і Януковичем, що призвело до багатомільярдних втрат, які вимила корупція. Потім Донбас накликав у країну війну.

Зараз нам говорять, що Президент миру приніс мир в Україну, що на окупованих територіях відбудуться вибори за українськими законами, і відбудуться лише тоді, коли звідти будуть виведені російські війська, коли Україна відновить контроль за територією Донбасу і своїми кордонами, коли будуть забезпечені рівні умови щодо виборів не лише бойовикам, але й українським патріотам, тощо. А ще розповідають, що амністія буде персоніфікованою і пошириться лише на тих, на чиїх руках немає крові, не зачепить паліїв війни. З цими та іншими оповідками від влади важко не погодитися. Більше того, було б здорово віддати Донбас років на 3–5 під мандат ООН, щоб ця організація здійснювала там усі повноваження місцевої влади з контролем за кордоном включно, запобігала гуманітарній катастрофі, здійснювала поліцейські функції, провела роззброєння, сприяла б поверненню біженців, а вже потім, після десепаратизації і нормалізації ситуації провела б місцеві вибори. Можна висловлювати й інші побажання, але...

Війну на Донбасі Україна, м'яко кажучи, не виграла. Тому все, що там має відбуватися, вже давно прописано в Мінських угодах, які, як на мене, більше нагадують умови почесної капітуляції. Саме тому, коли на зустрічі в Парижі Німеччина та Франція наголосили на необхідності їх безумовного виконання, у нас багато хто заволав про зраду. Але умови миру завжди диктує переможець, і це були явно не ми. То що ж ми підписали у Мінську?

Перш за все, держава гарантувала повну і беззастережну амністію усім учасникам подій на Донбасі. Більше того, бойовиків, сепаратистів не можна обмежувати у їхніх правах – наприклад, обирати й бути обраними, займати державні посади тощо (ст. 3 Закону про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей від 17.03.15). Чому зараз усі справи по сепаратизму зависли? Навіщо докладати зусиль, якщо все одно усіх амністують...

Вибори на Донбасі пройдуть за українським законом, але погодженим з бойовиками. Це також обумовлює присутність міжнародних спостерігачів, більшість яких буде з Росії. Потім саме ці обставини забезпечать визнання таких виборів світовою спільнотою. Але територія, на якій будуть проводитися вибори, залишатиметься під контролем бойовиків. Тож можна здогадатися, хто складатиме списки виборців, хто формуватиме комісії, наскільки ці вибори будуть чесними та прозорими. Причому, згідно з мінськими домовленостями, повноваження осіб, обраних таким дивним чином, не можуть бути достроково припинені.

У перший день після виборів почнеться відновлення контролю над державним кордоном з боку уряду, а завершиться після всеосяжного політичного врегулювання, тобто не скоро.

Бойовики отримують право на погодження прокурорів і суддів, формування загонів народної міліції, укладання угод з адміністративно-територіальними одиницями Росії, мовне самовизначення. Відбудова та соціально-економічний розвиток Донбасу відбуватимуться коштом держави, тобто нас з вами.

Згідно Мінських домовленостей і закону про особливий порядок, Донбас перетворюється у специфічне болюче місце України, яке міцно тримає Росія, час від часу натискаючи на нього, щоб отримати бажане. Ще й платитиме за це задоволення Україна. Чи не легше було б один раз відсікти це місце? Молдавія хоча б не утримує Придністров'я.

Можливо, з точки зору Путіна такий розвиток подій на Донбасі є і справедливим, і ефективним. А з нашого боку? Невже потрібні були титанічні зусилля з боку Генштабу, Міністерства закордонних справ, щоб отримати саме такий «мир»? Мені можуть заперечити, що поганий мир краще хорошої війни. Але умови миру могли б бути значно кращими, якби армію нещадно не грабували, якби її не деморалізувала корупція, якби менше було генеральської

пихи й дебілізму. Здається, хтось нам обіцяв бліцкриг, а хтось інший – парад перемоги у Севастополі. Ну і де ж воно?

Я не бачу прориву в жодному питанні державної політики. Скрізь накопичується несправедливість, демонструється злочинна бездіяльність і неефективність. Але неспроможність влади у вирішенні нагальних проблем, відсутність швидкої і належної реакції на виклики часу руйнують головне – нашу державність. Українська криза може поглибитися, набути нових загрозливих ознак ситуації, яка була в Югославії або має місце в Сирії чи Сомалі.

Півтора року після Майдану були втраченими, як і попередні два десятиріччя. Але за ці чверть століття ми втратили не лише час для розвитку. Ми втратили значний людський потенціал, матеріальний і фінансовий ресурс, а це робить проблемною другу спробу прориву. Продовження накопичення несправедливості й розмивання держави загрожує вибухом, у порівнянні з яким Майдан здаватиметься дискотекою, народним гулянням. Європа може отримати поряд із сирійським український потік біженців.

То ж влада має осмислити масштаби кризи, запобігти її виходу на нову якість або, розписавшись у безсиллі, добровільно піти геть. Тому актуальними будуть не лише дочасні парламентські, але й президентські вибори, як це вже було у 1994 році.

Проблема полягає лише в тому, хто може прийти на зміну нинішній владі. Чи будуть ті, хто прийдуть, достатньо патріотичними, ефективними і дієвими? Чи не відбудеться зміна влади за принципом шила на мило, Кравчука на Кучму? То ж подібні дочасні вибори були б справедливими, але не факт, що вони вирішать проблему.

Якщо ж загроза нашій державності, розвал України набудуть зримих обрисів, можливо, слід було б подумати і про «повернення додому», згадати, що колись ми були у складі Речі Посполитої. Якщо вже робити федерацію, то краще не з Лугандоном, а з Польщею. Якщо, звичайно, ми їй такі потрібні.

«Народне слово», 12 листопада 2015 р.

Світле майбутнє

Дехто живе, щоб їсти, і їсть, щоб жити, особливо не замислюючись про високі матерії. Народиться така людина, пройде відведений їй життям шлях і ніби й не жила, ніби не було її ніколи. Іншим хочеться піднятися у височінь і зазирнути за небокрай, почути не лише сьогоднішні новини, почитати про минуле, але й хоч краєм ока зазирнути у майбутнє. І чим похмуріше життя

навколо, тим світлішим ввижається прийдешнє. Дехто бачить його настільки веселковим, що ладен за нього вмерти.

Можна, звичайно, жити лише сьогоднішнім днем і навіть отримувати певне задоволення від такого життя, проте людина – істота розумна. У неї можуть бути прагнення, ідеали, пошуки сенсу буття. Вона бажає щастя своїм дітям, онукам і тому замислюється, а в якому ж світі вони житимуть, чи стане той світ кращим, чи будуть вирішені проблеми, які мучать нас сьогодні.

Шевченко описав сон кріпачки, яка побачила свого сина Івана вже дорослим, одруженим:

«Уже не панський, а на волі;
Та на своїм веселім полі
Свою-таки пшеницю жнуть,
А діточки обід несуть».

Такі уявлення про щасливе майбутнє були поширеними аж до 1930-х років. За подібні ідеали воювали повстанці Холодноярської республіки. Натомість отримали колективізацію і голодомор.

У дитинстві нашим світлим майбутнім був комунізм – безпроблемне, щасливе, гармонічне суспільство. Побудувати його мали за 20 років – з 1960-го до 1980-го року. Натомість отримали Афганістан, початок кінця СРСР, а замість комунізму – грандіозне шоу Олімпіада-80 з Мішкою, який на повітряних кульках злетів у небо...

Наступний проект світлого майбутнього був пов'язаний з незалежністю і національним відродженням. Через чверть століття отримали олігархат, який нищить усе навколо, корупцію, яка вбиває, тотальну бідність і зневіру. Світле майбутнє, про яке ми мріяли наприкінці 1980-х, на наших перших мітингах, сп'янілі від перших ковтків свободи, теж не настало.

Новий проект світлого майбутнього України започаткував Майдан. Він дав зрозуміти, що так, як ми жили, жити далі не можна. Потрібно жити по новому. Потрібно повністю перезавантажити систему, значно обмежити, поставити під жорсткий контроль олігархат, знищити корупцію, утвердити верховенство Правди, Справедливості й Закону. Звичайно, на цьому шляху мала піднятися і економіка, і добробут громадян. Ну а деталі нового проекту світлого майбутнього суспільство мало б розробити й узгодити вже після Майдану шляхом діалогу, обговорення, дискусій. Але новий футурологічний проект помирає, не встигнувши народитися. Влада, яка прийшла під гаслами «Жити по-новому», робить усе, щоб у нашому житті мало що змінилося. Той самий олігархат, та ж корупція і небачена досі бідність. Україна принижена, сплюндрована і знесилена лежить горілиць і немає вже сил, щоб підвестись. Нинішня влада своїми діями або бездіяльністю позбавляє її шансу на ще одну

спробу піднятися, розправити плечі, провести реформи, вибороти собі гідне місце у світовій спільноті. Нинішня влада живе одним днем, і, здається, переслідує не державні, а свої власні інтереси. Зрозуміло, що цю владу потрібно міняти. Але на кого?

На Майдані я бачив тисячі одухотворених облич, тисячі очей, які палали завзяттям і рішучістю. Невже усіх їх розстріляли там, на Інститутській, винищили під Іловайськом?

Сьогодні хочуть заговорити-забалакати те, заради чого ми стояли, про що мріяли на Майдані. Наше майбутнє знову опинилося під загрозою. Воно втрачає шанси на реалізацію. Ми перетворюємося в країну, яка не має майбутнього. Не хотілося б наврочити, але Україна може скотитися до махновського проекту майбутнього, коли держава буде знищена, або її влада не поширюватиметься далі Києва, а на її теренах гулятимуть до десятка озброєних формувань і кожне відстоюватиме свою правду і свою справедливість, кожне воюватиме з рештою, а потім наступить Велика Руїна і Дике Поле. Чи влаштовує нас така перспектива?

Серед антигероїв України чільне місце належить і «руйнівникам міфів». Не набагато відстав від Януковича Ющенко. Секрет нелюбові до нього простий – він поховав наш проект, пов'язаний з незалежністю і національним відродженням. Він забрав у багатьох віру і мрію, а цього не пробачають. Яценюк і Порошенко ховають віру у здійснення того, за що боровся Майдан. Та ще є підозра у їхній причетності до корупції. То ж чільне місце серед антигероїв вони собі вже забезпечили.

Зникнення віри у світле майбутнє не десь там, на небесах, а тут, в Україні, актуалізує давню українську мрію – виїхати з України. Молодь почне голосувати за своє майбутнє ногами. А це лише поглибить кризу.

Майдан був тією точкою в нашій історії, коли у нас ще був шанс утілити в життя український проект. Час невблаганно переносить цей шанс у минуле, робить його втраченим і нереалізованим. Чи з'явиться у нас бодай хоча б ще один шанс вигребтися з того болота, у якому ми опинилися? І чи з'явиться цей шанс за мого життя?

«Народне слово», 26 листопада 2015 р.

Чому бідні?

Чому бідні? Бо дурні. А чому дурні? Бо бідні. Ну а серйозно? Чому ми – найбідніша країна Європи і одна з найбідніших у світі? Звідки нам привалило таке «щастя»? І взагалі, що таке бідність?

Родина вважається бідною, якщо її обов'язкові витрати становлять більше половини надходжень. Обов'язкові витрати – це комунальні платежі, гроші на їжу, ліки, одяг, транспорт, усе те, без чого не можна обійтися. Ці витрати диктує саме життя, це речі першої необхідності. Але навіть бідність передбачає наявність меншої частини коштів, якими ви можете розпоряджатися на свій розсуд – заощаджувати на ремонт житла, на придбання побутової техніки, на літній відпочинок, на чорний день чи витратити на цигарки, горілку, книги, театр тощо.

Обов'язкові витрати дещо різняться в залежності від того, де ми проживаємо – в селі, містечку чи великому місті. Життя в столиці значно дорожче, ніж, скажімо, в Кіровограді, чи, тим більше, у селі. У селі є город, господарство, худоба, птиця і немає метро, маршруток. Тож якщо у селі може вистачити й одного долара у день на людину, то у місті обов'язкові витрати вже складатимуть порядку двох доларів. А це вже 60 доларів на місяць, або порядку 1500 грн. на людину. Тоді межа бідності становитиме для міста порядку 3 тис. грн. на людину. Це при умові, що ви не винаймаєте житло, а живете у власному. У селі межа бідності є нижчою у столиці – вищою. Виходячи з цих розрахунків у нас бідними є 90 відсотків населення України. Більше того, багато хто живе не просто в бідності, а у злиднях. Це такий стан, коли грошей не вистачає на всі першочергові витрати і доводиться сушити голову над тим які з цих витрат урізати, заплатити комуналку чи купити необхідні ліки і чим нагодувати дітей – знову картоплею чи купити їм якогось товстолобика. Багато хто з українців економлять на здоров'ї, адже будь-яке відвідування поліклініки чи лікарні є досить витратним. Тому якщо зустріч з ескулапами можна відтермінувати до кращих часів ми найчастіше так і робимо. Але економія на здоров'ї – не є найкращою економією. Про те, щоб з'їздити на 10 днів до моря чи вставити зуби, купити нове шкіряне взуття чи придбати мікрохвильову у таких родинах мова не йде. Усе це – об'єктивні показники бідності, але є ще її суб'єктивне сприйняття.

Дехто з мажорів докоряє своїм батькам, що вони бідні, бо у них котедж на поверх нижчий ніж у сусідів, що у них немає грошей на нове Феррарі для чада, що вони лінуються красти так, як інші з їхнього кола. А для багатьох інших бідність – це як геморой. Об'єктивно він є, дошкуляє, але це якось незручно, навіть соромно визнавати чи про це розповідати, тим більше волати. Краще заспокоїти себе, що ти не бідний, що ще не так вже все й погано, що живемо не гірше від інших, що колись таки попусте, що головне, не підхопити якоїсь хронічної дорогої болячки і щоб бомби з неба на голову не падали. Бо тоді дійсно – гаплик. А все інше можна пережити, перетерпіти. Адже Бог терпів, і нам велів. Але таке животіння на межі виживання є досить хитким. Будь-які непередбачувані витрати, пов'язані з раптовою неприємністю, несподіваною ситуацією можуть загнати у безвихідь. То ж бідність робить людей уразливими

й залежними. Від неї неможливо сховатися, її важко ігнорувати, не помічати. Крім того, злиденна людина часто втрачає гідність, здатність до опору, соціального протесту, без будь-яких докорів совісті здатна продати на виборах свій голос будь-кому. Тому якщо тиранія прагнула увічнити своє панування, вона, як правило, тримала народ у безпробутних злиднях. Дехто з нинішніх кандидатів у диктатори добре знає цей старовинний рецепт...

Бідні, безхатченки є у будь-якому, навіть найбагатшому суспільстві. Питання не в їх наявності, а в їх кількості. Якщо ця кількість мізерна, то причина в людях, в особливостях їх психіки чи того способу життя, який вони для себе обрали. Але якщо бідні й злиденні складають більшість населення країни, якщо навіть наявність більш-менш постійної роботи не убезпечує від бідності, то проблема не в людях, а в системі, в державній політиці, в її ефективності й пріоритетах.

Наша сучасна бідність, розвал економіки, корупція в країні, війна на Сході, анексія Криму, астрономічний державний борг – це те майбутнє, до якого ми цілеспрямовано йшли останні 25 років. Можливо, в тому, що Україна опинилася біля розбитого корита, винна вона сама.

Починаючи з 1950-х років рівень життя радянських людей, коли швидше, коли повільніше, але невпинно зростав. Стабільно розвивалася наша економіка. Натомість від нас вимагали повної лояльності до держави й КПРС. Будь-яка активність мала бути схвалена й дозволена, а ще краще ініційована партійними органами. Профспілки перетворилися у якийсь анахронізм, непорозуміння, рудимент старого класового суспільства, із них ліпили такі собі «школи комунізму». Виразником і захисником наших інтересів проголосила себе партія. І якщо у нас виникали якісь питання – чоловік сховався наліво чи довго не давали квартиру, то ми бігли до парткому чи писали до райкому. Якщо навіть не поладив з начальством, не біда. Адже на кожному стовпі висіли оголошення: «Підприємству потрібні робітники, будівельники, фахівці, інші». Оглядаючись назад, можу стверджувати, що жили ми відносно непогано. Остання теза є моїм суб'єктивним відчуттям, хоча від декого доводилося чути зовсім протилежні враження. Тому зішлюся на висновки відомого американського економіста з українським корінням І.С. Коропецького. За його підрахунками наш національний доход на душу населення у 1913 р. був трохи вищим, ніж у Болгарії, Румунії і нижчий у 1,7 рази ніж в Австроугорщині, у 2 рази – ніж в Італії, у 3 рази – ніж в Німеччині і майже у 7 разів – ніж в США. Але вже у 1980 році цей показник в Україні був значно вищий, ніж у Румунії чи Югославії, такий самий як у Польщі і нижчий у 1,7 раз ніж в Італії, у 3,6 – ніж в Німеччині, у 3,1 – ніж у Франції, у 2,1 рази – ніж у Великобританії, у 3 – ніж у США. Тобто розрив між нами й розвинутими країнами хоча й скорочувався, але

об'єктивно існував. Але нам хотілося жити краще, як у Німеччині чи Швеції. Хотілося жити так вже завтра, а ще краще – сьогодні. Якось не думалося, що вони до такого життя йшли десятиліття через важку працю, шляхом консолідованих зусиль усього суспільства. Тоді взагалі не думалося. Адже ми звикли, що за нас думала партія. Вона ж за все і відповідала. І ми з неї просто спитали за шведський соціалізм і чому він не у нас...

У 1990 р. Україна, займаючи 0,1 відсотка території планети з населенням менше 0,1 відсотка, мала при поганій геологічній розвідці більше 5 відсотків запасів природних ресурсів, 40 відсотків європейських запасів чорнозему, 6,5 відсотків світового наукового потенціалу. Ми мали 15 відсотків світового видобутку залізної руди, 26 відсотків – марганцевої руди, виробляли 12 відсотків цукру, виплавляли 10 відсотків світового обсягу чавуну й сталі. Ми були восьмою країною світу по вирощуванню пшениці, входили до десятки найрозвинутіших країн світу по виробітку внутрішнього валового продукту на душу населення. То ж коли Рух стверджував, що ми можемо досить швидко стати однією з найрозвинутіших країн світу, він не лукавив. Така можливість у нас дійсно була. Але не так сталося, як гадалося.

У 1991 році радянська система водночас обвалилася, наклавши нас проблемами під саму зав'язку, з якими ми опинилися сам на сам. Досвіду колективного відстоювання своїх прав та інтересів у нас не було. Навіть усвідомлення потреби такого солідарного відстоювання не приходило. Ми обирали владу на альтернативній демократичній основі й за старою радянською звичкою сподівалися, що вона, влада, виконає свої обіцянки, піклуватиметься про нас. Ми сплачували профвнески й думали, що проффункціонери відстоюватимуть наші інтереси. Але правила життя на руїнах СРСР змінилися. Шлях до світлого майбутнього перестав бути нашою спільною метою. Тепер уже кожен був сам за себе. І почався дерибан однієї з найбагатших потенційно країн Європи. Очільники й пройдисвіти, шахраї й бандити неньку згвалтували. Нам було боляче, бо Україна – то були ми. Далі була неочікувана і небажана вагітність та важкі пологи. У наших з вами муках ненька народжувала олігархат. Потім наче трохи й попустило чи просто звикли, але де не візьмися з'явився Віктор Федорович. Він співав перед електоратом донецьким соловейком, буцімто і любитиму, і почую, і потурбуюся про кожного... Але знову все звелось до банального згвалтування. І на світ з'явився знову таки у наших муках новий олігарх – Саша-стоматолог з друзями.

Коли ми виходили на Майдан, то щиро прагнули захистити себе й Україну від рецидивів минулого, дати можливість собі й Україні жити за законами Любові, Правди й Справедливості. І прийшли нові-старі люди, які стояли на сцені Майдану, стояли перед нами, дивилися нам у вічі, клялися жити по-

новому, які готові були лоба свого під кулю підставити. Вони прийшли і що? Нам чи ненці стало легше, стало краще? Та нічого подібного! Луганськ з Росією тримають нас за руки, а ці знову гвалтують. Знову небачена корупція, бездіяльність правоохоронної системи, падіння економіки, життєвого рівня, злидні. У наших муках народжується новий олігарх Арсеній Петрович, швидко набирає фінансової ваги, доходить до омріяної кондиції старий олігарх Петро Олексійович. І при цьому небогу ще й умовляють: «Розслабся ж ти нарешті, потерпи ще трохи, і Донбас з Кримом повернуться, і економіка підніметься, і люди заживуть... тільки потерпи, Росія ж бо терпить...».

Але ж доки терпіти? Нас уже далеко не 52 млн., як було чверть століття тому, а значно менше. І живемо ми в середньому на 15 років менше, ніж європейці. Нас убиває не лише бідність і безробіття, а ще епідемії туберкульозу, СНІДу, сифілісу тощо. Ми є першими в Європі за смертністю від серцево-судинних захворювань, раку. Влада олігархів і клептоманів, хоча й одягла вишиванки, проте справді українською так і не стала. З огляду на те, як цинічно і методично вона нас винищує, цілком заслуговує на те, щоб і її знову називали злочинною. Допускаю, що у владі трапляються чесні й порядні люди, як не всі фашисти, які прийшли, на нашу землю у 1941-му році були звірами й катами. Але, повторюю, влада як система, є глибоко аморальною і злочинною у своїй суті. Адже за моїм переконанням, за останні 2 роки вона мало у чому змінилася.

Знищення з України, винищення її народу триває вже 25 років. Пора вже нам чомусь і навчитися, зробити якісь висновки з помилок. Лише дві країни світу пережили без повномасштабної війни таке потрясіння, що й досі не вийшли на рівень 1990 року. Це – ми і Зімбабве. Про себе ми, сподіваюся, знаємо, тому декілька слів про Зімбабве. Зімбабве (колишня Південна Родезія) була однією з найрозвинутіших країн Африки. Як і ми, на час здобуття незалежності мала найкращі стартові умови. У 1980 році країну очолив справжній її патріот, борець за справедливість Роберт Мугабе. Він забрав землю у білих і роздав її своїм найближчим сподвижникам. Народ торжествував. А потім почалося – розвал економіки, корупція, фальсифікація виборів та інше нам добре знайоме. У країні голод, злидні, 94 відсотки безробітних. ВВП на душу населення складає 600 доларів США. У 2013 році після виплат бюджетникам у скарбниці залишилося 217 доларів. Але їм ще повезло. Через «чорний расизм» і експропріацію колишніх білих експропріаторів країна потрапила під санкції і їм не дають у борг. Тож у них немає таких астрономічних зовнішніх боргів, як у нас. Ще Зімбабве відома своїм рекордом з гіперінфляції. Нещодавно там ходили папірці номіналом у 100 трильйонів їхніх доларів.

Існує світовий рейтинг неідеальних держав, тобто держав-лузерів. Перше місце у цьому антирейтингу міцно посіла Сомалі. Зімбабве належить почесне

10 місце. А ось ми за два останні роки втратили у цьому рейтингу 33 позиції і стрімко наближаємося до «лідерів».

Звичайно, не незалежність винна у тому, що відбулося з Україною чи Зімбабве. Я вже колись порівнював незалежність із сокирою, якою можна побудувати величний храм, а можна і вбити людину. Все залежить від того, хто і з якою метою скористається здобутою незалежністю. Якби батьки-розбудовники України у першу чергу думали про національні інтереси, якби їм мара власної «хатинки» десь у Швейцарії чи в Австрії не затьмарила величні завдання державотворення, то, можливо, сьогодні ми б належали до «Великої вісімки» і точно – до Великої двадцятки найуспішніших країн світу, не нам, ми б давали у борг країнам-лузерам. Але не можна сподіватися на везіння в політиці, як на виграш у лотереї. Потрібно, нарешті, навчитися обирати відповідальних політиків, контролювати їх, тиснути на них, а при потребі, то й показати їм на двері. Для цього нам потрібно об'єднуватися в громади, громадські організації, партії. Потрібно, нарешті, мати і нормальні, дієві, не «жовті» профспілки, і потужні, не фейкові ліві й лівоцентристські партії зі справжніми лідерами, а не такими як Олександр Мороз, який заради посади спікера парламенту забув про інтереси своїх виборців, не таких як Юрій Луценко, який дякуючи соцпартії, одним з керманів якої він був, увійшов до великої української політики та й забув і про соціальну справедливість, і про соціальний захист і взагалі, про ліву ідеологію. Про Петра Симоненка та Наталію Вітренко я взагалі мовчу. Наша біда ще й у тому, що в країні немає системної опозиції, яка опонувала б колишнім регіоналам і нинішній владі щодо засадничих принципів розбудови України, подолання олігархічного кошмару, проведення системи реформ заради добробуту для всіх, утвердження правової держави, демократії, ідеалів Правди, Добра й Справедливості. Тому нам потрібно навчитися солідаризуватися і спільними зусиллями відстоювати свої права й свободи. Ні третій, і четвертий майдан не зроблять за нас нашу буденну, копітку, рутинну роботу по примушуванню влади до боротьби з корупцією й посилення ефективності роботи бюрократії. Досвід двох останніх років нашої новітньої історії засвідчив, що без потужного тиску знизу влада не буде боротися з корупцією, очищатися, проводити реформи для народу, а не для олігархів, не вирішуватиме проблем звільнення окупованих територій, не підвищуватиме наш добробут. Словом, крім локшини на вуха від неї мало що ще можна очікувати, крім неприємностей і «непопулярних» рішень, звичайно. Перефразовуючи слова класиків можна сказати: «Боротьба зі злиднями – справа рук самих злиденних». Звичайно, поодиночі боротися з олігархічною системою – це безумство. Але в об'єднанні, солідарності ми можемо стати силою, з якою влада вже змушена буде рахуватися. Лише взявши владу під жорсткий контроль здолаємо бідність.

Друкується вперше. Січень 2016 р.

Зміна системи

В терновом венце революций

Грядет шестнадцатый год.

В. Маяковский

Зміна системи – це одна з основних вимог Майдану. Щоб зрозуміти суть цієї вимоги, потрібно з'ясувати, що собою представляє стара система і якою має бути нова.

Суть старої – це олігархат. Підвалини її заклав Кравчук, вибудував Кучма. Олігарх не був і не може бути ефективним власником. Він не розвиває виробництво, не створює нові робочі місця, не є національно і соціально відповідальним. Олігархи опинилися свого часу в потрібному місці й урвали більшу частину загальнонародної власності. Олігарх – це великий хижак, а не господарник, виробничник. Один з політиків порівняв їх з тиранозаврами. З'явившись, вони були вже доісторичними. Їхня користь для України нульова. Вони не модернізують виробництво, не розвивають економіку. Їхня мета інша. Вони орієнтовані не на процвітання країни, а на її визискування. У них бандитська психологія й бандитське мислення. Вони дійсно примітивні, як ті тиранозаври, і такі ж непотрібні. Вони впливають на формування влади, вмотивовують її матеріально і отримують від неї преференції при дерибанні бюджетних потоків чи в ході прихватизації за безцінь наступних шматків державної власності.

Основою цієї системи є корупція. Найвищі посадовці й олігархи, політики й силовики, дрібні клерки й різноманітна шпана націлені на отримання неправомірної вигоди. Система перетворилася у пилосос, який висмоктує з країни всі її ресурси, у величезну ракову пухлину, метастази якої є скрізь. Вона вбиває Україну.

Десь в Африці були президенти-людожери. А в Україні Янукович встановив світовий рекорд з корупції серед політичних важковаговиків. Більше нього ще ніхто й ніколи не крав, хоча і його попередники у цьому плані були не без гріха. Тікаючи, державні мужі покидали золоті батони та злитки, тюки доларів. Що ж тоді вони взяли з собою?

У 1991-му Україну за можливостями порівнювали з Францією. Зараз ми вже навіть не Гондурас. Ми нижче. Куди ж подівся наш потенціал? Його прибрали до рук наші владці й олігархи. Якщо оцінювати нашу систему за швидкістю й об'ємами, з якими державна власність стає приватною, то їй за ефективністю немає рівних. Біда лише в тому, що золотий зорепад старої системи зрошував кишені лише обраних, а країна занепадала все більше й більше.

І був Майдан, який поставив вимогу змінити цю систему. Це логічно і справедливо. Ця вимога – це конкретизація наших європейських устремлінь. Наш євровибір – це не лише безвізовий режим. Який сенс у ньому, якщо більшість населення опинилася за межею бідності? Людям не те що в Європу, в лікарню немає за що з'їздити. Ми вимагали деолігархізації, як у Європі. Там немає олігархів, а природні монополії на законодавчому рівні значно обмежені у можливостях впливати на владу, отримувати надприбутки. Ми вимагали боротьби з корупцією. Адже системної корупції там вже давно немає. Західні політики повинні мати бездоганну репутацію. Лише натяк на якісь дії, які мають хоча б віддалені ознаки використання службового становища для отримання якихось навіть мінімальних особистих вигод, там коштує кар'єри. А у нас? ЗМІ на всю країну щодня розповідають про оборудки тих чи інших високопосадовців, політиків – і жодної реакції. Ні спростувань, ні відставок, ні розслідувань, ні посадок. Наче нічого й не трапилося, наче так і треба!

Коли говорять, що первісні капітали, як правило, створюються злочинним шляхом, в Україні це звучить не як осуд, а як виправдання. У нас вкрасти мішок картоплі – то великий злочин, а вкрасти мільйон чи мільярд бюджетних коштів, прибрати до рук велике держпідприємство, шмат землі в заповідній зоні – то є чеснота, яка викликає в оточуючих здебільшого далеко не осуд. На Заході володар брудних грошей може потрапити за ґрати, у нас – до парламенту. Нас привчили до того, що політика – це брудна справа, що нею займаються далеко не святі люди. Ми звикли до цього настільки, що проковтнули людину з двома відсидками за кримінальні злочини на посаді президента. І що, ми серйозно очікували, що нутро не візьме гору, що він більше не крастиме? Майдан сказав «Досить», така система нам більше не потрібна.

Високопосадовці й олігархи пограбували Україну на сотні мільярдів зелених, що у декілька разів перевищує наш зовнішній борг, левова частина якого, знову-таки, була вкрадена. Тож вбачалося цілком справедливим, щоб одним з джерел наповнення бюджету розореної країни, до того ж утягнутої у війну, були б не нові астрономічні запозичення, які додатковим тягарем ляжуть на простих людей, а повернення вкрадених у народі мільярдів, проведення конфіскаційної амністії капіталів. Саме таким шляхом пішов у Грузії Саакашвілі, залучивши для реформ мільярд доларів, раніше вкрадених у народі.

За часів Януковича вся правоохоронна система остаточно переродилася й дискредитувала сама себе. Довіра до судів, прокуратури, міліції упала нижче плінтуса. Тож очікувалося кардинальне їх оновлення.

Зміна системи – це суть реформ, які вимагав Майдан. А що ми отримали? Якби хтось тоді сказав, що наступні, після Майдану, реформи – це зменшення

втричі реальних пенсій і зарплат та підняття у рази тарифів, це сприйняли б як чорний гумор або відверту провокацію.

Майдан привів до влади нових людей, від яких очікували, що вони швидко демонтують стару систему, посадять за ґрати убивць Небесної сотні й казнокрадів, здолають корупцію, не крастимуть, повернуть награване народу, словом, проведуть популярні для людей реформи, які викличуть супротив хіба що в олігархів і корупціонерів. Ці нові люди обіцяли нам швидку перемогу, життя по-новому, утвердження Правди, Справедливості й Порядку.

Нові люди отримали величезний кредит довіри. Якимось не прийнято було згадувати їм про їхні справи до Майдану, про їхні скелети у шафах. Народ працював, воював, допомагав добровольцям та армії чим міг і все чекав змін, життя по-новому.

Влада на словах ніби й не заперечувала щодо зміни системи. То люстрацію починала, то прокурорів міняла, то антикорупційний комітет створювала, то нову поліцію набирала.

А нещодавно було заявлено, маючи на увазі ряд прийнятих антикорупційних законів і створення деяких нових силових структур, що перший етап боротьби з корупцією успішно завершено, що антикорупційну сокиру вже нагострено, що вона, влада, вже завдала корупції низку точкових ударів, які в сукупності мають її поховати. Але чомусь ці зусилля широкий загаль не помітив і не оцінив. Натомість нетерплячі запитують: «Невже у нас старі закони не дозволяли боротися з цим злом чи силовиків бракувало, невже при наявності політичної волі не можна було майже за два роки отримати хоча б якийсь результат у розумінні вироків суду?» Як наслідок, за зволікання у боротьбі з корупцією, зі старою системою ми заплатили тяжким і злиденним 2015-м і заплатимо не кращим 2016-м роком. Хіба це наша вина, що відчуття змін не настає? Таке враження, що влада постійно робить крок уперед і один-два назад, що зміни, можливо, колись таки прийдуть, але явно не найближчим часом, колись, потім, не скоро, коли вже нові наїдяться. А після них – хоч потоп, хоч зміна системи...

З одного боку, стара система підлаштовувалася під нових очільників, під нову риторику, з іншого – відбувалися косметичні зміни для Європи. Адже Росія «любила» Україну Януковича такою, якою вона була, а ось щоб сподобатися примхливій Європі, потрібно мати хоча б напускну респектабельність, крім гарної англійської наших очільників, ще щось на кшталт тих рук, які нічого не крали. Час іде, а стара система ніяк не хоче змінюватися, та й зусиль з її демонтажу з боку влади спостерігалось замало. Більше того, вже нову владу почали звинувачувати у корупції, але ці звинувачення за старою традицією ігноруються, теж залишаються без реакції.

Складається враження, що нова влада не бажає різати курсу, яка несе для неї золоті яйця корупції. Стара система чудово почуває себе й досі. Влада діє всупереч народним очікуванням, продукуючи напруження й конфлікти в суспільстві. У ЗМІ поширилася інформація, що Яценюк вже відсвяткував свій перший мільярд, що статки Порошенка значно виросли протягом останнього року. І це в країні, яка воює, яка швидко зубожіє! Ці повідомлення теж залишилися без належної реакції. Підтримувати владу знову стає непопулярно. Її почали називати тимчасовою, перехідною. Про дочасні парламентські вибори почали говорити вже як про доконаний факт. Критичну масу негативу влада вже досягла. Що далі? Третій Майдан? Але ж війну не завершено. Через неї ми приречені бути з владою в одному човні.

Україна переживає не найкращі часи. Нам як ніколи потрібна консолідація усіх здорових патріотичних сил. Але навколо яких ідей, яких лідерів і якого центру? Учорашніх регіоналів, багато з яких були причетними і до корупції, і до сепаратизму, в кращому випадку запрошують до прокуратури у якості свідків, а на свободівців, радикалів, укропівців, волонтерів відкрили, здається, справжнє полювання. Учорашні корупціонери й сепаратисти спокійно сплять і чудово себе почувають, скуповують елітне житло в столиці, а багатьом учорашнім майданівцям та добровольцям світить казенний дім. То що це – реставрація старої системи, контрреволюція? Але якщо Майдан – то була революція гідності, то сучасні події – це що? Якщо нова влада візуально мало чим відрізняється від старої, злочинної, то, може, вона теж поволі стає такою ж?

Відсутність помітних зусиль з демонтажу старої системи, враження про брак волі й бажання поміняти її, пиха, непрофесіоналізм і низька ефективність роботи багатьох нових високопосадовців, зубожіння населення призводять до напруги в суспільстві, викликають недовіру до влади, сіють підозри щодо щирості її намірів. Якщо ще декілька місяців тому нашим головним болем була війна, а інші проблеми у порівнянні з Донбасом були менш актуальними, то зараз, в умовах перемир'я, тема зміни системи стає основною. Саме через зволікання у її вирішенні навколо президента і прем'єра створюється вакуум, патріотичні сили дистанціюються від них, влада стрімко втрачає легітимність, довіру й повагу людей. Ми вже не чекаємо від влади чогось доброго, лише чергових неприємностей. Звідси зростає бажання змінити цю владу, навіть шляхом, можливо, руйнівного для України нового Майдану. Адже стара система, олігархат несуть неминучу смерть Україні, її державності, а новий Майдан може дати нехай ілюзорну, примарну, але надію.

В Україні швидкими темпами наростає революційна ситуація. Але новий Майдан може виявитися на декілька порядків жорстокішим і кривавішим, ніж попередній. Альтернатива цьому – лише швидкі й рішучі дії по зміні курсу,

демонтажу старої системи, реальна боротьба з корупцією, а не розбірки за участі силових відомств з опонентами влади, відставка уряду Яценюка, генпрокурора. Сьогодні цим ще можна обмежитися. Але завтра за нинішнього курсу напруга може зрости настільки, що ціна питання значно зросте. Доведеться йти геть не лише уряду, а й парламенту та президенту.

Зараз ми переживаємо досить короткий період, коли напругу в суспільстві ще можна збити порівняно «малою кров'ю» для влади. Але потрібно, щоб Порошенко поступився амбіціями, відкоригував свій курс, провів значну кадрову ротацію. Потрібно, щоб у нього політик і державник переміг бізнесмена, щоб вистачило йому бажання, таланту й волі почати реальний, а не фейковий демонтаж старої системи і творення нової, справедливої й ефективної – не для обраних, а для народу. Це – надскладне завдання, бо президенту-політику доведеться рубати золоту гілку, на якій багато років досить комфортно сидів Порошенко-бізнесмен, Порошенко-міністр з уряду Азарова.

Проблема зміни системи напругу пов'язана з конфліктом інтересів нашого президента, і не факт, що в цьому конфлікті переможе державник. Вже одного разу Порошенко-бізнесмен не дозволив президенту-політику зопалу виконати обіцянку розпродати свій бізнес. Де гарантія, що зараз бізнесмен в душі президента поступиться реформатору?

Якщо ж зміни системи відбуватимуться згори без політичної волі й бажання наших зверхників, то це буде довго, вимушено і непослідовно. Кожну поступку доведеться у влади буквально виривати. Як далеко підуть зміни, залежатиме виключно від тиску на владу, від згуртованості й зрілості суспільства. З одного боку, якщо тиск виявиться замалим, якщо ситуацію керманичам вдасться забалакати, то зміни не зачеплять основ старої системи й все закінчиться реставрацією. З іншого боку, якщо тиск піде по наростаючій, а влада триматиметься за стару систему зубами, то це може призвести до соціального вибуху. Тоді стара система посипиться на очах. Але чи стане потім краще? Чи народить бунт щось нове і справедливіше, чи просто утвердить право автомата і гранатомета? І що тоді? Гуляй-Поле? Не хочеться знову крові, не хочеться анархії, не хочеться кінця державності, але м'яч зараз на частині поля влади, від неї залежить прийдешнє.

«Народне слово», 14 січня 2016 р.

Частина 2. Етюди

Етюди – це творче продовження рефлексій, коли до них додаються спостереження, уява, емоції і народжується нова віртуальна реальність, іноді гротескна, але така, що дозволяє краще зрозуміти наше реальне життя.

За сірниками

Усе почалося в суботу. Зінка послала мене за сірниками, бо закінчились, і щоб даремно не вештався, дала ще й список, що купляти. По дорозі зустрів Толяна. Не бачилися з ним відколи зону разом топтали. Тому зустріч, звичайно, потрібно було відзначити. Магазин мій покритися мідним унітазом, а ми завернули до Коляна.

Колян – дуже привітна гостинна людина, через що його й кинула дружина. Пішла, дурепа. До Коляна можна завалити хоч зранку, хоч серед ночі, аби не з пустими руками. У Толяна була десятка, у мене жінчині двадцять. Гроші ми віддали Коляну. Про сірники я йому сказав окремо, бо Зінка моя – це ще та стерво.

Через півгодини Колян урочисто вручив мені сірники і виставив на стіл самогонку, хліб, цибулю, банку кільки в томаті. І свято почалося...

Не пам'ятаю коли і як, на якому автопілоті потрапив додому...

Вранці будить дружина:

– Ти хоча б сміття виніс, он машина вже гуде...

Голівка – бо-бо, не те слово. Та й ребра болять. Мабуть, Зінка вчора до них таки приклалася, не пам'ятаю... І чого «хоча б»? Наче я вчора не ходив за сірниками.

Сміття у нас машина забирає раз на тиждень, і треба ж так, що саме сьогодні. Настрій препааршивий... Біля відер і пакетів зібрався своєрідний мітинг, брехалівка. Сусіди перемивали кістки тим, хто не поруч, політикам. Зрозуміло, від чого моя голова пішла обертом. Як мені було кепсько там!

Підійшли Колян і Толян, який заночував у сусіда. Через бурю в голові почув уривок фрази: «Нужно чтобы и нас слышали, чтобы русский стал вторым государственным...»

І тут те, що куйовдилось в моїй м'ятій голівонці, вибухнуло:

– Чому російська, а не феня? Її розуміють усі, і ми – сидільці, і менти, і прокурори, і більша частина депутатів...

Слово за словом, я роздраконився, Колян і Толян мене підтримали. Їхній стан був не кращий від мого, а в кишнях гуляв вітер... Не пам'ятаю чому, але

ми вирішили зачепити квартальний комітет. По-перше, усі скрізь щось захоплюють, а, по-друге, чому вона підняла таксу за довідки. Раніше по три гривні видавала, а зараз по п'ять, каже, що долар підскочив.

Захопили, знайшли якесь бухло і закуску. Свято продовжилося... Але тут приїхали менти. Квартальна тихцем їх викликала. І тут нас вразив Колян. У час, коли не приймав гостей, він тупо і безперервно дивився ящик. Був освіченою людиною, знав усі серіали й фільми. Він рвонув на грудях майку і заволав:

– Пасті порву, моргали виколую...

Ну зовсім як Леонов!

– Та ну його, мужики, – заскиглили менти, – посадили нас на голий оклад, підробляти не дають і хочуть, щоб ми напружувалися. Та пішли вони...

Покидали серед кімнати зброю, палиці, кайданки – і в двері.

– Стоп, хлопці, – грізно сказав Микола, – залиште ще каски, балаклави й тачку...

Не встигли ми випити за перемогу, аж раптом з'явилися журналюги. Причому російські прибігли навіть раніше, ніж наші, місцеві.

Тут вже втрутився Толян:

– Просто так базару не буде. Давайте пляшку...

– З кожного каналу і кожному, – уточнив Колян (теж, мабуть, набрався з якогось фільму).

Наші вимоги задовольнили, але довелося надіти балаклави, каски, взяти у руки автомати і біля міліцейського бобика, як ті клоуни, трохи покривлятися і щось поговорити. Говорив більше Колян, найрозумніший з нас. Він оголосив мене народним губернатором, сказав, що ми анархосиндикалісти (нещодавно вкотре подивився фільм про Махна), не визнаємо ніякої влади, збираємося провести референдум про незалежність нашої конфедерації, яка складатиметься з двох суб'єктів – Цапенівки й Мотузьянки...

Колян, коли вип'є, входить у драйв. Усе, що всмоктувала його голова з ящика між бухайлівкою, він міг видати на-гора в потрібному місці й у потрібний час. Видати те, що від нього хотіли почути. Без преси, за чаркою він переказував нам «камеді-клуб» та «квартал», а зараз перед телекамерами вдарився у політику, та ще й в яку...

Трансляція йшла в режимі он-лайн, тому досить швидко з'явилися сподвижники й фанатки-розвіднячки з каструльками й пиріжками... Свято тривало... Колян обумовлював умови акредитації журналістів у захопленому квартальному комітеті. Нас, виявляється, підтримали Вован і Дімон з Москви, обіцяли прислати гранатомети і зелених чоловічків...

Але довго побути народним губернатором мені не довелося. Зінка, стерво, теж випадково подивилася останні новини, по спортивних штанях і майці впізнала мене навіть під балаклавою. Зі словами «Мій чоловік – ще та тварюка, але забрати його з мого стійла не дам нікому!» і з макогоном в руці налетіла, як та фурія, на мітинг, схопила мене за шкірку і зникла так швидко, що не всі канали встигли це зняти.

Вже вдома, лежачи на дивані, по ящику я слухав версію про те, як в результаті блискавичної, добре спланованої антитерористичної операції мене, народного губернатора і мирного протестувальника, було захоплено загоном «альфівців». Проте поважний військовий аналітик висловив сумнів, що наші силовики на подібні результативні дії просто не здатні, тому мене викрали або іноземні найманці, або третя сила. Він особисто схилився до останньої версії, оскільки про моє успішне захоплення влада не повідомляла... Один відомий олігарх призначив винагороду за моє звільнення. Сума була такою, що я засумнівався у своїй Зінаїді.

– Чи не продасть, бува? – подумав.

– Знову сірники закінчилися, але хіба тебе можна послати, горе ти моє, – зітхнула дружина.

«Народне слово», 3 липня 2014 р. Написано у травні 2014 р.

Патріот

Навряд чи хтось знає Антона Павловича краще за мене. Ми з ним вирости на одному кутку села, вчилися в одному класі, разом вступили на істфак.

Наші дороги розійшлися вже після закінчення інституту, але так трапилося, що він постійно залишався в моєму полі зору. Адже світ тісний, а наше місто й поготів. А він досить відома у місті людина, публічна, так би мовити, особа. На останньому курсі Антон одружився. Його пасія виявилася не простою дівчиною, а дочкою високого начальника. Тож тесть вирішив зліпити з зятя щось гідне його принцеси.

Після інституту Антон став одразу директором невеликої приміської школи, а через три роки вже очолив райвно. Сільська прописка давала йому законні підстави закосити від армії.

У районному відділі освіти він не планував довго затримуватися. Поки тесть був при посаді, він мав злетіти якомога вище. Наступним його щаблем стала посада завідуючого міським відділом освіти. Його вже ніхто не називав

Антошкою. Усе більше Антоном Павловичем або просто Паличем. Адже керівником він був жорстким.

Можливо, досить скоро Палич опинився б у омріяній ним і тестем золотій клітці – секретарем райкому чи завідуючим відділом обкому. Адже анкета у нього була бездоганна. Аж тут прийшов 1991 рік. Підвалини захиталися... Тесть подався у бізнес. Швидко піднявся. За що й убили... Тож на посаді очільника міського управління освіти Паличу довелося затриматися.

Від тестя їм мало що перепало. Фірма дісталася співзасновникам. Вони його поховали по першому розряду. Багато і гарно говорили, в тому числі й про вічну пам'ять, але забули про свого колегу на другий день після поховання.

Паличу дали досить товстий конверт із грошима, але не дипломат і навіть не барсетку. Дали на перший час, з поваги, так би мовити, до покійного. Тож надалі Паличу довелося розраховувати виключно на себе. У матеріальному плані також.

Після смерті тестя багато хто очікував, що Палич за прикладом інших нових українців розлучиться і візьме собі молоду й довгоногу. Але він цього робити не став, а просто загуляв по-чорному. Як кажуть, сивина в голову... Його дружина виявилася мудрою жінкою й воліла все це не помічати. А його дорослі діти були далеко від дому, штудіювали науки в Туманному Альбіоні. Вдома з'являлися рідко й ненадовго. Тож про батькові пустощі, можливо, нічого й не знали.

У лихі 90-і гіперінфляція з'їдала зарплати освітян, та й ті затримували місяцями. Я й дружина у ті роки працювали в школі. Але мені як главі сімейства довелося кинути освіту. «Челнокував», крутився на базарі, брався за будь-яку роботу, їздив на заробітки за кордон.

Вчителі тоді реально недоїдали, виживали завдяки городам і дачам. А Палич закликав на нарадах рік-два перетерпіти заради розбудови держави. Давив на свідомість, розповідав про недофінансування галузі, про те, що коли господар буде, то сім'я бідує тощо.

З'явилася мода на патріотизм, і він став одним із перших її adeptів. Одягнув дорогу вишиванку, велів величати себе вже Антіном, а не Антоном, по верхах вивчив історію України. Годував учителів на нарадах і педрадах такою патріотичною локшиною, що багато хто просто не наважувався питати, коли ж нарешті буде чергова зарплата, щоб не виказати свою совковість. Якщо ж хтось все-таки ставив незручні запитання, йому швидко затикали рота. Палич умів це робити.

Звинувачуючи голодних учителів у меркантильності, сам Палич не поспішав розділити труднощі перехідного періоду з підлеглими. Через відкриті ним фірми він монополізував постачання продуктів у шкільні їдальні. І нехай вони коштували дорожче, ніж навіть на базарі, але формальний бік справи, бухгалтерія були в порядку. Приватизація приміщень низки дитячих садків теж

принесла Паличу чималий куш. А тут з'ясувалося, що й освітянськими вакансіями, посадами теж можна підторговувати. І чим більшими ставали його статки, тим більшою повагою він користувався серед собі подібних, нових господарів життя. Він увійшов у вузьке обмежене коло обраних, поважних людей, еліту міста. Звичайно, він не був у першій десятці, але точно входив у першу сотню достойників.

Поважні люди й жити мали окремо, не серед лузерів. Тут Палич і згадав про своє рідне село. Адже воно було лише за 10 км від міста, але в нашій річці водилися раки, плавали дикі качки й навіть лебеді, а це ознака хорошої екології. Ось він і взяв на себе організацію переселення потрібних йому міських достойників до нашого села. Громаді було обіцяно ремонт доріг, школи, приміські маршрутки тощо. Голову сільради простимулювали окремо. Тож досить скоро на вільному високому березі річки, де ми так любили купатися в дитинстві, з'явилося близько 20 земельних ділянок, на яких закипіла робота. Будувалися хлопці з розмахом. Кожен котедж був розміром 2 на 3. Два поверхи вниз і три вгору.

Дороги в селі справді зробили. Привели в порядок і школу. Звичайно, за державний кошт. Створили в селі й нові робочі місця. Адже нуворишам потрібні були робітники на садибах. Нові наші односельці жили замкнено, своїм життям, ніби у паралельному світі.

Згодом наші традиційні відвідини берега річки нових наших земляків почали дратувати. Справу владнав усе той же Палич. До річки залишилася одна-єдина вуличка повз його обійстя. От він її і перегородив високим металевим парканом, за яким гасала здоровенна зла собацюра. Але й тут виявив свій патріотизм. Паркан було пофарбовано у синьо-жовті кольори, а над ним гордо замайорів національний прапор. І що цікаво, і паркан, і розфарбовку зробили найняті Паличем наші односельці, які теж, як і усі, втратили доступ до річки.

При черговій зміні влади з'явився запит вже на професіоналів, бажано донецьких. Тож нова влада патріотизм Палича належним чином не оцінила. А може, занадто високо оцінила його посаду. А за такі гроші вона йому вже була непотрібною. Тож він пішов тихо, без скандалу. Пішов так, ніби ніколи й не був очільником міської освіти. Але ця відставка його не дуже й засмутила. Адже він уже досить міцно стояв на ногах. Мав декілька магазинів, аптек, видавництво, нерухомість, земельні ділянки.

Його нинішня мета – захистити й примножити все, що було здобуто нелегкою працею на освітянській ниві. Тож зараз Палич знову балотується від відомої провладної партії до міськради. З цього приводу довелося опановувати нове для себе амплуа – мецената, підгодовувати бідних бабусь, майбутній електорат, гречкою. Думаю, що до ради він пройде. Адже такі патріоти, як наш Палич, зараз знову у фаворі.

«Народне слово», 8 жовтня 2015 р.

Пацифіст

Дача вже давно перетворилася у валізу без ручки. Кинути шкода, стільки років будувалася, піднімав сад... Тягти важко. Ніж вирощувати яблука за 30 км від дому, легше купити поруч на базарі.

Із сусідами по дачі бачусь коли-не-коли. Наші візити туди не часті й не завжди співпадають у часі. Винятком є лише Микола, який останнім часом там проживає майже постійно. «Вимушеним переселенцем» він став через війну. Там дружина переховує його від армії. Вона досягла певного соціального статусу – успішний лікар-стоматолог, має постійний пристойний зарібок. Він декілька разів пробував займатися бізнесом, але незмінно прогорав. Тож у них утворився певний матриархат. У сім'ї керує більш успішна в житті дружина. Обох ця ситуація влаштовує – чоловік займається домогосподарством: і в квартирі прибере, і їсти зварить, і кран підкрутить; дружина заробляє гроші...

Йому років сорок, досить комунікабельний, належить до категорії тих, із ким легко та приємно в компанії. Тому коли я їду на дачу, то беру з собою трохи більше харчів, ніж потрібно, а то й пляшку. Обідаємо зазвичай разом і у нього, бо його дача краще облаштована, ніж моя. Сьогодні Колян пригощає домашнім вином. Після далекої дороги й напруженої роботи сиджу в кріслі, пригублюю прохолодний напій, розслабляюся. Спілкуємося. Про новини життя, ну і, звичайно, про війну.

Він колись служив танкістом, тож і викликав підвищений інтерес із боку військкомату. Але дружина сказала:

– Мій, нікому не віддам! – і відправила «у підпілля» на дачу. То вона приїздить до нього, то він тихцем час від часу з'являється вдома, а посланцям із військкомату вона заявляє, що їхній шлюб фактично розпався, чоловік невідомо де, шукати його вона не буде, його повістку брати не збирається.

Ця сім'я забила на політику, майдани та війну. Їх нічого, крім свого хутора, не цікавить.

– Усі гарно обіцяють, але, прийшовши до влади, безбожно крадуть. На нашому рівні з цим нічого зробити не можна, тому це потрібно сприймати як невідворотне, як те, що сходить сонце, росте трава, а після осені прийде люта зима. Якщо не можна змінити світ навколо себе, якщо він під тебе не прогинається, то на нього просто не потрібно звертати уваги, ніби його й не існує, – розвивав Микола аргументацію своєї коханої.

Я був на Майдані й добровольцем пішов би на схід, якби не вік – мені за 60, та й професія дуже далека від війни, але вважаю, що кожен робить свій

вибір і несе за це свою відповідальність. Тож і намагаюся швидше зрозуміти дачного приятеля, а не засуджувати його за те, що він інший.

– І що дав тобі цей Майдан? – пробилось через мою релаксацію запитання. – Навкруги зубожіння, йде війна...

– Після Майдану я почав себе більше поважати, а щодо його наслідків – то нам здали лише Януковича з найближчим оточенням та спрямували всю енергію на пам'ятники Леніна, і більшість на це повелася, а уся система залишилася незайманою, – була моя відповідь.

– А я себе й так поважаю, на відміну від влади. Кривляються, красиво базикають і крадуть, крадуть, крадуть...

– Ти наче їм трохи заздриш...

Микола не відреагував і продовжував на своїй хвилі:

– То що, йти на війну за цих бариг? Я ризикуватиму життям і здоров'ям, а вони крастимуть стільки, що Януковичу й не снилося.

– Чому за них, а народ?

– А народ складається з окремих людей – бабок, які за пакет гречки проголосують за будь-кого, п'яниць, наркоманів, мажорів, чиновників, продажних суддів, ненажерливих прокурорів...

– То можна воювати за себе, свій дім, свою родину.

– Моїй родині буде краще, якщо я буду біля них і залишуся живим.

– А совість?

– Ти знаєш, я може й пішов би на війну, якби поруч зі мною воювало б відправлене у відставку це білямайданне непорозуміння. Тим більше, що у нього рикошетить, кулі відскакують без каски. Мені було б легше на душі, якби поруч в окопі чи в танку були б наші олігархи чи їхні діти. Але їх там немає і бути не може в нашій робітничо-селянській армії. Знаєш, коли на військкомат приходить чергова рознарядка, наприклад, на нову сотню новобранців, то там виписують 400 повісток – сотня втече, сотня відкупиться, сотня виявиться хворою чи непридатною і лише кожен четвертий (у кращому випадку!) піде до війська. Я поки що свідомо «кошу» від армії. Попадуся – доведеться відкуплятися. Але самому йти на війну? Заради чого, яка її мета? Мир? Але воюють заради перемоги. А мир приходить або після неї, або після поразки. Вигравати війну влада не збирається. Бо не можна так безжально розкратити країну, армію і сподіватися на перемогу. Програвати – то без мене. Даруйте...

– Що ж тоді штовхало людей на Майдан, у добровольчі батальйони, під російські гради?

– А звичайна людська дурість, – відповідає Микола, – і випендрювання...

– Знаєш що, – сказав я, – давай вип’ємо за цю «дурість». Пригадуєш, ти розповідав, як заліз на третій поверх гуртожитку по трубі, коли упадав за своєю майбутньою дружиною.

– То була інша дурість, то, скоріше, гормони, кров молода грала, біла в голову, – згадав Микола молодість і посміхнувся.

Випили кожен за своє ще по півсклянки вина, і я знову замислився. Одні називають це дурістю, інші – совістю, честю, гідністю. Так улаштований світ, що хтось має жертвувати собою заради ідей чи спільного добра. Якщо в організм потрапляє інфекція, її атакують білі кров’яні тільця. Вони гинуть, але організм видужує. Якщо вулику щось загрожує, у свій останній бій вилітають бджоли-камікадзе. Вони жалять ворога і гинуть. Але рятують сім’ю. Так і серед людей. Є 4-5 відсотків таких, які встають із дивана і виходять у ніч, на пронизливий вітер, на холодний Майдан, де їх можуть побити, зламати ребра, життя, а то й убити. Потім вони йдуть у добровольчі батальйони, під «гради», до останнього б’ються в аеропорту Донецька... Їх свідомо винищують у «котлах», їх зраджують. Але вони зараз там, на сході. Бо це – стан їхньої душі, це те, заради чого вони живуть. Мабуть, не варто намагатися пояснити це Миколі. Навряд чи зрозуміє. Але в цілому він досить компанійський хлопець. Ще й пацифіст! Он яку філософію вибудував...

«Народне слово», 3 вересня 2015 р.

Сага про реформу

– Ось ти молодий політик, сміливий, енергійний. Ти прийшов у парламент і хочеш провести в країні реформи. А ти знаєш, що таке реформи, – потягуючи сигарету, говорив мені старий колега. Мені було цікаво почути одну з байок ветерана парламентських боїв без правил у сесійній залі, боротьби за мікрофон і блокування трибуни. Керівники фракцій у черговий раз пішли радитися, перерва обіцяла бути довгою, і я приготувався слухати. Піймавши нові вуха, старець увійшов у кураж.

– Це було багато-багато скликань тому. У парламенті з’явився молодий депутат. Він дещо нагадував тебе. Теж був запальним і нетерплячим. Його послухати, то його поява тут – це величезне щастя для усіх тих, хто є там. Словесний потік, що він випромінював, був майже досконалий, що не можна було сказати про його зовнішність, яка, як відомо, може бути оманливою. Але через цей контраст багато хто сприймав його несерйозно – і помилився.

Цей хлопець, як потім з'ясувалося, мав сталеві горішки, знав чого хотів і був напрочуд послідовним і наполегливим. І він таки став творцем теорії й практики нелінійної політики, яку зараз вивчають в університетах.

Ось що, по-твоєму, головне для політика. Ти говориш – рейтинг, і я говорю – рейтинг. А для нього чесне ім'я, рейтинг, політичний капітал, створена ним партія і фракція – то лише засоби для задуманої ним реформи. Він називав себе камікадзе. Чому він так себе називав, теж зрозуміли занадто пізно. А поки хтось сушив голови з приводу такої асоціації, він почав підготовку до своєї реформи. Її суть до багатьох дійшла тоді, коли реформа вже відбулася.

– Я вже розповідав, що його язик був підвішений як треба, його спічі були переконливими навіть тоді, коли він сьогодні говорив одне, а вчора – зовсім протилежне. Тож не дивно, що він очолив уряд. Тоді, як і зараз, модним політичним брендом були реформи. Оскільки піпл хавав усі балачки про них, він пообіцяв провести їх аж сорок штук, хоча на меті мав одну-єдину.

Її початок нагадував космічний корабель на старті. Позаду роки підготовки, досвід, точний розрахунок, накопичений ресурс. Попереду – окреслена ним мета, – продовжував свою розповідь гуру.

Спалюється респектабельність, ім'я, рейтинг, спалюється власна партія і фракція. На нього плюються навіть учорашні соратники та друзі, його криють матом бабусі в тролейбусах, але реформа почалася і її не зупинити. Ракета стрімко набирає висоту.

Країна летить у тартари. Ті, хто його ставили очільником уряду, хапаються за голови. Але він знову включає на повну своє красномовство. Соратників на деякий час попускає... А реформа стає незворотною, ракета починає відкидати спрацьовані ступені. І ті, хто допомагав йому досягти висот у надії, що їм щось відломиться, у прострації...

І ось прийшов день, коли його нарешті зняли. Він назавжди помер як політик. Його ім'ям ще довго лякали дітей, якщо вони не хотіли їсти, спати або вередували. Але ворогам дістався не труп камікадзе, а лише його порожній кокон, а сам він перейшов у нову якість. Реформа – тобто зміна форми – відбулася! І на нашому небосхилі яскраво засяяла ще одна нова зірка – вже олігархічна. Він опинився на недосяжній височині, де діють зовсім інші рейтинги, які вимірюються не химерними процентами електоральних симпатій та антипатій, а конкретними сумами зелених мільярдів.

– Він здійснив свою реформу тоді, коли це, здавалося вже є неможливим, коли все вже було схоплено і поділено, коли його на олігархічному олімпі, ніхто вже не чекав. А він зумів... Ось така вона нелінійна політика, – гуру ще раз затягнувся сигаретою, – і ось таким виявився камікадзе. Він помер як політик, але народився як олігарх. Це й була його реформа!

Мені страшенно хотілося почути, як склалося життя камікадзе в новій олігархічній іпостасі, але настирний дзвінок покликав нас до сесійної зали...

Друкується вперше. Серпень 2015 р.

Пігмаліон

Колеса звично намотують кілометри. На нічній трасі майже немає транспорту. Я їду додому. Позаду виснажливий виборчий марафон. Попереду відпочинок. Хоча б на два тижні треба злітати кудись до теплих морів – на Мальдіви чи Багами.

Ці мерські перегони ми знову виграли. Жлобинці таки схавали черговий наш продукт, отримали свого мера. Які це наші вибори? Сорокові чи п'ятдесяті? Важко підрахувати. Адже лише цього разу ми брали участь у чотирьох перегонах.

Свою фабрику виборчих ілюзій я організував ще в середині 90-х. Якщо існує акушер, який повинен допомогти дитині з'явитися на світ, то має існувати й фахівець, який допоможе людині втілити її мрію – стати мером чи нардепом.

То у нас раніше достойників підшукували райкоми чи обкоми, а народ на виборах лише освячував своїми 99 відсотками «за» спущене з гори рішення. Але там, де були вільні вибори, використовувалися й виборчі технології, виникли фахівці з тих самих виборів – політтехнологи. Приємно усвідомлювати, що я серед небагатьох був біля витоків цієї теми на вітчизняному ринку.

Зараз у моєму Інституті демократичних і чесних виборів лише на постійній основі працюють 16 фахівців – політтехнологи, психологи, соціологи, аналітики та інші. А ще є коло фахівців, яких ми залучаємо час від часу за досить пристойні гонорари. Ми беремо участь у якості спостерігачів на виборах у країнах СНД і третього світу, працюємо на різних міжнародних семінарах і тренінгах, проводимо аналогічні заходи у нас для активістів різних партій і громадських об'єднань. За кордоном вивчаємо новинки політтехнологій, аналізуємо, як їх можна адаптувати до наших умов. На тренінгах, які проводимо самі, розповідаємо про ази нашої професії, даємо, так би мовити, популярний курс для «чайників».

За Жлобінськ мені довелося взятися особисто, бо ціна питання тут була надзвичайно високою, а матеріал, з якого треба було зліпити чергового мера, виявився аж надто сирим. Крім того, тут працювали наші конкуренти. Тож програти ми просто не мали права.

Жлобінськ – невелике приморське курортне містечко. Тут земля не дешевша, ніж під Києвом. Років тридцять тому, тут було село селом, а зараз ведеться активне будівництво. Охочих прихопити жлобинської землі чимало, а розбазарити встигли далеко не всю. По засіках можна ще нашкребти золоті гектари, десятки гектарів.

Ощасливити місто вирішив місцевий князьок своїм молодшим синулею.

Тато колись починав з рекету. Мав досить потужне угруповання, тримав у страху приморську смугу довжиною до 100 км. Не одного бізнесмена чи чиновника, які ставали йому на дорозі, пустив на дно лиману. Проте Сем, як його називали на початку 90-х, своєчасно зметикував, що й до чого, і поступово змінив тему. Одним з перших серед людей свого кола трансформувався у легального бізнесмена. Підібрав і підняв на ноги декілька підприємств, які занепали на зламі епох, – м'ясокомбінат, завод молокопродуктів, завод з виготовлення вин і соків, розгорнув мережу продуктових магазинів, аптек, кафешок, зайнявся будівельним бізнесом. Був депутатом міськради. Прихопив колишній піонерський табір з кілометром чудового пляжу. Спочатку експлуатував старі дерев'яні будиночки, потім замінив їх комфортабельними будовами пансіонату. Словом, його бізнес процвітав, проте Семен не розслаблявся. Хлопці, які з ним колись починали і зголосилися залишитися, працювали у нього тепер охоронцями, на інших (у тому числі керівних) посадах.

Тепер уже він ділився прибутками, збудував церкву, підгодовував мера, декого з депутатів, начальника міліції, прокурора, головного податківця. Його діти навчалися в Німеччині. Старший виявився тямущим, став його правою рукою у бізнесі. А менший – гультьай гультьєм. Яхта, нічні клуби, дівчата, випивки, бешкети. Це таких називають мажорами, золотою молоддю.

І ось цього Петрика батько зажадав бачити в ролі мера столиці своєї імперії. Батьки колись хапнули, примножили, дітки розфіткують. Завдання не з легких, але чому б і ні, якщо платять?

Перша частина боротьби за перемогу залишається для непосвячених малопомітною – це боротьба за місця в комісіях. Тут ми досягли відносного успіху і достатнього контролю. Як мінімум комісії мали нам не заважати, наші голоси не красти, а якщо складеться, то й подекуди примножити. Усі ці завдання – де пряником, а де й батогом були в подальшому реалізовані.

Ми створили інтригу для жлобинців з самого початку. За домовленістю першого разу наші документи у виборчкомі не прийняли: розміри фотографії відрізнялися від встановлених. Не прийняли і другого разу. Коли ми несли документи втретє, то біля приміщення вже була солідна група підтримки, менти, телебачення. Бабусі тримали плакати, закликали зареєструвати нашого кандидата, активісти давали інтерв'ю. Аж раптом з'явився десяток хлопців спортивної статури у балаклавах і влаштували з ментами перед телекамерами показовий махач. Попередньо Сем з начальником міліції домовилися не виходити за межі легких тілесних, стримувати кожен своїх, щоб не розійшлися. Обумовили й час самого зіткнення – 3–4 хвилини. Димові шапки, хлопавки, штовханина. Зробивши картинку для телебачення, хлопці розсипалися хто куди і зникли.

Цю картинку потім крутили по всіх каналах, та в Інтернеті. В інциденті ми звинуватили конкурентів, які хотіли зірвати наш мирний пікет. Звичайно, Петрика таки зареєстрували, а містяни потім ще кілька тижнів переварювали й обговорювали ці події. Ми досягли свого: про нашого кандидата заговорили, він був на слуху. Нові інформаційні вкидання мали приглушити пам'ять про походеньки Петра. Запрацював батьків благодійний фонд. Пенсіонери, вчителі, працівники поліклініки отримали продпаketи. Після виборів обіцяно повторити. Включилися в роботу профкоми батькових підприємств. З нагоди очікуваної перемоги сина працівникам натякали на квартальну премію.

З Петрика потрібно було зліпити картинку. Відправили хлопця до столиці, де з ним повозилися кращі стилісти, психологи й фотографи. Вийшов досить переконливий фейс для бігбордів.

В програмі ми наголошували на тому, що прийшов буцімто час молодих політиків, на закордонну економічну освіту хлопця, на його управлінські здібності й енергію, на потребу модернізації інфраструктури міста, яке за останні роки значно додало у кількості мешканців.

Почали також «війну рейтингів». Соціологи, які співпрацювали з нами, спочатку давали Петрику друге місце у рейтингах. За два тижні дали вже перше. А далі ми організували ще декілька наїздів на нашого кандидата. То в його машині раптом «відмовили» гальма, що спричинило ДТП без тяжких наслідків. Але Петрик за домовленістю декілька днів провів у міській лікарні. Чим не спроба замаху на лідера перегонів. Ксерокси наших агіток було розклеєно на склі вітрин ряду магазинів і установ, причому клеєм, який майже неможливо було змити. У цих пригодах ми голосно звинуватили наших конкурентів. За п'ять днів до вибріv ми організували у нашому штабі «маски-шоу». Хіба дарма Сем стільки років підгодовував ментів. Ось вони й знадобилися.

Мабуть, не варто казати, що цей наїзд теж було відзнято на камеру. Його знову крутили не лише по місцевому телебаченню, але й на одному з центральних каналів. Наші листівки вже другого дня коментували і цю пригоду. А люди завжди співчують гонимим і приниженим. Бо у більшості своїй самі такі. Тож багато з тих, хто сумнівався чи не визначився, без будь-якої матеріальної стимуляції пішли й проголосували за Петрика.

Попрацювали і з молоддю. Влаштували на центральній площі таку дискотеку, якої Жлобинськ ще не бачив. Переміг Петрик з переконливим відривом, хоча сам навіть своїх передвиборних обіцянок і програм, які ми писали, не читав.

Не зумівши прищепити синові комерційну жилку, Сем щиро вірить, що Петра може зацікавити політика, відвернути його від пиятики й гультьайства. Він планує підібрати до мерії толкових менеджерів, щось зробити для себе

(адже потрачені гроші потрібно відбити), а щось – і для міста (адже бачить свого Петрика у майбутньому народним депутатом). А мерство – це так, трамплін. Тож, думаю, у Жлобинськ я ще повернусь, якщо з батькової затії з перевихованням сина щось таки вийде.

Іноді я відчуваю себе пігмаліоном. Взяти шматок сирої глини, а іноді й лайна і виліпити з такого матеріалу щось таке, що варте уваги, що люди сприймуть, за що проголосують, – хіба це не диво, хіба це не викликає захоплення? Єдина відмінність з великим греком – я ніколи не закохуюсь у свої творіння. Бо знаю, чого вони насправді варті. Так, я виготовляю підробки, політичну біжутерію, але на це зараз є попит. І якщо не я, то хтось це робитиме. Але чому хтось, а не я?

«Народне слово», 19 листопада 2015 р.

Вершки

У літніх людей харчування має бути збалансованим. Мірилом цього балансу є розмір пенсії. З карколомним падінням національної грошової одиниці, яка перетворилася майже в нуль, і стрімким зростанням дорожнечі багатьох спіткала раптова бідність, а когось і неочікувані злидні. Жила собі людина, якимось зводила кінці з кінцями, вдовольнялася малим, аж раптом бац – обвал курсу (те мале, що було, забрали). І привалило мільйони, щоб одиниці миттєво збагатилися на чергові мільярди... Тож збалансувати харчування для багатьох означає харчуватися залежно від сезону, тобто до традиційних картоплі та хліба додавати те, що в даний момент є відносно дешевшим. Зараз порівняно менше кусаються ціни на базарний сир, молоко.

Дядько, вочевидь, поспішав на свій автобус до села, тому дещо знизив ціни. Вони у нього стали трохи нижчими, ніж у тих з продавців кого проблема повернення додому не турбувала. До нього відразу вишикувалася невелика черга, чоловік 5–6. Торгівля пішла значно жвавіше. Ось вже пластикове відерце з-під вершків майже спорожніло, і дядько його відставив геть. На морозі вершки загусли. Візуально там ще залишалося грамів 200 розмащених по стінках і дні відерця. Містянам, які цих вершків не бачать місяцями, було якось дико, що ось так просто ця смакота може піти свиням. Але ж дядько дуже поспішав.

Бабуся щойно взяла у нього літр молока і, долаючи щось у собі, ніяково попросила у продавця дозволу вишкребти відерце. Той дозволив. Я був останнім у цій черзі, тож міг спостерігати дійство до кінця.

Бабуся була досить охайною, в окулярах. Її зовнішність підказувала, що вона була з тих, про кого колись казали – БИЧ (російська аббревіатура, яка

означала «Бывший интеллигентный человек»). Але раніше інтелігентна людина могла опуститися, як правило, через п'ятику, а зараз частіше опускає людей не зелений змії, а наша рідна держава.

Бабуся озброїлася дядьковою ложкою, а вільною рукою знімала нашкрябане пакетиком. Хвилин за п'ять відерко було старанно відшкрябане, а очі старенької засяяли. Найближчими днями їй буде чим поласувати. Але ох ця, хоч і колишня, але інтелігентність – узяти чуже добро просто так бабуся вважала якось не по-людськи. Тому разом зі словами щирої подяки вона простягла дядькові якийсь дріб'язок. Той без зайвих емоцій і сентиментів миттєво пустив його мені на здачу. Здається, крім мене, на цю пригоду ніхто не звернув ніякої уваги. Звикаємо до подібного, не помічаємо. Своїх клопотів вистачає...

«Народне слово», 17 грудня 2015 р.

Віртуозка

Якщо ще десь залишився живий звук, то це ось на таких концертах. Сцена, рояль, жодного мікрофона і вона – Алла Віленівна, піаністка від Бога чи від копіткої багаторічної праці. А можливо, і від того, й іншого. Коли її вперше посадили за піаніно? У п'ять чи в шість років? І почалися нескінченні сходинки вгору – музична школа, училище, консерваторія, аспірантура. У років сорок їй несказанно пощастило – отримала можливість стажуватись у найкращих музикантів світу. Зараз вона – віртуозка, справжня перлина вітчизняної школи класичної музики. Можливо, входить у сотню найкращих піаністок світу.

Вона – заслужена артистка країни, професор столичної консерваторії. Добре відома у вузькому колі поціновувачів класичної музики. Мабуть, розповідає студентам про те, що успіх – це не лише талант, а ще й повна самовіддача, десятки років виснажливої праці й самовдосконалення; що заради успіху потрібно багато чим жертвувати, навіть найдорожчим – часом, що успіх прийде лише тоді, коли і ця самовіддача, і праця, і жертвність увійдуть у звичку, стануть нормою, потребою і сенсом життя. Про що вона не говорить студентам, так це про те, що стартують у цьому виснажливому марафоні тисячі, десятки тисяч, а фінішують, досягають успіху одиниці. А як доводиться тим, хто витратив на цю справу роки, став професіоналом, але не став віртуозом? Викладати музику дітям чи бути акомпаніатором – справа досить невдячна. Особливо у матеріальному відношенні...

Як вона грає! Бачив піаністів, які буквально б'ються в конвульсіях за інструментом. Вона ж сидить на стільці як королева – спокійна, граціозна, аристократична. Вражає видима легкість, з якою вона виконує сонату Моцарта.

Скільки ж за цією легкістю праці? Здається, музика стікає з кінчиків її пальців, які то завмирають над клавішами, то спричиняють справжню бурю.

Я не вмію слухати музику. Хотілося б розчинитися в ній, відключити сторонні думки, зосередитися лише на звуках. Щоб була лише вона, музика, та образи й емоції, нею народжені. Хотілося б зануритися в музику і виринути лише тоді, коли напівпорожня зала несамовито плескатиме в долоні й кричатиме «браво». Але поруч почали розгортати цукерку, і я вже поза музикою. Виринув.

Звучить прелюдія Дебюссі. Намагаюся знову поринути в чарівні звуки рояля, але в голові несподівано чомусь закрутилося дурне запитання:

– Цікаво, яка у неї платня? Чи дотягує вона хоча б до майора поліції? На голови правоохоронців, високопосадовців зараз обвалився зорепад державних щедрот. Упроваджується гасло: «Більша відповідальність – більша платня». Починають декому платити 10-20-30 мінімалок. А ось у Алли Віленівни відповідальність, мабуть, не дуже. А про пенсіонерів, учителів, лікарів я взагалі мовчу. Що з них взяти? То навіщо їм добавляти? Держава у нас бідна та ще й корумпована. Ось влада й вирішила підгодувати у першу чергу силовиків. Щоб у разі чого прислужили не гірше, ніж попередникам-утікачам. І полетіли до біса всі розумні пропорції – сержант-поліцай отримує як чотири учителі чи як один доктор наук.

Звучить «Місячна соната» Бетховена. Боже, як звучить! Яка палітра звуків і емоцій! Яка віртуозність виконання!

Потім був Шопен...

Класичну музику, мабуть, потрібно вчити розуміти й слухати. Щоб були ти і музика і щоб нічого не відволікало – ні сусіди по залі, ні мимовільні думки. Не всім дано без відповідної підготовки доторкнутися до вічного. Тому й зала була напівпорожньою і наворочених легковиків біля приміщення не було. Люди на концерт здебільшого прийшли своїм ходом, як кажуть, публіка зібралася демократична. Ось скоро приїде розкручена попса, то й народу буде побільше і дорогуші «тачки» під приміщенням стоятимуть у два ряди...

Останній раз таке задоволення від концерту я отримав, коли до нас приїздив Ріхтер. Як давно це було! До речі, у нього була зовсім інша манера виконання. Не скажу, що краща чи гірша, просто інша. Адже кожен віртуоз неповторний, єдиний у своєму роді...

А все-таки, чому такі несправедливі пропорції в зарплатах? Ми що, поліцейську державу будуємо? Що за свинство під час такого концерту жувати цукерки! І, звичайно, є «браво». Я разом з присутніми несамовито плескаю в долоні і щиро від душі кричу «Браво! Браво!».

Друкується вперше. Грудень 2015 р.

Сон

Величезний круглий стіл, на якому чомусь немає жодної кришталевої склянки і жодної скляної пляшки з водою. Лише пластик.

Президент: Сьогоднішнє засідання Ради реформ хочу розпочати з двох новин – хорошої і поганої. З якої почнемо?

З зали: Як завжди, з поганої.

Президент: Погана новина полягає у тому, що грошей у скарбниці немає і в борг нам уже більше ніхто не дає.

З зали: Яка ж тоді хороша?

Президент: Наші фінанси заспівали такі романси, що нарешті надихнули уряд на невідкладні радикальні реформи. Це і є друга новина, сподіваюся, добра. То ж слово надається прем'єру. Якщо наше високе зібрання схвалить пропоновані реформи, ми винесемо їх на затвердження парламенту.

Прем'єр: Досі наші реформи носили паліативний або навіть іміджевий характер, але час половинчатих рішень пройшов. У цій непростій ситуації, яка склалася виключно з вини попередників, потрібні сміливі, несиметричні дії й рішення. Тож ми і пропонуємо прийняти закон про амністію капіталів. Ним передбачено легалізувати корупцію, проституцію, наркаторгівлю, гральний бізнес, рейдерство і рекет, кришування й віджимання тощо. Усе, з чим ми не боремося, стає дозволеним і не ганебним. Єдине, за це зараз доведеться платити.

З зали: Як платити? Чому платити?

Прем'єр: Так, платити. Прийшов, нарешті час подумати і про людей, про країну. Нами розроблено єдину тарифну сітку, згідно якої усі посади в країні віднині вільно продаватимуться й купуватимуться. Хочеш працювати в дитячому садку, школі, приймати «подяки» від батьків дітей, заплати за посаду декілька тисяч зелених. Якщо ж у молодій людини значно більші амбіції, якщо вона бажає самореалізуватися на прокурорській чи, наприклад, митній ниві, заплати за посаду декілька десятків тисяч. Ну а чиновники найвищого рангу за свої посади мають заплатити мільйони. Самозайнята частина населення – повії, наркоділки, братки та деякі інші прирівнюються до підприємців і так само оподатковуються. Запрацює на державу й гральний бізнес.

З зали: А чи не призведе це до зростання вартості послуг, наприклад, тих самих повій чи тінізації тієї самої корупції?

Прем'єр: Щодо вартості послуг повій, то, повірте мені, ринок сам усе відрегулює. Що ж стосується корупції, то вона стала невідомою складовою системи управління, атрибутом держави. Забери корупцію, і у нас все посиплеться. Тож тінізація корупції у принципі неможлива. Адже ті, хто нею

займається зараз, за свої посади, заплатять і надалі робитимуть це цілком відкрито й на законних підставах, більше того, зобов'язані будуть це робити відповідно до своєї посади. Тепер вже ніхто на нашому високому зібранні не звинувачуватиме один одного в корупції, злочинстві, не кидатиметься склянками. Адже зникне сама корупція, як ганебне явище. Згідно з новою ідеологією пропонованої реформи вона трансформується у звичайну сферу послуг для населення.

З зали: Як на мане, у пропонованих Кабміном реформах не повинно бути зайвої регламентації, зарегульованості. Певний сумнів викликає і єдина тарифна сітка.

Прем'єр: Єдина тарифна сітка встановлює лише орієнтовну стартову платню за посаду. Кандидата ж обиратимуть на відкритому прозорому конкурсі авторитетною комісією. І на цьому конкурсі лише попит та пропозиція диктуватимуть ціни.

З зали: Ну добре, припустим, корупцію ми зможемо легалізувати, а як вивести з тіні проституцію, контрабанду, наркоторгівлю, як тут примусити чесно працювати і сплачувати податки?

Прем'єр: Не забувайте, що у нас на сьогодні залишається величезна армія силовиків. Ми не можемо допустити, щоб ці люди з досить специфічними навиками й мотивацією опинилися на вулиці. Вони теж пройдуть переатестацію, заплатять за свої посади й відловлюватимуть тих, хто залишиться у тіні, торгуватиме своїм тілом чи зіллям без відповідної ліцензії і сплати податків. Тож ті, хто звик працювати по-старому, платитимуть ментам чи, як там по-новому, понтам.

З зали: Добре, ми один раз наповнимо скарбницю, а що буде потім?

Прем'єр: Кабмін і про це подумав. Ми нікого, навіть суддів, не збираємося призначати довічно. Посади продаватимуться лише на п'ять років. Це забезпечить рівномірне надходження коштів до бюджету. Крім того подібна новела реформи значно активізує соціальні ліфти. Молода людина показала себе на попередній посаді, збрала достатньо грошей, на наступному конкурсі вона вже претендуватиме на підвищення. А якщо батьки купили чаду посаду, а воно лише мух ганяло, то тут добряче слід подумати, яку посаду йому купувати наступного разу і чи купувати взагалі.

З зали: А скільки ж тоді коштуватиме посада прем'єра? Мільярд? І на який термін її продавати? На рік, два, чи всі п'ять?

...І тут, на найцікавішому, я прокинувся. Сон був на стільки виразним, що я ще довго чухав потилицю і думав: наснилося чи вчора передивився телевізора. Час для реформ таки дійсно настав. Але чому саме таких?

«Народне слово», 21 січня 2016 р.

Життя триває (замість післямови)

Системна криза в країні поглиблюється. Український гнійник за 25 років визрів, отруює організм і потребує невідкладного хірургічного втручання. Але чи вистачить у наших звершників бажання, волі, рішучості та, головне, хисту, щоб провести необхідну операцію? Адже примочки вже не допомагають.

Криза змушує політиків іноді показувати свої справжні обличчя, так би мовити, в усій «красі», як наприклад, сталося у випадку конфлікту Авакова з Саакашвілі. Криза дарує нам безліч нових тем і сюжетів. Тож ця сторінка книги, сподіваюся, не є останньою. Крім того, криза, як та весняна громовиця, несе надію, що наступна злива змиє з країни увесь накопичений бруд і що з годом засяє таки сонце й знову розквітне наша земля. Все буде добре! Я в це вірю. Борімося й поборемо!

12 лютого 2016 р.

З повагою, автор

Зміст

Життя після казки (замість передмови) – 3

Частина 1. Рефлексії – 5

Майдан: Спогади про майбутнє – 5

Третя спроба державотворення – 7

Лики війни – 11

Корупція, що вбиває – 15

Мобілізація – 18

Мій Майдан – 21

Чи наша наша влада – 24

Останній шанс – 28

Наші вороженьки – 31

«Німецьке диво» українськими очима – 34

На краю – 38

Завтра починається сьогодні – 42

Шлях наш тернистий – 48

Загроза державності – 52

Світле майбутнє – 56

Чому бідні? – 58

Зміна системи – 64

Частина 2. Етюди – 69

За сірниками – 69

Патріот – 71

Пацифіст – 74

Сага про реформу – 76

Пігмаліон – 78

Вершки – 81

Вертуозка – 82

Сон – 84

Життя триває (замість післямови) – 86

Віталій Володимирович Постолатій

Після Майдану

Публіцистика, замальовки останніх років

Редакція авторська

Дизайн обкладинки – Лілії Гур'янової

Підписано до друку 12.02.2016 р. Формат 60х84 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний.

Друк різнограф. Ум. др. арк. 5,1. Тираж 300. Зам. № 5802.

ЦЕНТР ОПЕРАТИВНОЇ ПОЛІГРАФІЇ «АВАНГАРД»

м. Кіровоград, вул. Пашутінська, 12, оф. 4.

Тел./факс: 0434/24-27-22-24

**Постолатій Віталій
Володимирович** -
кандидат педагогічних
наук, доцент.

Народився 1951 року в м. Кіровограді. Викладав фізику й математику у ряді середніх і вищих навчальних закладів.

Перші публікації з'явилися ще в студентські роки. Регулярно друкується в обласній і республіканській пресі з початку 1980-х років. Автор сотень газетних публікацій, понад 50 наукових праць, книг «Громадська та приватна ініціатива в розвитку освіти України (кінець ХІХ – початку ХХ ст.)» (1998 р.), «Профспілки: з болем і надією» (2002 р.) (обидві у співавторстві), «Педагогічна освіта на Кіровоградщині (1865-1965 рр.)» (2006 р.), «Окупація» (2009 р.), «Исторические записки о Златопольской гимназии...» (2014 р.) (упорядкування, редакція, післямова). Лауреат премії Володимира Винниченка обласної